

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI GÖÇMENLERİN VAROLUŞ
MÜCADELESİNİN DUYGULAR SOSYOLOJİSİ
YÖNÜNDEN İNCELENMESİ: ZONGULDAK'TA
AFGAN VE IRAK KÖKENLİ GÖÇMENLERİN DUYGU
DENEYİMLERİ

SÜEDA KARADENİZ

Danışman
Doç. Dr. Gül ÖZATEŞLER ÜLKÜCAN

İzmir-2023

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI GÖÇMENLERİN VAROLUŞ
MÜCADELESİNİN DUYGULAR SOSYOLOJİSİ
YÖNÜNDEN İNCELENMESİ: ZONGULDAK'TA
AFGAN VE IRAK KÖKENLİ GÖÇMENLERİN DUYGU
DENEYİMLERİ

SÜEDA KARADENİZ

Danışman
Doç. Dr. Gül ÖZATEŞLER ÜLKÜCAN

İzmir-2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası Göçmenlerin Varoluş Mücadelesinin Duygular Sosyolojisi Yönünden İncelenmesi: Zonguldak’ta Afgan ve Irak Kökenli Göçmenlerin Duygu Deneyimleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../2023

Süeda KARADENİZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Uluslararası Göçmenlerin Varoluş Mücadelesinin Duygular Sosyolojisi
Yönünden İncelenmesi: Zonguldak'ta Afgan ve Irak Kökenli Göçmenlerin
Duygu Deneyimleri
Süeda KARADENİZ**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Zorunlu göç, nedenleri ve etkileri bakımından disiplinler arası çalışma ile anlaşılabilir olan çok yönlü ve karmaşık bir deneyimdir. Zorunlu göçe yönelik çalışmalarda çeşitli disiplinler tarafından mülteciler farklı biçimlerde ele alınmakta olup çeşitli sınıflandırmalara tabii tutulmaktadır. Bu çalışma dâhilinde şartlı mülteciler zorunlu göç bakımından değerlendirilmiştir ve bu değerlendirmeye ilişkin zorunlu göç hakkındaki kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir. Mültecilerin deneyimlerini anlayabilmek ve yorumlayabilmek amacıyla göç süreçlerini hissedilen duygular bakımından ele almak göç çalışmalarına önemli bir bakış açısı getirmektedir. Bu çalışma kapsamında ise zorunlu göç deneyimi sosyolojik bir perspektifle ele alınmış olup Türkiye'ye zorunlu göç eden mültecilerin yaşadıkları deneyimler ve karşılaştığı zorluklar ile başa çıkmalarındaki stratejiler ile birlikte hissettikleri ve gerçekliklerini anlamlandırdıkları duygulara odaklanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı göç çalışmalarını duygular sosyolojisi yaklaşımları ile birlikte ele alarak Türkiye'deki şartlı mültecilerin duygu ve deneyimlerini keşfedebilmek ve anlayabilmektir. Araştırma kapsamında Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmiş 24 şartlı mülteci ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler nitel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Araştırma deseni olarak Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz kullanılmış olup analiz edilen verilerde kullanılarak tekrar eden temalar ve onlara bağlı alt temalar oluşturulmuştur. Elde edilen verilerden, Zorunlu Göç Öncesi Deneyimler; Yolculuk Deneyimi; Türkiye'de Yaşam; Nostalji üst temaları ortaya çıkmıştır. Alt temalarda ve ortaya çıkan duygularda duyguların dinamik yapısı nedeniyle korkudan mutluluğa; umuttan umutsuzluğa; rahatlamaadan belirsizliğe; özlemiden dayanıklılığa kadar birçok duygu ortaya çıkmıştır. Bulgular kısmında detaylı bir biçimde sunulmuştur. Sonuç ve Tartışma bölümünde ise elde edilen veriler ile odaklanılan literatür arasında bağlantılar kurulmuş ve bu bağlamda konunun anlaşılmasına ve açıklanmasına yönelik bir tartışma sürdürülmüştür.

Anahtar kelimeler: Zorunlu Göç; Duygu sosyolojisi; Duygular; Şartlı mülteci; Yorumlayıcı fenomenolojik analiz.

ABSTRACT

Master's Thesis

An Investigation of International Migrants' Struggle for Existence in terms of Sociology of Emotions: Emotional Experiences of Afghan and Iraqi Migrants in Zonguldak

Süeda KARADENİZ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Science

Department of Sociology

Sociology Program

Forced migration is a multifaceted and complex experience that can be understood through interdisciplinary studies in terms of its causes and effects. In studies on forced migration, refugees are handled in different ways by various disciplines and are subjected to various classifications. In this study, conditional refugees are evaluated in terms of forced migration and the theoretical approaches on forced migration are included in this evaluation. In order to understand and interpret the experiences of refugees, analysing migration processes in terms of the emotions felt brings an important perspective to migration studies. Within the scope of this study, the experience of forced migration is addressed from a sociological perspective and the focus is on the emotions that refugees who have been forced to migrate to Turkey feel and make sense of their reality together with their experiences and strategies to cope with the difficulties they face. The aim of this study is to explore and understand the emotions and experiences of conditional refugees in Turkey by addressing migration studies together with sociology of emotions approaches. Within the scope of the research, in-depth interviews were conducted with 24 conditional refugees who were forced to migrate to Turkey and the data obtained were analysed by qualitative analysis method.

Interpretative Phenomenological Analysis was used as the research design and recurring themes and sub-themes related to them were created using in the

analysed data. From the data obtained, the following sub-themes emerged: Experiences Before Forced Migration; Journey Experience; Living in Turkey; Nostalgia. In the sub-themes and the emotions that emerged, due to the dynamic structure of emotions, many emotions ranging from fear to happiness; from hope to despair; from relief to uncertainty; from longing to resilience emerged. In the Conclusion and Discussion section, links were established between the data obtained and the focussed literature and a discussion was continued to understand and explain the subject in this context.

Key words: Forced Migration; Sociology of emotions; emotions; Conditional refugee; Interpretative phenomenological analysis

**ULUSLARARASI GÖÇMENLERİN VAROLUŞ MÜCADELESİNİN
DUYGULAR SOSYOLOJİSİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ:
ZONGULDAK'TA AFGAN VE IRAK KÖKENLİ GÖÇMENLERİN DUYGU
DENEYİMLERİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
TEORİK ARKA PLAN**

1.1. ULUSLARARASI GÖÇ: GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ TEORİLER	7
1.2. ZORUNLU GÖÇ: TANIMLAR VE TEORİLER	13
1.2.1. Mülteci Olma Deneyimi ve Yasal Tanım	16
1.2.2. Türkiye’de Afgan ve Iraklı Göçmenler	19
1.3. DUYGU ÇALIŞMALARI VE DUYGU SOSYOLOJİSİ	22
1.3.1. Duyguların Tanımı ve Kavramsallaştırılması	23
1.3.2. Duygu Sosyolojisi	29
1.3.3. Çağdaş Duygu Sosyolojisi	33
1.3.4. Türkiye’de Duygu Sosyolojisi Çalışmaları	37
1.4. ZORUNLU GÖÇ ÇALIŞMALARINDA TRAVMA VE DUYGULARA YAKLAŞIM	38
1.4.1. Travmatik Deneyimlere Karşın Dayanıklılık	38
1.4.2. Türkiye’ye İlişkin Mülteci ve Duygu Çalışmaları	43
1.4.3. Duygu Sosyolojisini Zorunlu Göçe Katmak	46

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. ARAŞTIRMANIN YAKLAŞIMI	48
2.2. ARAŞTIRMA DESENİ	49
2.3. ÖRNEKLEM SEÇİMİ	51
2.4. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	55
2.5. VERİ ANALİZİ	57
2.6. ARAŞTIRMACININ KONUMU	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. ZORUNLU GÖÇ ÖNCESİ DENEYİMLER	61
3.1.1. Güvensizlik	61
3.1.2. Gündelik Korku	63
3.1.3. Tehdit Edilme	65
3.2. YOLCULUK DENEYİMİ	67
3.2.1. Daha İyi Bir Yaşam Umudu	68
3.2.2. Belirsizlik ve Korku	71
3.2.3. Güven ve Dayanışma	74
3.3. TÜRKİYE’DE YAŞAM	75
3.3.1. Mücadele ve Hayata Adapte Olmak	75
3.3.2. Uluslararası Koruma Altında Olmak	78
3.3.2.1. Kısıtlanma	78
3.3.2.2. Belirsizlik	80
3.3.2.3. Hayal Kırıklığı	81
3.3.3. Geçmiş Hayatla Kıyaslama	82
3.4. NOSTALJİ	85
3.4.1. Geçmişe Öfke	85
3.4.2. Kayıp ve Hüzün	87
3.4.2.1. Statüye Özlem	87
3.4.2.2. Aile Özlemi	89

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. BULGULARIN TARTIŞILMASI	91
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	107

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Uluslararası Göç Teorileri	s. 7
Tablo 2: Katılımcılara Ait Bilgiler	s. 53
Tablo 3: Tema, Alt Tema ve Ortaya Çıkan Duygular	s. 60

GİRİŞ

Uluslararası ve zorunlu göçün sürekli artan ve değişen yapısı içinde, yerinden edilmiş bireyler kişisel sorunların ve sosyo-politik karmaşaların kesiştiği noktada bulunmaktadır. UNHCR'nin raporuna göre dünya genelinde 2022 yılının sonuna kadar çatışmalar, zulüm ve doğal afetler nedeniyle 108.4 milyon kişi kendi ülkelerinde yerinden edilmiştir ve Türkiye dünya genelinde en çok mültecilere ev sahipliği yapan ülke konumundadır¹. Uluslararası ve zorunlu göç bu yönüyle hem ulusal hem de uluslararası akademik çalışmalarda kritik bir rol oynamaktadır. Yerinden edilmiş kişiler² sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda duygusal olarak da çok sayıda zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Mültecilerin ve sığınmacıların maruz kaldığı psikolojik travmayı araştıran çok sayıda çalışma olmasına rağmen, bu konuyu geleneksel tıbbi veya psikolojik mercekten ziyade tamamen sosyolojik bir perspektiften inceleyen çok az çalışma bulunmaktadır. Araştırma alanındaki bu boşluk, mültecilerin duygularının ve başa çıkma stratejilerinin sosyolojik açıdan incelenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bu tez, uluslararası zorunlu göç nedeniyle hareket eden göçmenlerin duygusal deneyimlerinin ve karşılaştıkları zorluklar karşısında uyguladıkları başa çıkma stratejilerinin bir analizini sunarak bu az araştırılmış alanı incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın duygulara odaklanması, mültecilerin içinde bulundukları koşulların pasif kurbanları olmaktan ziyade, yeni çevrelerinde aktif bir şekilde yol alan sosyal birer fail olarak daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır.

Zorunlu göç, tüm dünyanın konuştuğu, hakkında sayısız araştırmanın yapıldığı, siyasi söylemlerin başat sloganı haline gelmiş hakkında çok tartışılan canlılığını yitirmeyen bir konudur. Türkiye'de mültecilere ve sığınmacılara medyada ve siyasi söylemlerde daha çok yer verilmeye başlanmıştır(Ata 2018). Bu söylemler ve akademik çalışmalar birbirine paralel gitmektedir. Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle kritik bir kesişme noktasında yer alması Suriye, Irak ve İran gibi çatışmaların yaşandığı ülkelerden kaçan insanlar için önemli bir geçiş ve varış ülkesi

¹ UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) 2022 yılında yayınladığı küresel raporunda Türkiye'nin 3.6 milyon ile dünyada en çok mülteci nüfusuna sahip ülke olduğunu belirtmiştir <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022>.

² Çalışmanın ilerleyen kısmında yerinden edilmiş kişiler için mülteci tanımı kullanılacaktır.

haline gelmiştir. Türkiye tarihler boyunca göç almış bir ülke olmasına rağmen Suriye iç savaşı sonrası hükümetin açık kapı politikası nedeniyle Suriyelilerin kitlesel olarak göç etmesine neden olmuştur. Göçmen ve mülteci akımının sosyoekonomik etkileri vurgulanmakta, istihdam, eğitim, sağlık, barınma, ve entegrasyon konularındaki endişeler medya ve siyasi söylemlerde artmaktadır. Suriyeli göçmenler için açık kapı politikasından sonra Türkiye, çatışmaların yaşandığı komşu ülkelerden kaçanların ötesine geçerek göçmenler için ilgi çekici bir varış yeri haline gelmiştir. Özellikle, Türkiye ile doğrudan sınırı olmayan Afganistan'dan gelen göçmenler de önemli sayılara ulaşmaya başlamıştır. Uluslararası koruma statüsünde olan Afgan mülteci sayısı 135.445; Iraklı sayısı ise 132.166'dır. UNHCR'nin raporuna göre Türkiye'yi mülteci nüfusunda takip eden ülke olan İran olması, buradaki mültecilerin İran'daki kısıtlamalar nedeniyle Türkiye'ye olan göçü arttırmaktadır (Erol ve Ali 2022).

Türkiye'de göç araştırmalarına artan ilgi de Suriyeli göçmenlerin gelişyle paralel olarak gitmektedir. "Devlet gibi görmek" (Scott'tan aktaran Favell 2007)³ ifadesinde olduğu gibi sosyal bilimlerdeki disiplinler de Suriyeli göçmen nüfusuna yönelik baskın odaklanma ve araştırma eğilimine ışık tutmaktadır. Bu yoğun ilgi Suriye'deki çatışmanın ve Suriyelilerin Türkiye'deki kendine özgü koşullarının aciliğine bir yanıt olarak gösterilebilir. Ancak, akademik çalışmalarda Suriyelilere yoğun vurgu yapılmasının dar bir bakış açısının sürekli kılabileceğini ve diğer göçmen gruplarının deneyimlerini göz ardı edilebileceğini kabul etmek gerekir. Suriyeliler üzerine oldukça fazla araştırma yapılmış olmasına rağmen, diğer göçmen gruplarını derinlemesine inceleyen analitik çalışmaların nispeten daha az olduğunu belirtmek önemlidir. Son birkaç yıldır tartışmaların çoğalmasıyla artık hem akademide hem de medyada tüm göçmen gruplarına yönelik ifadeler artmıştır (Doğanay ve Keneş 2016; Kasap, Dolunay, ve İnceci 2019). Tartışmaların ekseninde konuşmaların öznesi olan Afgan ve Iraklı göçmenler hakkında konuşulmuş fakat onların seslerine çok az yer verilmiştir.

³ Favell (2007) bu kavramı sosyal bilimlerdeki disiplinlerin kendilerini bir ulus-devlet gibi görüp düşündüğünü ifade eder. Disiplinlerdeki tek bir disipline odaklanma ve ulusun politikalarına yönelik yapılan çalışmalar "devlet gibi bakmak" olarak kavramsallaştırılır. Disiplinler de tıpkı bir devlet gibi belirli alanlara yönelebilir ve bu alanlara yönelik çalışmalar yapabilir.

Alandaki yapılan çalışmalar ise belirli bir geleneği sürdürme eğiliminde olan söylemleri içermektedir. Pandir (2019:412) Türkiye’de medyada yer alan Suriyelilerin temsiliyetinin mağdur ve çaresiz insan olarak tasvir edilmesini mağduriyeti pekiştirdiğini, araştırmalarda mültecilerin kişisel olarak basmakalıp ifadelerle Türkiye’de var olduklarını belirtmiştir. Mülteciler üzerine yapılan çalışmalar geleneksel olarak onları travmatize olmuş pasif kurbanlar olarak betimlemiş olup, savunmasız hallerini vurgulamakta ve bu da çoğunlukla mültecileri ötekileştirmelere katkıda bulunabilmektedir. Ancak bu tez kapsamında mültecilerin aktif eylemliliklerini, dayanıklılıkların, gündelik hayat deneyimlerinde “sıradan” rutinlerinde olan eylemlerini duygulara odaklanarak zorunlu göç çalışmalarında olan bu tür sınırlı bakış açısına karşı bir duruş sergilemektedir.

Göç çalışmalarının geniş alanında, dar kapsamlardan daha kapsayıcı söylemlere geçmek bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Göç sürecini derinlemesine anlamlandırabilmek için parçalı yerine bütüncül bir yaklaşım benimseyen bu araştırma, mültecilerin göç öncesi gündelik yaşamlarını, göçe karar verme süreçlerini, göç yolculuğunda yaşananlar ve göç sonrası yaşamları da dâhil olmak üzere çeşitli aşamalarda deneyimledikleri duyguları keşfetmeye odaklanmaktadır. Dolayısıyla geniş kapsamlı bir bakış açısı mülteci deneyiminin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamakla birlikte, mülteci ve göçmenlere yönelik uyum ve destek için bütüncül çözümler ve stratejiler oluşturulmasına da yardımcı olmaktadır.

Zorunlu göç ve mülteciler, akademik çalışmalarda özellikle sosyal bilimde en sık dile getirilen konulardan biridir. Dünya genelinde artan mülteci sayısına ve mültecilerin sahip oldukları kendine özgü hassasiyetlerin farkına varılmasına rağmen, bu bireylerin karmaşık duygusal deneyimlerinin sosyolojik bir perspektiften anlaşılması konusunda önemli bir boşluk bulunmaktadır. Tarihsel olarak, mültecilerin duyguları üzerine yapılan çalışmalar, ağırlıklı olarak travma ve ruh sağlığı bozukluklarına odaklanan tıbbi veya psikolojik bir paradigma tarafından domine edilmiştir (Albrecht 2016; Mahmud 2021a). Bu odaklanma, kritik olmakla birlikte, failliğini göz ardı etme eğiliminde olup mültecilerin yerinden edilmenin sosyokültürel bağlamı içindeki dayanıklılıklarına, eylemliliklerine ve duygusal karmaşıklıklarına

yeterli dikkat gösterilmeksizin, yalnızca içinde bulundukları koşulların “pasif kurbanları” olarak resmedilmeleri gibi istenmeyen bir sonuca yol açmıştır (Peisker ve Tilbury 2003). Onları yalnızca dış etmenlerin ve kendi kontrolleri dışındaki olayların çaresiz kurbanları olarak tasvir etmektedir. Bu tek boyutlu yaklaşım, yalnızca mültecilerin insani hakkı olan var olan eylemliliklerini zayıflatmakta kalmamakla birlikte aynı zamanda basmakalıp yargıları ve damgalamayı da devam ettirmektedir.

Mültecilerin duygusal zorluklara karşı uyguladıkları başa çıkma stratejileri genellikle psikolojik dayanıklılık gibi sadece belli bir çerçevede incelenmekte ve bu stratejileri şekillendiren sosyal, kültürel ve yapısal faktörler göz ardı edilmektedir. Sosyolojik bir mercek, bu başa çıkma mekanizmalarının sosyal etkileşimlerden, kültürel normlardan ve yapısal kısıtlamalardan nasıl etkilendiğini araştırarak daha kapsamlı bir analiz yapılmasına olanak tanır. Bu araştırma, patolojik perspektifi dışarıda bırakarak mültecilerin deneyimledikleri duyguları inceleyecek ve bu problem yaratan tasvirlerle karşı bir yanıt olmayı amaçlamaktadır.

Castles (2010) yayımlanmış olduğu çalışmada zorunlu göçü derinlemesine anlamak için “bütünsel” ve “disiplinler arası” bir perspektiften yapılacak olan çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. 1990’lı yıllara kadar göç çalışmalarında baskın tema sadece geldikleri ülke ile sınırlıydı. Ancak ulusötesi çalışmaların artmasıyla göçmenlerin sadece geldikleri ülke ile sınırlandırılmaması gerektiği ve anavatanı ile diğer ülkelerdeki bağlantılarının incelenmesi ile paradigma değişmiştir (Castles 2013; Faist 2000; Portes 2010; Schiller, Basch, ve Blanc-Szanton 1992). Bu çalışma ile göç sürecinin getirdiği duyguları belirli bir ana odaklanarak değil göç öncesi, yolculuk sırası ve göç sonrası duygulara odaklanılarak bütünsel bir perspektiften bakılacaktır. Duygulara ve gündelik deneyimlere odaklanmak göç kararını ve sonrasını şekillendiren sürecin bütünselliğine hizmet etmektedir bu nedenle bütünsel analitik araştırmaların görece az oluşu bu çalışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda göç sürecinin “karmaşık” halinin “kaos” yaratan bir halden çıkarıp (de Haas 2021) göç sürecinde var olan karmaşıklığı aşmada aktif rollerine odaklanmayı amaçlamaktadır.

Bu tezin temel amacı, mültecilerin duygularını sosyolojik bir perspektiften keşfetmek ve anlamak, göç süreci boyunca aktif eylemliliklerinin önemini

vurgulamaktır. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise mültecilerin duygusal deneyimlerinin ve başa çıkma stratejilerinin derinlemesine sosyolojik bir analizini yaparak literatürdeki mevcut boşluğu doldurmaktır. Bu çalışma, hâkim tıbbi ve psikolojik paradigmaların ötesine geçmeyi ve bu deneyimleri ve stratejileri şekillendiren sosyokültürel faktörleri araştırmayı amaçlamaktadır.

Göç öncesi, yolculuğu ve sonrasındaki duyguları inceleyerek, bu araştırma zorunlu göçmenlerin deneyimlerinin daha incelikli, derin ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Zorlu yaşam koşullarının, kültürel, yasal ve gündelik sınırlamaların varlığını kabul etmektedir. Ancak “sıra dışı” deneyimlerin sürekliliğinin mümkün olmadığını mültecilerin gündelik ve “sıradan” yaşamlarında failliğini vurgulayarak, hâkim mağduriyet anlatısına karşı bir konumda ve mültecilerin yaşadıkları deneyimlerin ötekileştirici söylemlerinden uzak tasvir edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmaya rehberlik eden temel soru; zorunlu göç deneyimi yaşamış uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş hem başvuruları onaylamamış hem de onaylanmış olan şartlı mültecilerin göç deneyiminde duygularını nasıl anlamlandırdıkları üzerinedir. Alt sorular: Zorunlu göç öncesi deneyim ve duyguları nelerdir? Göç yolculuğunda ortaya çıkan deneyim ve duygular nelerdir? Göç sonrası Türkiye’de uydu kentte yaşadıkları deneyim ve duygular nelerdir?

Bu araştırmanın önemi, mülteci deneyiminin tıbbi ve psikolojik boyutlarına yapılan vurgu nedeniyle akademik söylemde sıklıkla ihmal edilen bir alan olan mültecilerin duygusal deneyimlerini ve başa çıkma stratejilerini sosyolojik bir mercekten anlamaya odaklanmasında yatmaktadır. Bu araştırma, bu boşluğu doldurmayı ve mülteci yolculuğunun daha kapsamlı ve incelikli bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

İlk olarak, bu çalışma mültecilerin eylemlilik ve dayanıklılıklarının altını çizmekte, onları pasif kurbanlar olarak değil, kendi yaşam anlatılarının aktif katılımcıları olarak kabul etmektedir. Bunu yaparak, mültecilerle sıklıkla ilişkilendirilen kalıplaşmış tasvirlerle ve damgalayıcı anlatılara meydan okumakta, algıda ve söylemde bir değişime katkıda bulunmaktadır. İkinci olarak, mültecilerin

duygusal deneyimlerine odaklanan bu araştırma, göç yolculuğunun genellikle göz ardı edilen ancak kritik olan yönüne dair içgörü sağlamaktadır. Bu duyguları ve bunların mültecilerin karar alma süreçleri, yolculukları ve yeniden yerleştirme deneyimleri üzerindeki etkilerini anlamak, göç olgusunun daha zengin bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir. Son olarak, bu çalışmadan elde edilen bulgular, politika oluşturma ve destek hizmetlerini bilgilendirme ve etkileme potansiyeline sahiptir. Bu araştırma, mültecilerin duygusal deneyimlerine ve başa çıkma stratejilerine odaklanarak, mültecilerin sadece ekonomik ve fiziksel ihtiyaçlarına değil aynı zamanda duygusal refahlarına da hitap eden daha hassas, kapsayıcı ve etkili müdahalelerin geliştirilmesi için faydalı içgörüler sağlayabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ARKA PLAN

1.1. ULUSLARARASI GÖÇ: GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ TEORİLER

Uluslararası göç, bireylerin faaliyeti olarak derin tarihsel köklere ve kapsamlı bir güncel ilgiye sahiptir. Bireyleri ve grupları sınırları aşmaya iten güçler ve bu tür hareketlerin uluslar ve bölgeler üzerindeki etkileri uzun zamandır akademik incelemelerin konusu olmuştur. Bu dinamiklerin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak amacıyla, bu bölümde çeşitli uluslararası göç teorileri ele alınmaktadır. O'Reilly (2023) tarafından sunulan sınıflandırmadan yola çıkarak, hem geleneksel hem de çağdaş teorik çerçeveler karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Tablo 1: Uluslararası Göç Teorileri

Geleneksel Göç Teorileri	Çağdaş Göç Teorileri
Neoklasik "itme" ve "çekme" Yeni Ekonomik Teoriler (NELM) İkili İşgücü Piyasası Dünya Sistemi Teorisi Göç Sistemi ve Ağları Asimilasyon ve Çokkültürlülük	Ulusötesi Küreselleşme Hareketlilik Sınırlar

Kaynak: O'Reilly (2023)

Geleneksel uluslararası göç teorilerinde uzun yıllar hâkim olan görüş ekonomik temelli teorilerdir(Massey 2015; O'Reilly 2023). Ekonomik göç ve teorileri bireyleri ya da grupları bir yerden başka bir yere hareket etmeye iten maddi sebeplere odaklanmakta olup göç teori tarihinde bu nedenle öne çıkmaktadır. Temelde bireyler daha iyi geçim kaynakları, daha yüksek ücretler ve daha iyi yaşam standartları arayışıyla ekonomik fırsatların düşük olduğu bölgelerden fırsatların daha yüksek olduğu bölgelere hareket ederler. Bu göç teorileri, genel olarak göçmenleri birçok değişkeni (daha yüksek gelir, daha iyi iş olanakları, masraflar, riskler vs.) hesaba kattığı rasyonel bir karar verme yetisine sahip bireyler olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu göç modelinde diğer göç türleri arasında en önemli birincil fark göçmenin sahip olduğu ekonomik motivasyondur. Örneğin, mülteciler ya da sığınmacılar çatışma ya da zulüm nedeniyle yer değiştirirken ekonomik göçte bu birincil amaç değildir.

Ravenstein'in itme-çekme (1885) teorisinin özünde, bireyleri geldikleri yerlerden dışarı iten veya yeni yerlere doğru çeken etkenler vardır. "itme" faktörleri yoksulluk, çatışma, eşitsizlik veya fırsat eksikliği olabilir. Öte yandan "çekme" faktörleri ise daha iyi iş fırsatları, daha iyi yaşam standartları ya da güvenlik gibi yeni bir yerin sunduğu avantajlardan oluşmaktadır. O'Reilly'e (2023) Ravenstein'in kuramı erkeklerin öznesi olduğu bir göç sürecine ilişkin öngörülerden oluşmakta ve baskın görüşün ekonomi olduğudur. Piore'nin (1979) ikili işgücü piyasa teorisinde ise gelişmiş ülkelerde, yerel halkın düşük statü ya da düşük ücretler nedeniyle yapmak istemeyeceği bazı işlerin olduğu diğer tarafta ise, gelişmekte olan ülkelerde daha iyi fırsatlar arayan ve bu pozisyonları doldurmaya hazır olan bir işçi arzı bulunmaktadır. Bu "denge"nin oluşmasında salt bir ücret farklılığı değil işgücü piyasasındaki yapısal dengesizliklerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Massey'e (2015) göre ikili işgücü piyasa teorisi, işgücü piyasalarının karmaşıklığını aşırı basitleştirdiği ve istihdamın sonuçlarını etkileyen faktörleri hesaba katmadığı için eleştirmektedir. İşçilere yönelik ayrımcılık, işçilerin sahip olduğu sosyal ağlar ve kurumsal faktörlerin işgücü piyasasındaki etkinin yeterince ele alınmadığı savunulmaktadır. Yeni Ekonomik Teoriler (NELM) yaklaşımı, geleneksel ekonomik göç teorilerinden bir ayrılığı temsil etmektedir. Geleneksel ekonomik göç teorileri temel olarak menşe ve hedef bölgeler arasındaki gelir farklılıkları tarafından yönlendirilen bireysel karar alma süreçlerini dikkate alırken, NELM (Stark ve Bloom 1985) göç kararlarında hane halklarının veya daha büyük sosyal ağların rolünü vurgulayarak daha bütünsel bir bakış açısı benimsemektedir. NELM işçi dövizlerine önemli bir vurgu yapmaktadır. Göçmenlerden kendi hanelerine yapılan bu finansal havaleler sadece göçün bir yan ürünü olmayıp, hanehalkının göç kararının merkezinde yer almaktadır. Ana vatanda karşılaşılan ekonomik olumsuzluklara karşı bir koruma görevi görürler. O'reilly (2023) bu teoriyi geleneksel neoklasik göç teorilerinin daha gelişmiş bir hali olarak tanımlamaktadır. Genel olarak, yeni işgücü göçü ekonomisi, kişilerin neden göç ettiklerine ve ekonomik riski nasıl yönettiklerine dair daha ayrıntılı ve kompleks bir yaklaşım sunmakta ve göç modellerinin şekillenmesinde hane halkı dinamiklerinin ve kayıt dışı ekonomik ağların önemini vurgulamaktadır (Massey 2015). Geleneksel göç teorilerinden ekonomik temelli başka bir teori ise Immanuel Wallerstein'in (2011/1974) dünya sistemi teorisi, küresel ekonominin yapısal dinamiklerini ve bunun

göç üzerindeki etkisini anlamak için geniş bir çerçeve sunmaktadır. Wallerstein'in dünya sistemi teorisi, küresel ekonominin "merkez" ülkeler (ekonomik olarak baskın), "çevre" ülkeler (daha az gelişmiş, genellikle sömürülmüş) ve "yarı-çevre" ülkeler (her ikisinin de özelliklerini taşıyan aracı ülkeler) olarak bölünmüş, aralarındaki yapısal eşitsizlikleri ve ekonomik karşılıklı bağımlılıkları vurgulayan bütünleştirilmiş bir sistem olduğunu ileri sürmektedir. Faist'e (2010) göre dünya sistemi teorisi, göç veren ve göç alan bölgeler arasındaki güç dengesizliklerini vurgulaması açısından değerli olmakla birlikte, ekonomik odaklı olması, merkez ve çevre arasındaki daha alt düzeydeki anlaşmazlıkları göz ardı etmesi ve ulusötesileşmenin siyasi ve kültürel boyutlarını ele alma konusunda derinlikten yoksun olması nedeniyle eleştirilmektedir. Özetle, bu teorilerin her biri uluslararası göçün dinamiklerine ilişkin değerli içgörüler sunarken, potansiyel olarak zayıf noktaları da beraberinde getirmektedir. Ravenstein'in itme-çekme teorisi göçün ardındaki olumlu ve olumsuz değişkenlerin ötesinde olan kompleks sosyo-politik ve kültürel motivasyonları kaçırma potansiyeline sahiptir. Piore'nin ikili işgücü piyasası teorisi ise göçmenlerin gelişmiş ülkelerde "pasif" bir şekilde kabul edildiğini varsayarak göçmenlerin eylemliliklerini göz ardı etme eğilimine sahiptir. NELM ise hane halkının karar verme rolünü vurgulayarak klasik "bireysel göç" algısını genişletmiş ancak ekonomik rasyonaliteye vurgunun fazlalığı nedeniyle bireysel arzu ya da ekonomik olmayan motivasyonları göz ardı etme eğilimine sahiptir. Wallerstein'in dünya sistemi teorisinde makro bakış açısı önemli ve faydalı bilgiler sağlarken, deterministik ve ulusları temel alma eğilimde olup ekonomik olmayan göç nedenlerini ihmal etme riski taşımaktadır.

Geleneksel göç teorilerinden, göç sistemi teorisi Mabogunje'nin (1970) sistem yaklaşımı teorisine dayanmaktadır. Mabogunje'nin yaklaşımında özgün yönlerinden biri geri bildirim mekanizmalarının rolüne yaptığı vurgudur. Buna göre varış noktasındaki alınan bilgiler menşe bölgeye geri iletildiğinde daha fazla göçü teşvik eder ya da caydırmaktadır. Mabogunje kırsal alandaki şehirler arası göçe odaklanırken kendinden sonra gelen araştırmacılar uluslararası göçe uyarlamıştır (Bakewell, de Haas, ve Kubal 2011:5). Göç sistemi teorisi, Fawcett'e (1989) göre temelde göç akışları ile birbirine bağlanan yerlerle odaklanmaktadır. Göç sistemini oluşturan etkenler, dünya sistemleri teorisi ve bağımlılık teorisinden aile birleşimini vurgulayan yasal değişikliklere kadar çeşitlilik göstermektedir (1989:671). Göç sisteminde var

olan bakış açısı göçü anlamak ve incelemek için hem menşe hem de varış noktasını ve bunların karşılıklı etkileşimini dikkate alan bir mercek sunmaktadır. Aile, kişisel ağlar, devlet ilişkileri, kitle kültürü ve göçmen aracı faaliyetleri gibi farklı döngüsel bir süreci ortaya koymaktadır. Her bir bağlantının göç kalıpları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Fawcett'e (1989) ve Boyd'a (1989) göre aile ilişkilerinin önemi göç kararı üzerinde oldukça etkili ve kalıcıdır. Aile üyelerinin fikirleri ve kaynakları resmi kurumlardan daha fazla güvenilir bilgi kaynakları olarak göç etmeye yardımcı olmaktadır. Fawcett ve Boyd gibi araştırmacıların sayesinde Bakewell'e (2014) göre göç sistemleri teorisi zaman içinde evrim geçirmiş, göçmen ağları ile birleştirilmeye ya da makro düzeyde soyutlanmaya doğru bir kayma yaşanmıştır. Göçmen ağları ile hem menşe hem de hedef ülkelerde kurulan sosyal bağlantılar ve ilişkilere atıfta bulunulur. Bu ağlar sayesinde göç süreçleri kolaylaşır ve göçün rastgele bir süreç olmadığını yineler. Göçmen ağları hem köprü hem de güvenlik ağı işlevi görmekte olup köken ve varış yerleri arasındaki bilgi, kültür ve hatta fiziksel boşlukları doldururlar. Bu ağlar, göçle ilgili belirsizlikleri ve riskleri azaltarak, potansiyel göçmenler için göç kararını genellikle kolaylaştırır. Örneğin, varış ülkesinde halihazırda yerleşik olan bir aile üyesi veya arkadaş, iş fırsatları, barınma veya genel yaşam tarzı hakkında ilk elden bilgi sağlayarak potansiyel göçmenler için belirsizlikleri önemli ölçüde azaltabilir. Hagen-Zanker'e (2008:16) göre göçmen ağları göçün kalıcı olmasını sağlayan önemli unsurlardandır.

Geleneksel göç teorilerinde göçmenlerin neden göç ettiğine dair teoriler devam ederken göçmenlerin ülke içerisinde deneyimlerine dair teoriler ve araştırmalar da asimilasyon ve çokkültürlülük kavramlarıyla çalışılmıştır. Göç, ulus devleti tehdit eden bir olgu olarak anıldığı için erken dönem göç çalışmalarında temel kaygı göç alan ülke/toplumun asimilasyon süreçlerini incelemektir ve göçmenlerden de yeni ülke/toplumlarına adapte olmaları beklenmekteydi (O'Reilly 2023). Klasik asimilasyon teorileri Gordon'un (1964) teorilerine dayanmaktadır ve Gordon asimilasyonu doğrusal bir süreç olarak ele almaktadır. Ancak bu bakış açısı yıllar içinde değişime uğramıştır. Alba ve Nee (1997) özellikle Gordon'un asimilasyon teorisini reddetmek yerine onu değiştirmenin önemli olduğunu kabul etmektedir. Asimilasyon teorisinin farklı göçmen grupların deneyimleri ile çoğunluk grubu arasındaki sürekliliğin önemini vurgulamaktadır. Portes ve Zhou'nun (1993) parçalı

asimilasyon teorisi ise Gordon'un çalışmaları gibi doğrusal asimilasyon teorilerine karşı çıkmaktadır. Parçalı asimilasyon teorisine göre asimilasyonun çoklu yolları olabilir ve kişisel geçmiş, hükümet politikaları, ev sahibi toplum tarafından kabul edilme ve aile yapıları gibi birçok çeşitli faktörden etkilenmektedir. Araştırmacılar, asimilasyonun çok boyutlu olduğunu, dil, kültür, evlilik ve sosyo-ekonomik statü dahil olmak üzere hayatın çeşitli yönlerinde meydana geldiğini kabul etmektedir. Artık tek yönlü bir yol olarak değil, hem göçmen grubun hem de ev sahibi toplumun birbirini etkilediği karşılıklı bir süreç olarak görülmektedir. Castles ve Miller (2008:21) göre "asimilasyon teorileri göçmenleri entegre ya da asimile edebilecek sürekli yerleşimciler olarak" gördüğünü belirtir. Asimilasyon teorisi gibi göçmenlerin yerleştikleri ülkede yaşadıkları deneyimlerin araştırmalarını içeren başka bir teori ise çok kültürlülüktür. Çokkültürlülük göçmenlerin dillerini, kültürlerini hedef ülkelerin kurumlarına ve değerlerine saygılı kaldıkları sürece devam ettirelebileceğini söyleyen başka bir teoridir (2008:307). Burada çeşitli gruplar kendi özgünlüklerini korurken aynı zamanda ortak toplumsal yapılara da tam olarak katılırlar. Kymlicka (2012) çok kültürlülüğü bir "kutlama" ya da "zenginlik" gibi görmek yerine çokkültürlülüğü insan hakları idealleri ya da demokratik vatandaş ilişkileri ile ilintili olarak görmenin önemini belirtir. Çokkültürlüğün benimsenmesi için daha geniş toplumda farklılıkları paylaşmanın yanı sıra güven, güvenlik ve paylaşılan değerler temelinde olması gerekmektedir (2012:22).

Geleneksel göç teorileri doğrusal ve tek yönlü bir süreç olarak göçü kavramsallaştırmış ve buna yoğunlaşmıştır ancak çağdaş teoriler ise döngüsel akışları anlamak, birçok başka göç ve göçmen türünü (sığınmacı, mülteci, geri dönüş göçü vb.) araştırmalara dahil edebilmek adına yeni teorik çerçeveler önermiştir (O'Reilly 2023). Çağdaş göç teorilerinden ulusötesicilik, teorik bir çerçeve olarak, günümüzün küreselleşmiş dünyasında uluslararası göçün çok yönlü boyutlarını anlamak için ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin sınırlar ötesinde dinamik bağlar sürdürdüğü ve geliştirdiği anlayışına dayanan ulusötesicilik, genellikle 'menşe' ve 'varış noktası' veya 'göç' ve 'göçmenlik' gibi ikili terimlerle tanımlanan geleneksel göç paradigmalarına karşı çıkmaktadır (Faist 2000; Schiller vd. 1992). Bu ulusötesi bağlar hem mekânsal (Faist 2000; Vertovec 2007) yani göçmenlerin iki ülke arasında gidip gelebilmesi, varış ülkesinde belirli bir mahallede/sokakta toplanması; hem ekonomik göçmen havaleleri

(Taylor 1999), girişimcilik; hem de duygusal (Skrbiš 2008; Wise ve Velayutham 2017) olabilmektedir. Çağdaş göç teorilerinde ulusötesi paradigmaların hakimiyeti ile göçün salt bir yer değiştirme ile açıklanamayacağı akış ve hareketlilik kavramlarının önem kazanmasındaki araştırmalar da artış göstermiştir. Urry'nin (2012) hareketlilik yaklaşımında küresel dünyada ve ağda hareketin kolaylaştığını belirtirken aynı zamanda bazı insanların hiper-mobil olduğunu, küresel bağlantıların ve sık hareket etmenin tadını çıkardığını, diğerlerinin ise hareketsiz kaldığını veya (mülteciler gibi) 'zorunlu' hareketlilik yaşadığını vurgulamıştır. Bu ikilem, küresel hareketlilik sistemlerine gömülü yapısal eşitsizliklerin altını çizmektedir. Aynı zamanda uluslararası göç analizi çoğunlukla gelişmekte olan ülkeden gelişmiş bir ülkeye göç etme ya da Güney'den Kuzey'e olan göç olarak tasvir edilmiştir (Kritz, Keely, ve Tomasi 1981). Bu ikili yapı hareketlilik yaklaşımı ile esnetilmiş olup bu tip ayrımların indirgemeci yaklaşımını kabul eden araştırmalar artmıştır.

Uluslararası göçler arttıkça göçe ilişkin bakış açıları da değişmektedir. Çağdaş göç teorilerinde küresel dünyada artan göç akışı sınırların önemini açıklayan teorileri de beraberinde getirmiştir. Sınır araştırmaları sadece fiziksel değildir. Sınırlar hem fiziki olarak ülkelerin korunması hem de biz ve öteki diatomisini pekiştiren bir "duvardır" (Casas-Cortes vd. 2015). Sınırlar nedeniyle hem mekan hem de bireyler arası etkileşimi azaltmak amacı güdülmüştür. Anthias'a (2012:104) göre ulus devletin sınırları hem resmi hem de gayri resmi yollarla, göç kontrolleri, ırkçılık ve içerideki azınlıkların entegrasyonu ve yönetimi arzusu ile istenmeye ötekilere karşı denetlenir, dışarıdaki ve içerideki ötekiler dışlanır. Göç konusundaki katı düzenlemeler, ulus-devletlerin 'bizi' 'onlardan' ayırma konusundaki ısrarlı zorunluluklarının bir kanıtı niteliğindedir. Bu tür sınırlar genellikle köklü ideolojiler ve algılarla yankı bulmakta, bazen de korku, tarihsel önyargılar ve sosyo-politik gündemler üzerine inşa edilmektedir.

Uluslararası göç teorilerinin geniş alanından hareketle, araştırmanın kapsamı dahilinde göçün kendine özgü zorlukları ve etkileri olan bir alt kümesine dikkat çekmek gerekli hale gelmektedir: zorunlu göç. Bir sonraki bölümde, bu göç türünü diğerlerinden ayıran tanımların yanı sıra nedenleri, kalıpları ve etkileri hakkında fikir veren altta yatan teoriler incelenecektir.

1.2. ZORUNLU GÖÇ: TANIMLAR VE TEORİLER

Zorunlu göç olgusunun dünya tarihi bağlamında daha önce görülmemiş seviyelere yükseldiği son verilerden açıkça anlaşılmaktadır. Küresel bir olgu olarak artan zorunlu göç süreci Türkiye’de de belirgin bir şekilde etkilerini hissettirmiştir. Zorunlu göç birbirinden farklı ve çeşitli şekillerde karşımıza çıkan unsurlar nedeniyle evlerinden veya ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan birey ya da grupların hareketlerini ifade etmektedir. Göç çalışmalarında 'zorunlu göç' terimi yaygın olarak bireylerin hayatlarını veya özgürlüklerini tehlikeye atan zorlamalar ve bu koşullar nedeniyle yerinden edilmeyi ifade etmek için kullanılır (Bartram, Poros, ve Monforte 2019). Bu kavram, olumsuz özgürlüklerden veya savaş, zulüm veya doğal afetler gibi olumsuz koşullardan kaynaklı mahrumiyetle karakterize edilen seçme şansının yokluğunu ifade ediyor gibi görünmektedir. Zorunlu göçün başlıca nedenlerinden birisi silahlı çatışmaların ve istikrarsız siyasi ortamların yaygınlığıdır (Czaika ve Kis-Katos 2009). Bu silahlı çatışmalar ve istikrarsızlıklar bireylerin güvensizlik ve korku ortamından korunma arayışıyla mevcut ülkelerini terk etmelerine yol açabilir. Öngörülemeyen şiddet ve hükümet istikrarsızlığının belirgin olduğu bu koşullar, bir kişinin doğduğu ülkeyi yaşanmaz ve hatta yaşamı tehdit edici hale getirme potansiyeline sahiptir.

Zorunlu göçü konu alan bu çalışma kapsamında kavramsal çerçevenin anlaşılması, bireylerin uluslararası sınırların ötesine hareketini kuşatan durumları anlamak açısından önemlidir. Zorunlu göçü tanımlamak, mülteci, sığınmacı, göçmen, düzensiz göçmen vb. ifadeleri irdelemek araştırmaların başlıca problemlerindendir. Bu konudaki birçok araştırmanın çıkış noktası “mülteci kimdir? Zorunlu göç nedir? Sığınmacı kimdir? Göçmen kimdir?” gibi sorulara dayanır. Bu odak noktaya dayanmasa dahi kapsayıcı olarak göç çalışmalarını ele alan her çalışma bu sorularla araştırmanın seyrinde karşılaşır. Bu sorular araştırmalarda varlığını sürdürse de kesin bir yanıt verilmesi zordur ve cevaplar muğlak kalır. Mülteci ve zorunlu göç çalışmalarının sadece yasal olarak tanınan mültecilere mi odaklanması gerektiği ya da Göç Çalışmaları, İnsan Hakları, Kalkınma Çalışmaları veya Uluslararası Politika gibi daha geniş alanlardan ayırt edilemez hale gelme riskini göze alarak daha geniş bir

yelpazede yerinden edilmiş kişileri de kapsaması gerektiği mi sorusu bu konu üzerinden tartışılmaktadır (Fiddian-Qasmiyeh vd. 2014)

Göç ve zorunlu göç arasında ayrımı, göç kararının temelinde bulunan nedenler ve ilgili bireylerin eylemliliği açısından farklılık gösteren iki farklı insan hareketi biçimi şeklinde kavramsallaştıran tanımlamalar bulunmaktadır. Örneğin zorunlu göç, tehdit edilme, korku kaynaklı güvenlik ve refah gibi acil ihtiyaçlarına yönelik ülkelerini terk etmeye zorlanan, seçim ve eylemliliği bulunmayan göçmenlerle karakterize edilir (Adhikari 2012). Buna karşın gönüllülük ve hayat tarzlarını iyileştirmeye yönelik ihtiyaçlarla kavramsallaştırılan zorunlu olmayan göç ya da göç kavramı bireylerin daha iyi ekonomik fırsatlar elde etmeyi, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmayı ya da bireysel kararları nedeniyle hareket etmeyi seçen göçmenleri ifade etmektedir (İcduygu ve Sert 2019). Zorunlu göç ve zorunlu olmayan göç olarak birbirinden ayrılan kavramsallaştırmalar (Richmond 1988; Van Hear 2012) göçmenlerin eylemliliklerini ve karar alıcı deneyimlerini net bir çizgiyle ayırmaya çalışmaktadır. Göç ve zorunlu göç arasındaki ayrımı ilişkin karşıt görüşler bu göç biçimlerinin nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin farklı perspektiflere dayanan araştırmalardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, zorunlu göçü uluslararası bir problem olarak ele alarak çatışma ve siyasi istikrarsızlık gibi yapısal unsurların sonucu olarak gören, zorunlu göçmenlere karşı koruma ve yardım sağlamanının uluslararası bir zorunluluk olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır (Adhikari 2012). Buna karşın zorunlu göç hedef ülkelerde bir ulusal güvenlik problemi, ülkede bir yük ya da ulusal bir tehdit olarak görülebilir. Zorunlu göç durumunun ev sahibi ülkeler için sosyal gerilimlere ve kültürel problemlere yol açabileceği düşünülür ve bu nedenle sınır geçişlerini kısıtlamak için daha sıkı kontroller ya da politikalar savunulabilir (Castles 2003; McGrath 2005). Zorunlu göçe karşın gönüllü göç/zorunlu olmayan göç bireylerin daha iyi fırsatlar için hareket ettiği gönüllü bir seçim ve eylemliliği yüksek bir arzu olarak görülür (de Haas 2021). Ev sahibi topluluklar için bu göç biçimi kalkınma, nitelikli beyin göçü ve ekonomiye katkı olarak görülebileceği için olumlu bir olgu olarak değerlendirilebilir (Paul 2016). Ancak bu olumlu bakış açısı ev sahibi ülkelerde her zaman sürmeyebilir ya da hali hazırda göçmen karşıtı grupların varlığı bu olumlu düşünceleri azaltabilir. Örneğin, Almanya’da yoğun işçi göçünün olumlu

etkisi zamanla dağılmış ve “Almanya göç ülkesi olmayacaktır” politikalarına dönüş yapılmıştır (Castles 2003).

Göç ve zorunlu göçü birbirinden ayıran kavramsal bağlamda, ikiliğin şekillenmesinde hem yapısal belirleyicilerin hem de eylemlilikle ilgili unsurların etkili olduğunu kabul etmek önemlidir. Ancak göç ve zorunlu göç arasındaki ikilik her zaman net ve keskin sınırlarla çizilmiş bir ayrım değildir. Her iki göç biçiminde de karmaşık ilişkilerle birlikte deneyimlerde ortak noktalar da bulunabileceğini belirtmek önemlidir. Zorunlu göç eylemi her zaman kısıtlı ve acil bir ihtiyaca yönelik olmayabilir. Zorunlu göçte de her şeye ve tüm kısıtlamalara rağmen karar verici unsurlar bulunmaktadır. Şiddet ve kötü giden koşullar zorunlu göçmenlerin pasif bir biçimde hareket ettiği anlamına gelmemektedir. Kiminle gideceği, kimi ve neyi arkada bırakacağı, nereye gideceği, hayatını nasıl kuracağı gibi birçok eylemde zorunlu göçmenler aktif olarak bu sürece katılmaktadır. Gönüllü göçmen ise gidilen ülkede karşıt görüş ve çatışmalar nedeniyle zorluklar yaşayabilmektedir (İcduygu ve Sert 2019). Kategoriler ve etiketler zorunlu göçü ele almak için pratik bir araç sunsa da bu kategorilerde ve etiketlerde var olan belirsizlik ve sınırlamaları kabul etmek gerekmektedir. Göçmenlerin deneyimleri, duyguları, istekleri ve motivasyonları çoğunlukla sınırları çizilmiş net kategorizasyonlara ters düşmektedir. Kategoriler ve etiketler damgalayıcı anlamlar ve imalar taşıyabilir, basmakalıp ve klişe yargıları kuvvetlendirebilir veya belirli göçmen gruplarının karşılaştığı noktaları göz ardı edebilir. “Baskın kategorileri analitik yaklaşımımızın temeli olarak almak, göç anlayışımızı sınırlayabilir” (Crawley ve Skleparis 2018). Göçün kategorilendirilmesinin ve etiketlenmesinin bahsedilen faydalar temelinde olan bir taraflılığı vardır. 1980’li yıllarda zorunlu göç çalışmaları artarken Black (2001) zorunlu göç çalışmalarının bilimsel olmaktan ziyade politik ürünler olduğunun altını çizmiştir. Ülkenin ve uyguladığı dış politikasının gereklilikleri ile birlikte etiketlenmelerin ve kategorizasyonların politik temeli ve kaygısı bulunmaktadır. Zorunlu göç sabit, verili ve statik bir anlam taşımayan coğrafi, sosyal ve ekonomik faktörlerin şekillendirdiği dinamik ve sürekli gelişen bir olgudur. Bu anlamda göçmen gruplarını kategorize etmek ve farklılaştırmak amacı güden etiketlerin ve kategorilerin zamanı dolabilir, yeni ortaya çıkan yerinden edilme kalıpları yakalanmakta güçlük çekilebilir veya var olan deneyimler sınırlandırılabilir. Zorunlu göç akışkan bir süreç olup, bu akışkanlık

etiketlerin ve kategorilerin statik kavramsallaştırılmasına meydan okumalı, irdelenmeli ve kavramların geçerliliğini koruyabilmesi adına sürekli olarak değerlendirmelere ve uyarlamalara tabi tutulmalıdır.

Zorunlu göç etiketlerinin eleştirel bir biçimde sürece dâhil olması, göç sürecinin önemli faktörü olan bağlamsal etkenlerin ve bireysel eylemliliğin varlığının anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Crawley ve Skleparis 2018). Etiketlere ve kategorilere aşırı güvenmek, kompleks anlatıları basite indirgeyebilir ve kategorizasyona karşılık gelmeyen bireyin faillliğini gözden kaçırabilir.

Mülteci ve zorunlu göç çalışmalarında mültecilerin, göç çalışmalarının farklı bir alanı olduğu ve farklı olarak çalışılması gerektiğini söyleyenlere karşı, mültecilerin göç ile aynı bir yörüngede ele alınması gerektiğini söyleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Göç ve zorunlu göçün tamamen birbirine bağlı veya içsel olarak bağlantılı olduğunu iddia etmek, gerçek hayat koşullarında bu iki olguyu birbirinden ayıran nüanslı farklılıkları istemeden de olsa gözden kaçırabilmektedir. Bu konuda bir taraf seçmek olanı basitleştirmeye neden olmaktadır. Göç ve zorunlu göç birbiriyle bağlantılı iki olgudur. “Net ve kesin çizgiler çekmek yararsızdır” (Fiddian-Qasmiyeh vd. 2014)

Sonuç olarak, zorunlu göçün analizi ve kavramsallaştırılması göç çalışmalarında önemli zorlukları temsil etmektedir. "Zorunlu göç", "mülteci", "sığınmacı" ve "göçmen" gibi terimlerin tanımlanması konusundaki ısrarlı soru, bu olguları çevreleyen karmaşıklıkların altını çizmektedir. Etiketler ve kategoriler iletişimi ve politika oluşturmayı kolaylaştırmaya hizmet ederken, aynı zamanda içsel sınırlamalara ve önyargılara da sahiptir. Genellikle siyasi kaygılardan etkilenen bu kategorizasyonlar, göçmenlerin karmaşık deneyimlerini aşırı basitleştirme riski taşımakta ve damgalayıcı stereotipleri devam ettirebilmektedir.

1.2.1. Mülteci Olma Deneyimi ve Yasal Tanım

“Mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen” kategorilerinin her biri kendine özgü sosyal, politik ve hukuki anlamlar içermektedir. Bu etiketlerin varlığı sadece bireyleri tanımlayıcı birer araç olmayıp siyasi, insani ve hukuki anlamlarla yüklüdür. Bir

göçmen ne zaman bir mülteci olur? Bu sınırları kimler belirler? Göçmen ve mülteci ayrımı tıpkı zorunlu göç ve gönüllü göç gibi bireylerin göç etmedeki motivasyon ve deneyimlerine göre şekillenmektedir. Örneğin, göçmen anlatılarında zorunlu göçmenlerin zorlu yolculukları gibi bir tasvir bulunmamaktadır. Ancak söz konusu zorunlu göçmenler olunca ekranlarda ve bu konudaki yazılarda sürekli olarak travmatik ve zorlu göç yolculukları tasvir edilir. Bu durum politik ve popüler söylemin şekillenmesinde önemli bir noktadır. Bu anlamda da belirtilen etiketlerin ve kategorilerin kimin tanımlamalarına dayandıklarını anlamak ve kullanımlarının getirdiği veya getirebileceği faydaları ve potansiyel riskleri düşünmek oldukça büyük önem taşımaktadır.

“Mülteci” etiketinin çıkış noktası Cenevre Sözleşmesidir” (Zetter 2007). 1951 Mülteci Sözleşmesi, mültecilere ilişkin uluslararası hukukun temelini oluştururken 1967 Protokolü ile de bu sözleşmenin kapsamı genişletilmiştir. Bu iki sözleşme, mültecinin temel uluslararası tanımını oluşturmakta ve mülteci statüsüne ilişkin hakları ile yükümlülükleri ana hatları ile belirlemektedir. Sığınmacılara ilişkin yasalar ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Türkiye, 1951 Sözleşmesi’nin ilk imzacılarından biri olmasına rağmen, yalnızca Avrupa’dan gelen mültecileri tanıyan bir “coğrafi kısıtlama”⁴ getirmiştir. Bu sınırlama ile uluslararası mülteci hukukunda farklı bir konuma sahiptir ve sadece Avrupa’dan gelen göçmenleri mülteci olarak kabul etmekte olup, Türkiye’ye Avrupa dışından gelen göçmenleri ise genellikle “şartlı mülteci” statüsü altında kabul etmektedir. Bu kısıtlamanın yanı sıra Türkiye, Suriyeli mültecilere açık kapı politikası ile birlikte Suriye’ye zorla geri gönderilmeme ve Türkiye’de kalış süresinin sınırsız olmasını içeren geçici bir koruma statüsü vermiştir (Yitmen ve Verkuyten 2018). Bu anlamda mülteci tanımlarına ilişkin uluslararası hukuk ve Türk hukuku arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu coğrafi kısıtlamanın yarattığı problemlerden biri Türkiye’de Avrupalı olmayan pek çok mültecinin tam bir mülteci statüsüne sahip olmaması ve bu durumun potansiyel bir koruma ve hak boşlukları yaratmasıdır. Coğrafi sınırlama maddesinin bu koruma ve hak boşluğu

⁴ Göç idaresi genel müdürlüğünün internet sitesinde olan kavramlar dizininde açıklandığı üzere “1951 Cenevre Sözleşmesi’ne uygulamakta olduğu coğrafi kısıtlama, söz konusu sözleşmenin 1(B) Maddesi uyarınca sözleşmeye taraf devletlere tanınmış bir hak olduğunu ifade etmekte ve bu kısıtlamanın Türkiye’de bulunan hem Avrupalı hem de Avrupa dışından gelen iltica başvurusu sahipleri için hak ve hizmet engeli teşkil edilmediği” ifade edilmiştir. <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci>

nedeniyle, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen kişiler, Sözleşme'de tanımlanan mülteci statüsü kriterlerine uygun olsalar bile mülteci statüsü alma hakkından muaf tutulmaktadır. Bu durum sonucunda Avrupa dışından gelen bireyler için tehlikeli durumlarda geri gönderilme problemiyle karşı karşıya gelme riski oluşur (Çelik ve İçduygu 2019). Coğrafi sınırlamanın mülteciler üzerinde olumsuz etkilerine karşın bu maddenin Türkiye için potansiyel faydaları bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye coğrafi konumu itibariyle her zaman bir geçiş ülkesi olmuştur (Arar, Örüçü, ve Ak Küçükçayır 2019) ve bu nedenle mülteci akınının kontrol altına alınabilmesi için coğrafi sınırlama bu durumun yönetimi konusunda olanaklar sağlayabilir. Ancak coğrafi sınırlamaya ek olarak Suriyelilere verilen ikincil koruma statüsü ve açık kapı politikası ile birlikte Türkiye çok sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmıştır (Gokalp Aras vd. 2021). Sonuç itibariyle Türkiye’de mültecilere yönelik olan coğrafi sınırlama maddesinin kabulü hem risk hem de fayda sağlamaktadır. Bu durum Avrupalı olmayan mültecilerin (şartlı mülteci) tam mülteci haklarından mahrum bırakılmasına ve hayatlarını geçici şekilde yaşamalarına sebebiyet verebilmekte, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim açısından zorluklara yol açabilmektedir.

Sonuç itibariyle, mülteci statüsünün “şartlı” olması geçiciliği vurgulamaktadır. “Şartlı mülteci” statüsü pek çok mültecilerin yaşadığı gerçek deneyimlerle uyumlu olmayabilmektedir. Türkiye şu anda dünya çapında en kalabalık mülteci nüfusuna sahipliği yapan ülke konumundadır ve bu mültecilerin çoğu Türkiye’de yeni bir hayata başlamıştır. Bu nedenle, şartlı mülteci terimi bu mültecilerin Türkiye’de olan konumlarını, uzun vadeli ve bazen de kalıcı ikamet durumlarını tam anlamıyla karşılayamayabilmektedir. Türk hukukunda var olan “şartlı mülteci” tanımı artan göç baskısına karşı verilen pragmatik bir yanıt olsa dahi Türkiye’nin transit ülke olarak yorumlanmasına neden olmakta ve mültecilerin yaşadığı gerçekliğe ilişkin uyumsuzlukları beraberinde getirmektedir.

Hukuki, siyasi ve sosyolojik tanımlar çerçevesinde, bu çalışma mültecileri tanımlamak ve anlamak için bağlama özgü bir yaklaşım benimsemektedir. Bu çalışma kapsamında Ortadoğu’dan yani Avrupa dışından Türkiye’ye yapılan göç ve göçmenlerin deneyimleri ele alınmaktadır. Göçte meydana gelen farklı deneyimleri ve bu deneyimleri ortaya çıkaran ortak temaları yansıtmak için etiket ve kategorilerin

eleştirel bir biçimde değerlendirilmesi önemlidir. Ancak kategorileri görmezden gelmek bilgi üretimini körleştirebileceğinden dolayı kategorilere eleştirel bir biçimde yaklaşarak kullanmak sosyal bir araştırmanın önemli bir yönünü oluşturmaktadır (Crawley ve Skleparis 2018). Türkiye’de yapılmış birçok çalışma Afgan, Iraklı, İranlı ve Suriyeli göçmenleri “mülteci” kategorisinde ele alınmıştır. Bu tanımlamanın sosyolojik açıdan herhangi bir yanlışlığı bulunmamaktadır. “Faydalarının yanı sıra problematik ve değer yüklü olan etiketler ve kategoriler tüm sorunlarına rağmen yaygın ve kaçınılmazdır”(Crawley ve Skleparis 2018).

1.2.2. Türkiye’de Afgan ve Iraklı Göçmenler

Türkiye yıllardır hem göç alan hem de göç veren bir ülkedir. 1960’ların başından itibaren çok sayıda Türk vatandaşı Batı Avrupa ülkelerine özellikle de Batı Almanya’ya göç etmiştir (Kirişçi 2003). Suriye krizine kadar Türkiye’nin göç alan yapısı akademik araştırmalarda nispeten az çalışılmış olmasına rağmen Türkiye, göçmen ve sığınmacıları kabul etme konusunda oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. “1923 ve 1997 yılları arasında, başta Balkan uluslarından olmak üzere 1.6 milyondan fazla insan Türkiye’ye yerleşmiş; Soğuk Savaş döneminde ise birçok kişi Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’ndeki komünist rejimlerden kaçma maksadıyla Türkiye’ye sığınmıştır” (2003). Yıllardır süregelen Orta Doğu’daki siyasi istikrarsızlık, güvencesizlik ve çatışmalardan dolayı Afganistan, Irak, İran, Suriye gibi ülkeler sınırlar ötesinde sığınma amacıyla hareket etmektedir. Tarihsel olarak Türkiye’de bu durumdan etkilenmiş olup 1980’lerin sonuna doğru sığınmacıların demografileri değişmiş özellikle İran ve Irak gibi ülkelere ve diğer gelişmekte olan ülkelere gelenlerin sayısı artmıştır (Kirişçi 2003). “Türkiye, 20. Yüzyılın başlarındaki gibi özellikle misafir işçi göçü veren ülke konumundan artık net göç alan bir ülke haline gelmiştir yani gelen göçmen sayısı giden göçmen sayısından fazladır” (Duvell 2014:37).

20. yüzyılda gelişmiş ülkeler mültecileri koruma sorumluluklarını 1951 Cenevre Sözleşmesi ile sağlamlaştırmışlardır. Bu tarihi sözleşme, ırk, din, milliyet, sosyal grup üyeliği veya siyasi inançlar nedeniyle zulüm görme korkusu taşıyan bireylere odaklanarak, kimlerin mülteci olarak nitelendirileceğine dair katı kriterler ortaya koymuştur. Ancak bu katı kriterler belirli ülkeler için geçerliliğini korumuştur.

Asıl “problem”, mültecilerin küresel dağılımındadır (Schuster 2022). Schuster’e göre Türkiye, Pakistan, Irak ve Lübnan gibi gelişmekte olan ülkeler mülteci nüfusunun çoğunluğunu taşıırken, gelişmiş ülkeler özellikle Avrupa ülkeleri sığınma talepleri için katı ve titiz bürokratik süreçler koymuştur. Öyle ki Türkiye mülteci statüsü vermeden en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır (Ataç vd. 2017). Türkiye, 2011’den bu yana dünyada en çok mülteci nüfusuna sahip ülke konumunu korumaya devam etmektedir. Türkiye tarihi boyunca Afganistan ve Irak’tan göç almıştır. Fakat, Suriye’ye yönelik “açık kapı politikası” nedeniyle Afgan ve Iraklı göçmenler hem sığınma talebiyle hem de düzensiz yollarla Türkiye’ye gelmesinin yolu daha çok açılmıştır.

Türkiye ile Afganistan’ın sınırı olmamasına rağmen süregelen yıllardır Afganistan’dan göç almaya devam etmektedir. Afganistan’dan gelen göçmenler Türkiye’ye hem sığınma başvurusunda bulunup uluslararası koruma altına alınabilirken hem de düzensiz yollarla gelip düzensiz göçmen olarak yaşamlarına devam etmektedir. 2022 Göç İdaresi başkanlığı verilerine göre Afganistan, uluslararası koruma başvurusun yapan 19.400 kişiyle ilk uyruktur. Aynı verilere göre Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı 2022 itibarıyla 115.775 kişidir. Özellikle son yıllarda medyaya yansıyan sınırdan geçen “genç” ve “erkek” Afganların çoğunluğu toplum tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Ancak, Afganistan’dan Türkiye’ye olan göç yakın tarihli bir olgu değil tarihsel olarak devam eden bir süreçtir. İçduygu ve Karadağ (2018) Afganistan’dan Türkiye’ye olan göç dalgasını tarihsel bağlamda dört aşamaya ayırmıştır. İlk aşama Nisan 1978’de Saur Devrimi ile başlamış, Müslüman Kardeşler’in direnişine ve ardından Aralık 1979’da Sovyet Ordusu’nun işgaline yol açarak ülkede daha fazla güvensizliğe neden olmuştur. İkinci aşama, Afganistan’da devam eden çatışmalar, siyasi gerilimler ve şiddet olaylarının damgasını vurduğu 1990’lı yıllarda meydana gelmiştir. Bu durum komşu ülkelere ve ötesine sığınan Afgan mültecilerin sayısında önemli bir artışa yol açmıştır. İçduygu ve Karadağ’ın (2018:485) Afgan göçmenlerin akışının devam ettiği üçüncü aşama, 2001 yılında ABD öncülüğünde Afganistan’ın işgal edilmesi ve ardından Taliban rejiminin düşmesiyle 11 Eylül sonrası döneme tekabül etmektedir. Bu durum, insanların devam eden çatışma ve istikrarsızlıktan kaçmasıyla yeni bir yerinden edilme dalgasına yol açmıştır Dördüncü aşama ise Afganistan’da istikrarsızlığın süregeldiği ve 2008’den

sonrasını kapsayan bir dönemdir. ABD öncülüğündeki operasyonun başarısız olmasıyla başlamış, yerinden edilme ve güvenlik koşullarının kötüleşmesiyle sonuçlanmıştır; çeşitli ABD yönetimleri tarafından bölgeye asker gönderme gibi istikrarı sağlamaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunulmuş ancak Taliban 2015'te “Kunduz'u kısa süreliğine ele geçirerek önemli bir ilerleme kaydetmiştir; Afganistan'daki bu durum, başarısız operasyonlar ve yerinden edilme nedeniyle hala çözümsüzlüğünü korumaya devam etmektedir” (2018:500). Afgan göç akışının artmasındaki bir diğer sebep ise Afganların sığınma talebinde bulunduğu diğer ülkelerin (Pakistan ve İran gibi) katı ve sınırlayıcı politikalarıdır. Özellikle İran, Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamış olmasına rağmen, Afgan mültecilere karşı kendine özgü bir yaklaşım benimsedi. İran, Afgan mültecileri Sözleşme hükümlerine göre kabul etmek yerine, onları 'muhacir' (-anavatanlarından temel olarak dini nedenlerle kaçan bireyler) olarak nitelendirdi (Bialczyk 2008:21) Bu ayırım, Afganların Cenevre Sözleşmesi'nin kendilerine sağlayacağı bazı hakları talep edemeyecekleri anlamına geliyordu. Bu nedenle, büyük ölçüde kamu yardımlarına ve özel yardımlara ihtiyaç duyuyorlardı.

Irak'tan Türkiye'ye göç de tıpkı Afganistan'dan Türkiye'ye olan göç dalgası gibi tarihsel eğilimleri, sosyo-politik ve ekonomik faktörler tarafından şekillendirilen farklı aşamalar göstermektedir. Danış (2010) Irak'tan Türkiye'ye olan göç dalgasını farklı aşamalara ayırmıştır. Türkmenler 1950'li ve 1960'lı yıllardan itibaren öncelikle eğitim fırsatları için göç etmiştir. Ancak 1980'lerin sonunda, başta Halepçe saldırısı olmak üzere şiddet içeren saldırılar, Türkiye'ye yönelik önemli Kürt mülteci hareketlerini tetiklemiştir. 1990'larda, Körfez Savaşı'nın ardından birçok Kuzey Iraklı'nın Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmesiyle karışık göç modelleri görülmüştür. Özellikle 1991'de Türkiye'ye Irak'tan kitlesel ve düzensiz göç akışı oldukça fazla artmıştır (Gökarp Aras ve Mencütek 2018:64). Danış'ın son aşama olarak belirttiği Saddam Hüseyin'in düşüşünün damgasını vurduğu 2003 sonrası dönem, Kürt göçünü durdurarak ve hatta tersine göçü teşvik ederek dinamiklerde bir değişim sundu. Bununla birlikte, kötü muameleye ilişkin süregelen korkular, daha küçük azınlık grupları arasında göçün devam etmesine neden olmuştur. Irak'tan Türkiye'ye devam eden göçün büyük kısmını Irak'ta yaşayan Hristiyanlar ve Türkmenler gibi “yeni mağdur topluluklardan” oluşturmaktadır (Danış 2010:197). Bu örüntüler, belirli olayların

ve değişikliklerin nüfus hareketlerini önemli ölçüde etkileyebildiği küresel göç dinamiklerini yansıtmaktadır.

Hem Afgan hem de Iraklı göçmenlerin geliş yollarına bakıldığında düzensiz/yasadışı/kaçak yollardan geldiği bilinmektedir (Danış 2006). Düzensiz göç, bireylerin gerekli belgeler ve izinler olmaksızın sınır ötesi hareketlerini ifade etmektedir. Düzensiz yollardan ülkelere giren bireylerin statüleri “kaçak” konumda olmak zorunda değildir. Örneğin Türkiye’de Afgan ve Iraklılar düzensiz göç ile gelmelerine rağmen koruma ve sığınma başvurusunda bulunarak, başvuru sonuçları açıklanana kadar genellikle kendilerinin seçtikleri belirli uydu kentlerde ikamet ederler. Avrupa dışından gelen sığınmacılar olması nedeniyle “mülteci” statüsü yerine “şartlı mülteci” statüsü olarak ikamet izinleri devam etmektedir. Başka bir örnek ise düzensiz yollar yerine ülke içerisine gerekli usullerle giren düzenli bir göçmen kalış süresini aşarsa düzensiz konuma düşebilmektedir. Bu nedenle “düzensiz” statüsü sabit bir olgu değil dinamiktir; her göçmen zaman içerisinde farklı kategoriler deneyimleyebilir(Gökalp Aras ve Mencütek 2018:68). Afgan ve Iraklı göçmen literatürüne bakıldığında genellikle düzensiz göç/göçmen deneyimleri adına araştırmalar yapılmaktadır (Alemi vd. 2016; Danış 2006, 2010). Uluslararası koruma altında olan Afgan ve Iraklı göçmenler adına yapılan araştırmaların azlığı nedeniyle bu “dinamik kategorilerin” anlaşılması adına uluslararası koruma altında olan Afgan ve Iraklı göçmenlerin deneyimlerini araştırmak önem arz etmektedir.

1.3. DUYGU ÇALIŞMALARI VE DUYGU SOSYOLOJİSİ

Bu bölümde öncelikli olarak duyguların disiplinler arası olarak nasıl tanımlandığı ve kavramsallaştırıldığını üzerine bir incelemeyle başlamaktadır. Duygulara yönelik disiplinler arası yaklaşımlar tartışıldıktan sonra diğer bölümde klasik sosyolojide duyguların rolüne yönelik farklı perspektiflere bakılacak olup hem bir alt disiplin olarak duygu sosyolojisinin çıkmasına olan etkileri hem de klasik sosyoloji teorilerinde duyguların doğrudan bir analiz kavramı olmamasına yönelik eleştiriler ele alınacaktır. Çağdaş duygu sosyolojisi bölümünde ise bir alt disiplin olarak duygu sosyolojisinin temel teorilerine odaklanılacak ve duygu sosyolojisinin günümüzde nasıl kavramsallaştırıldığı tartışılacaktır.

1.3.1. Duyguların Tanımı ve Kavramsallaştırılması

Duygular nasıl anlaşılır, ne anlama gelir ve nasıl tanımlanırlar? Duygular biyolojik, davranışsal, bedensel, bilişsel veya kültürel bir fenomen midir? Duygu nasıl bir bağlama yerleştirilebilir? Duyguların tanımı ve duygulara yönelik çeşitli sorgulamalar felsefe, biyoloji, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji, antropoloji, coğrafya ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerce bir araştırma ve tartışma konusu olmuştur. Duygular, birçok farklı disiplin tarafından farklı bakış açıları ve kavramlarla tanımlanmaktadır. Scherer (2005) farklı perspektiflere sahip olan bireylerin ve disiplinlerin, birbirinden oldukça farklı yorumlama biçimlerine sahip oldukları için duyguların tanımlanmasının zor olduğunu ifade etmiştir. Shilling (2002) ise duyguların belirli bir tanımının mümkün olmadığını, aynı zamanda bunun faydalı da olmayacağını belirtmiştir. Duygular, çok yönlü bir kavram olarak çeşitli perspektifler aracılığıyla yorumlanmakta ve tanımlanmaktadır. Solomon (2007) herhangi bir disiplini referans alarak duyguları tanımlayan kişinin ait olduğu disiplin tarafından sınırlandırıldığını belirtse de daha kapsamlı bir bakış açısı sağlayan farklı disiplinler ve bakış açıları bulunmaktadır. Bunlar arasında biyolojik ve psikolojik yorumlar, kültürel değerlendirmeler ve fenomenolojik yaklaşım yer almaktadır. Riis ve Woodhead (2010) tarafından vurgulanan ifade bu konudaki çeşitli yaklaşımların birbirinden farklı bakış açıları ortaya çıkartabileceğidir.

Charles Darwin (1872) duyguyu, belirli uyaranlara karşı çok sayıda fizyolojik ve bilişsel tepkiyi içeren, kalp atış hızındaki değişiklikler gibi fiziksel değişiklikleri ortaya çıkaran çok yönlü bir psikolojik durum olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Darwin farklı duyguların yüzdeki kas hareketleri, jestler, diğer sözsüz ipuçları yoluyla ortaya çıktığını ve bu hareketlerin evrensel olduğunu belirtmiştir. Darwin'in teorisi özellikle çağdaş biyoloji ve psikoloji disiplinleri için duygu çalışmalarına zemin hazırlamıştır (Ellis ve Tucker 2015). Darwin'in çalışmalarını takiben Paul Ekman (1970, 2003) temel duygular olarak belirttiği duyguların (mutluluk, iğrenme, öfke, şaşırma, mutsuzluk ve küçümseme) kültürden bağımsız olarak evrensel olduğunu ve bunun kanıtlarının da bireylerin yüz hareketlerinde ortaya çıktığını aktarmıştır.

William James (1884) duyguların sadece zihinsel durumlar olmadığını, aynı zamanda beden ile yakından bağlantılı olan fiziksel deneyimler olduğunu

savunmaktadır. James'e göre "bedensel değişikliklerin olmaması durumunda bir duyguyu hayal etmenin imkânsızdır" (1884:194). James'in tanımlamalarını takiben Scherer (2005) duyguyu bilişsel değerlendirme, fizyolojik tepki, dışavurumcu davranış ve öznel his dâhil olmak üzere çeşitli bileşen süreçlerini içeren karmaşık bir psikolojik olgu olarak tanımlanmaktadır. Damasio (2005) ise duyguların, biyolojik ve fizyolojik süreçlerin bir kombinasyonu olduğunu belirtirken; aynı zamanda da duyguları belirli bir varlık veya olayla ilgili düşüncelerin içeriğine yanıt veren özel bir beyin sisteminin kontrolü altında, sinir hücresi terminalleri tarafından çeşitli organlarda uyarılan vücut durumundaki değişikliklerin bir toplamı olarak tanımlamaktadır.

Duygulara yönelik biyolojik, psikolojik ve fizyolojik tanımlamalar, duyguları kültürel olarak odağına alan çalışmalar tarafından eleştirilmiştir (Averill 1985; Boiger ve Mesquita 2012; Gordon 1990; Lutz 1988). Averill (1985:90) duyguları konu alan felsefi yaklaşımlarda kültürün duygu deneyimini engelleyen ve zedeleyen bir yaklaşım olarak görüldüğünü belirtir. Averill, duygu ve aklın birbirinden farklı olmadığını ve her ikisinin de kültür tarafından şekillendirildiğini belirtir; bununla birlikte duyguların sosyal ilişkilere işaret ettiğinin altını çizer. Bu doğrultuda ilerleyen eleştirilere göre duygular, sadece bireysel düzeyde bir olgu değil aynı zamanda grup düzeyinde bir olgudur, sosyal kimlik ve nesnelerin ve olayların o anda belirgin olan belirli bir grup kimliği için uygunluğunun değerlendirilmesi ile ortaya çıkmaktadır (Mackie, Silver, ve Smith 2004). Lawler ve Thye' e göre (1999) duygular bilişsel bir değerlendirmenin sonucudur. Kavramsallaştırdıkları duygu kontrol teorisinde duyguların hem sosyal hem de ilişkisel olduğunu ifade etmektedirler. Birey bir olayı deneyimler ve bu olayın ardından içinde bulunduğu kişi, kimlik ve rollere ilişkin temel varsayımları ile hisseder ve duygularını böyle gerçekleştirir.

Antropolog olan Catherine Lutz (1988) duygusal deneyimin kültürel olarak inşa edildiği fikrini takip edecek biçimde, duyguların evrensel olduğu ve onları ortaya çıkaran olaylarda çeşitlilik içerisinde özerklik kazandığı fikrinin yanlış bir iddia olduğunu belirtmiştir. Lutz için her bir duygu, kültürel dünya senaryolarının bir göstergesidir ve onların her biri hem sözlü, erişilebilir hem de örtük pratik fikirleri içeren anlam sistemleri veya fikirler kümesidir. Lutz. (1988:265) Paul Ekman'ın

duyguların evrenselliği fikrini “bir dizi genel ya da evrensel ahlaki zorunluluğa tabi olması gereken tek bir insan topluluğunun varlığını” ima ettiği için eleştirmiştir.

Duygu sosyolojisinin temsilcilerinden Gordon (1990) duyguları “duygusal kültür” adını verdiği kavram temelinde açıklar. Duygusal kültür; duygularla ilgili olan kelime dağarcığını, normları ve inançları içermektedir (Gordon 1990:186). Gordon biyolojik indirgemeciliği ise duygular üzerindeki sosyal etkilerin ortadan kalkmasına sebebiyet veren bir tehdit olarak görür ve duyguların sosyal ilişkilerden koparılıp izole bir biçimde incelenmesi olarak tanımlar (1990).

Burkitt’e göre (1997:53) duygular yalnızca ilişkiler bağlamında var olurlar. Sosyal yapılar, fizyoloji ve söylem gibi unsurlar karşılıklı bağımlılık ağlarına kilitlenmiş aktif, bedenlenmiş varlıklar tarafından hissedilen duyguları oluşturur. Söylemsel psikoloji de duyguların incelenmesini, farklı kültürlerin duygusal durumlar için geliştirdiği kelimelerin incelenmesine doğru yöneltmeye çalışmıştır. Duygu durumlarına kültürel anlam kazandırdığı ve dolayısıyla belirli kültürel bağlamlarda ne hissedeceğimizi belirlediği düşünülen şey bu 'duygusal sözcük dağarcıkları'dır. Burkitt, (2002) her ne kadar duygu tartışmaları için oldukça değerli olduğunu söylese de söylem teorisinin duyguların çatıştığı ya da her zaman belirli bir kültürel bağlam için öngörülen duygular olmadığı durumlarda insan duygularının kararsızlığını tam olarak açıklayamadığını belirtmektedir (2002:152).

Duygulara yönelik bakış açıları bakımından biyolojik ve kültürel tanımlamaların bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Barbalet (1999) duygulara yönelik teorilerin çoğunda kullanılan kültüralist bakış açısının, yalnızca sembolik kurallara odaklandığı ve sosyal aktörlerin karmaşıklığını tam olarak yakalayamadığı için çok dar olabileceğini belirtmektedir. Özellikle sosyoloji disiplini içinde duygular ele alınırken kültürün önemini ifade eden çalışmalarda, duygularda var olan psikolojik izlerin reddedilmemesi gerektiği (Illouz, Gilon, ve Shachak 2014) ve duyguların çeşitli kültürler arasında tamamen farklı olduğunu öne süren indirgemeci araştırmalara karşı dikkatli yaklaşılması gerektiği (Boiger ve Mesquita 2012) gibi uyarılar bulunmaktadır. Buna karşın, psikolog ve sosyal psikologların psikolojik çalışmalarda biyolojik bakış açılarının baskın olmasından endişe duyulmadığı (Ellis ve Tucker 2015) ile “duyguları ele alan psikolojinin sadece kişisel ve biyolojik bir şey olmadığını

kültürel ve sosyal olana daha çok önem vermesi” gerektiğine (Parkinson, Fischer, ve Manstead 2005), dair görüşler bulunmaktadır. Bu nedenle, Riis ve Woodhead (2010) duygulara kültürel veya biyolojik olarak yaklaşan çalışmalar arasında ve-veya ayırımına gitmeye ihtiyaç olmadığını aktarırlar. Onlara göre, bir yaklaşımı geçerli kılmak için diğerini eleştirmek gerekli değildir.

Duygulara yönelik tanımlamalarda fenomenolojik yaklaşımlar da önemli bir rol oynamaktadır. Duygulara ilişkin fenomenolojik bakış açısı, duyguların içsel, kişilerarası ve sosyal-kültürel yönleri de dâhil olmak üzere geniş bir bakış açısını kapsamaktadır. Max Scheler (1973) bireyin dünyayla olan her ilişkisinin öncelikle duygusal bir ilişki olduğunu öne sürer. Denzin’in (1985:235) duygu yaklaşımında bakış açısı etkileşimci ve fenomenolojik olup benliği duygusal sürecin merkezine koymaktadır. Denzin, duyguların sadece psikolojik olmadığını aynı zamanda kültür ve sosyal bağlamın içinde gömülü olduğunu belirtir. Denzin’e göre (1984) sosyal yapılar ve ilişkiler de duyguların yaşandığı ve ifade edildiği bağlamı sağlayarak duyguları şekillendirmektedir. Denzin’in bu ifadesi duygusal ifadelerinin ve tepkilerinin sosyal yapı ve ilişkilerin etkisi altında şekillendirdiği anlamına gelmektedir. Örneğin analizinde aile içi şiddetin bağlamda anlaşılmasını olumsuz etkileşimin çözümlenmesini önerir. Denzin, (1984:110) duyguları yaşayan bedenin hissettikleri olarak kavramsallaştırarak “1) fiziksel beden, (2) içeriden kişi tarafından hissedilen beden, (3) başkaları tarafından gözlemlenen ve hareket eden beden ve (4) kişi için kendini ifade eden beden” olarak dört katmanlı tipolojisini ortaya atar. Denzin, (1985:235) duygu ve benliğin iç içe geçmesi, duygusallığın öğretilmesi ve içselleştirilmesi üzerine daha fazla araştırma yapılmasını ve bakış açılarının post-kapitalist çağda gündelik yaşamı anlamaya yönelik uygulamaların çoğaltılması gerektiğini önermektedir. Çünkü Denzin’e göre duygular sadece psikolojik eylemler değil sosyal ve kültürel bağlamlara derinlemesine gömülüdür. İki tür duygu vardır: “özel olan derin duygular ve kamusal olan yüzeysel duygular” (1985:238). Duygular sadece bedende değil, aynı zamanda insanların başkalarıyla etkileşim biçiminde de vardır. Duygular, sosyal etkileşimlerde önemli ve temel bir rol oynarken yalnızca dünyayı algılayışımızı değil, aynı zamanda başkalarının bizi nasıl algıladığını ve bize nasıl tepki verdiğini de şekillendirir.

Solomon (2007), duyguların sadece his veya irrasyonel bir deneyim olmadığını, hayata anlam katan, aktif olarak deneyimlenen bir fenomen olduğunu belirtir. Martha Nussbaum (2004) duyguların şekillenmesinde inanç ve düşüncelerin rolünü vurgulamakta ve duyguların, altında yatan “bilişsel süreçler” dikkate alınmadan anlaşılamayacağını savunmaktadır. Nussbaum aynı zamanda duyguların sadece öznel deneyimler olmadığını, aynı zamanda kültürel ve sosyal faktörler tarafından şekillendirildiğini, ahlaki inanç ve değerlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabileceğini ifade etmektedir. Bu perspektifler, duyguları sadece bireysel deneyimler olarak değil, kişisel kimlik, kültür, toplum ve bilişsel süreçlerle iç içe geçmiş olgular olarak çerçeveleyerek, duyguların detaylı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Sara Ahmed (2004) duyguları salt bir psikolojik eğilim olarak görmek yerine psişik olan ile toplumsal olan ve birey ile kolektif olan arasındaki ilişkiye aracılık etmek için duyguların nasıl çalıştıklarını düşünmek gerektiğini ifade eder.

Duyguları hem bireysel hem de yapısal olarak ele alan duygu tanımlamaları bulunmaktadır. Arlie Hochschild (1990) duyguyu aynı anda deneyimlenen dört unsur olarak tanımlar; “1) bir durumu değerlendirme, 2) bedensel duyuların değişmesi, 3) ifade edici jestlerin serbest veya engellenmiş gösterimi ve 4) ilk üç unsuru belirli bir şekilde birleştiren kültürel bir etiket.” Hochschild'in duygu kavramsallaştırması, duyguları tamamen içsel ve öznel deneyimler olarak gören yaklaşımın ötesine geçmektedir. Hochschild bireylerin duyguları sosyal dünyayla arasındaki tek ilişki olarak değil, ancak bir kontrol olarak kullandıklarını ifade eder. Hochschild, kontrole (2012) “duygu yönetimi” adını vermektedir. Hochschild'in modeli, kişisel biliş, bedensel tepkiler, kültürel normlar ve toplumsal beklentilerden etkilenen bir anlayıştır.

Collins (1981) toplumsal yapının söylenenlerin içeriğinden ziyade tekrarlanan iletişim eylemlerine dayandığını öne sürmektedir. Ona göre insanlar sosyal çevreleri ya da organizasyonları hakkında her zaman doğru bir anlayışa sahip olmayabilirler, ancak yine de fiziksel mekânlarda karşılaştıkları belirli kişilerle rutin eylemler gerçekleştirebilirler. Bunun nedeni, sosyal düzenin tüm katılımcılar için zorunlu olarak fiziksel ve yerel olması ve insanların faaliyetlerinin her zaman belirli bir fiziksel yerde ve zamanda gerçekleşmesidir. Kişinin kendi bedeni de dahil olmak üzere fiziksel dünya, herkesin bağlı olduğu ve tüm zımni anlayışların dayandığı bağlamdır. Örneğin,

ekonomik organizasyonun tekrar eden yapısı belirli fabrikalarda, ofis binalarında ve kamyonlarda gerçekleşir. Benzer şekilde, “aile yapısını oluşturan tekrarlayan davranışlar, aynı konutlarda yaşayan, aynı yataklarda uyuyan ve aynı bedenlere dokunan insanları içerir” (Collins 1981).⁵ Collins, tekrarlanan iletişimlerde grup dayanışmasının ve sosyal güvenin önemini aktarır. Bir grup içindeki iletişim ne kadar tutarlı ve sık olursa, uyum o kadar güçlü olur ve bu durum da grup dayanışmasının artmasına yol açar. Bir ritüelin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi duygusal güvenin üretildiğini gösterirken, reddedilme veya başarı eksikliğinin ise duygusal güvenin azalmasına yol açtığını öne sürmektedir (Collins 1981).

Hochschild ve Collins tarafından sunulan perspektifler, odak noktaları farklı olsa da, her ikisi de duyguların sosyal ve etkileşimli boyutlarının önemini vurgulamaktadır. Hochschild'in modeli bireysel değerlendirmelere ve kültürel etkilere güçlü bir vurgu yaparken, sosyal normların ve beklentilerin duyguların şekillenmesindeki rolünü de kabul etmektedir. Collins ise sosyal etkileşimin süreçsel yönlerine odaklanarak, bir grup içindeki iletişim sıklığı ve tutarlılığının duygusal güven ve grup dayanışmasını doğrudan etkilediğini öne sürmektedir.

Duyguların kavramsallaştırılmasına yönelik mikro odaklı çalışmalar ele alındığında Clark'a göre (2004:403) duygular yalıtılmış ve içsel bir durum değil, sosyal etkileşimlerin ve deneyimlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu perspektiften bakıldığında duygular sürekli olarak “akış” halindedir. Akış sayesinde “duygular durağan değil bir rutinin içinde sosyal bağlama veya bir göreve göre değişkenlik göstermektedir” (Clark 2004:406).

Kemper (1978b), duyguları tanımlamak ve sınıflandırmak için birçok girişimin sonuçlarının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Thamm (2006:5) her sınıflandırmanın ve tanımlamanın eksik olduğunu ifade ederek Kemper'ın düşüncelerini sürdürmüştür. Kemper (1978b), sosyologların duyguların tanımları ve sınıflandırmaları yerine duyguları tetikleyen sosyal koşullara odaklanılması gerektiğini önermektedir. Bir diğer bölümde klasik duygu sosyolojisinde duyguların

⁵ Söz konusu kitaba Taylor&Francis grubunun kitaplarını içeren online kitap veritabanından erişilmesi nedeniyle sayfa sayısı belirtilememiştir.

rolleri, çağdaş duygu sosyolojisinin bu rollere karşın eleştirileri ve kabulleri, teorisyenlerin duyguları ve onları ortaya çıkaran sosyal koşulları ele alarak yaptıkları çalışmalar aktarılacaktır.

1.3.2. Duygu Sosyolojisi

Klasik sosyolojide duygular, nüanslı ve bazen de açıkça ifade edilmemiş bir role sahip olmuştur. Klasik sosyolojide duyguların varlığı ve kategorize edilmesi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Stets ve Turner (2014) Cooley ve Durkheim'in çalışmalarını hariç tutarak sosyolojinin ilk 150 yıllık bölümünde duyguların sistematik olarak sosyolojik analize dahil olmadığını ifade etmiş ve duyguların sosyolojiye girişini Mead'in çalışmalarına dayandırmışlardır. Stets ve Turner (2005) sosyolojide duyguların geç dönemde incelenmesinin nedenleri arasında duyguları bilimsel çalışmaya uygun olmayan özel, öznel deneyimler olarak gören davranışçılığın psikolojideki hakimiyeti olarak görür. Bir diğer faktör ise sosyal yapılar ve etkileşimlerden ziyade bireysel ruh ve bilinçdışına odaklanan Freudyen psikanalizin etkisidir.

George Herbert Mead (1934) duyguların sadece bireysel deneyimler olmadığına, sosyal ve kültürel unsurlar tarafından şekillendirildiğine dikkat çekmiştir. Mead'in sosyal teorisinde önemli vurgu bireyin kimliğinin gelişiminde ve toplumun oluşumunda sosyal etkileşim ve iletişim yoluyla bir benlik duygusunun geliştirilmesidir. Susan Shott (1979) duygu yaklaşımını Mead'in teorisine dayandırarak duygu ve toplum arasındaki ilişkiyi çift yönlü olarak kavramsallaştırır. Sosyal yapı ve kültürel norm duyguları şekillendirirken diğer yandan ise duygular sosyal yaşamı, yapıyı ve normları etkilemektedir. Duyguları "rol alma duyguları" olarak kavramsallaştıran Shott, rol alma duygularını refleksif (kendine yönelik) ve empatik (başkasının hissettiklerini hissetme) olarak tanımlar (1979:1324). Refleksif rol alma duygularında suçluluk, utanç, mahcubiyet, gurur ve kibir yer alırken empatik rol alma duyguları arasında kişinin kendisini zihinsel olarak bir başkasının yerine koyması ve onun hissettiklerini hissetmesiyle ortaya çıkan duyguyu ifade eder. Rol alma duyguları hem kültürel hem de fizyolojik etkilerle ortaya çıkar ve sosyal kontrolü bireyin elde tutmasına imkan sağlayarak bireyin sosyal yaşama katılımını aktif bir temelde ifade eder. Çağdaş duygu sosyologlarından Thomas Scheff utanç

alışmalarında, Mead ve Cooley'in çalışmalarında benliğin sosyal doğasını vurgulamasının, sosyal bir olgu olan utanç duygusunu anlamaya yardımcı olduğunu belirtmiştir (2006). Scheff (2000), Cooley'in, bireyin kendisine olan algısının büyük ölçüde başkalarının bireyi nasıl algıladığıyla ilgili olduğu ile tanımlayan "ayna benlik" fikrini utanç ve gururla ilişkilendirmiştir. Hayal edilen ve algılanan yargıya göre birey utanç veya gurur duymaktadır. Scheff, klasik düşünürlerin utanç ve birçok duygu için çalışmalar yapmasına rağmen duyguları kavramsallaştırırken tam olarak ne ifade ettiklerini açıklamamaları ve Mead'in duyguların sosyal hayatta ortaya çıkışı hakkında veri toplamadığı için eleştirmiştir (2000).

Shilling (2002) klasik sosyologların metinlerinde duyguların rolünü iki farklı geleneğe ayırmış, bu rolü ait oldukları Fransız ve Alman sosyal düşünce geleneği ile ilişkilendirmiştir. Shilling, Fransız geleneğini Comte, Durkheim ile Alman geleneğini ise Simmel ve Weber ile sınırlandırmıştır. Emile Durkheim'in kolektif coşku kavramı, paylaşılan davranışlar ve kutsal aracılığıyla topluluklar içinde üretilen, bireylerin algılarını etkileyen, sosyal normları ve değişimi yönlendiren ve sosyal bozulmayı önlemek ve bireyci eğilimlere karşı koymak için sürekli yenilenmeye ihtiyaç duyan dönüştürücü duygusal enerjiyi tanımlar (Shilling 2002). Durkheim'in kolektif duygulara ve sosyal dayanışmaya yaptığı vurguyla birçok duygu sosyoloğunu etkilemiş ve teorilerin oluşumuna yol açmıştır. Randall Collins'in (1993) "duygusal enerji" kavramı Durkheim'in kolektif coşku tanımlamasına benzemekte olup duygusal enerji ile grup dayanışması duygusuna yol açan etkileşimli ve sürekli bir faaliyeti ifade eder. Durkheim'in Toplumbilimin Yöntem Kuralları kitabında toplumsal duyguları "bir toplum bir eylemi suç sayıp yasaklıyorsa bu o toplumun duygularını incittiği içindir ve bu duygular topluma içkindir" (2020:25) olarak tanımladığı gibi birçok duygu sosyoloğu da duygu normları ve duygu kuralları ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Hochschild'in duyguların kontrolü için rol yapma davranışları (1983:37) ve duygusal kültürün toplumun kural ve normlarıyla uyum içinde çalışarak duyguları yönlendirdiği (Gordon 1990) fikirleriyle Durkheim'in düşünceleri ilişkilidir.

Comte ve Durkheim kolektif duygulara odaklanırken Simmel ile Weber ise bireysel duygulara odaklanmıştır (Shilling 2002). Simmel kent, gündelik hayat ve ikili ilişkilerle ilgili çalışmalarında duyguları çağdaşlarına göre doğrudan incelemiş ve

sonuçlarını toplumla ilişkilendirmiştir. Simmel, sadakatsizlik gibi duyguları modern dünyanın istikrarsız ve çaresizliğiyle ilişkilendirir (Simmel 2009 [1900]). Simmel analizinde, bireyin dünyasında hâkim olan yalnızlıkla karakterize edilen metropol yaşamını (2021:96 [1918]), doğasında var olan düzenlilik ve istikrardan kaynaklanan duygularla şekillenen bir yaşam biçimi olarak tanımladığı taşra yaşamından ayırır (2021:86). Çağdaş duygu sosyologlarından Jack Barbalet (1999) Simmel'in teorik mirasını can sıkıntısı duygusuyla ilişkilendirerek can sıkıntısını anlamsızlığa karşı bir savunma aracı olarak tanımlar. Utanç kavramıyla ilgilenen Scheff (2000) Simmel'in modayla ilgili teorik yaklaşımını utançla ilişkilendirir ve değişim arayan bireylerin toplumsal normlardan sapma korkusuyla utanç duyduğunu aktarır ve modaya uymanın utançtan kaçmanın bir yolu olduğunu ifade eder. Scheff (2000) aynı zamanda Simmel'i özellikle utancı tanımlamamasından ve okuyucuların duygulara yönelik tanımlamaları bildiğini farz ederek yazdığını söyleyerek eleştirmiştir.

Alman geleneğinden bir diğer düşünür Weber'in sosyal analizlerinde duygular irrasyonel eylemler olarak kavramsallaştırılır. Weber için “duygu ile alakalı eylemler, Weber'in insan davranışının özü olarak gördüğü rasyonel, hedefe yönelik eylemlerin zıttı olarak görülmektedir” (Shilling 2002:27). Weber (1949) ortaya koyduğu dört ideal tipinden biri duygusal eylemdir ve bu eylem tipi Weber'in eserinde temel bir inceleme alanı değildir. Weber duygusal eylemi “tercih edilebilir bir durum olmadığını ifade eder ve buna cinsel isteği” olarak örnek gösterir (Collins 2017:63). Klasik sosyolojide içeriğinde bulundakları bağlam ve felsefi temellerle duygulara bakış açılarında da değişkenlik göstermektedir. “Comte ve Durkheim duyguların toplumsal sonuçları konusunda iyimser görüşlere sahipken, Simmel ve Weber kötümser görüşlere sahiptir” (Shilling 2002:28). Simmel ve Weber'in duygular hakkında analizleri kötümser, irrasyonel ve tanımlama eksikliği olmasına rağmen kendilerinden sonra gelen çalışmalara öncülük etmişlerdir.

Cerulo ve Scribano (2022) “sosyolojinin doğuşundan itibaren duyguların kritik bir öneme sahip olduğuna” dikkat çekmiş ve Stets ve Turner ile Shilling'e ek olarak, Marx, Elias, Tarde, İbni Haldun gibi düşünürlerin çalışmalarının analizinde duyguların olduğunu aktarmışlardır. Marx, bedenlerin ve duyguların metalaştırılmasından kaynaklanan toplumsal bir acı olarak yabancılaşmayı analizine katması (Cerulo ve

Scribano 2022) ile duyguları toplumsal, maddi ve tarihsel koşullara dayandırmıştır (Bendelow ve Williams 1998). Marx'ın yabancılaşma kavramı ile toplumsal yapı ve birey ilişkisinde duygusal deneyimlerin etkilenebileceği fikri klasik sosyolojide yerini almıştır. Barbalet (1999) can sıkıntısı ve acıyı Marx'ın yabancılaşma kavramından etkilenecek tanımlamış, can sıkıntısını anlamsızlıkla ve uzun süren yabancılaşmayla karakterize etmiştir. Marx, duygular konusunda örtük analiziyle sadece sosyolojiyi değil diğer disiplinleri de etkilemiştir. Kültürel-tarihi psikologlar temelini Marx ve Engels'in tarihsel materyalizminden almaktadır (Burkitt 2021). Bu düşünceyle bireyler sadece biyolojik olarak dönüşüm geçirmez duygular da tarihsel ve kültürel olarak dönüşüm ve gelişim geçirmek zorundadır.

Cerulo ve Scribano (2022), duygusal ve rasyonel eylemi aynı madalyonun farklı yüzlerinden başka bir şey olmadığını ifade eden Gabriel Tarde'ı tarihsel olarak ilk duygu sosyoloğu olarak tanımlamışlardır. Tarde (2013:83) birey olarak sosyal ve kültürel temellere sosyal bulaşma yoluyla ne kadar borçlu olunursa olunsun aynı zamanda anti-sosyal bulaşma tohumlarını taşıyarak toplumda bireyin varlığının sürdürdüğünü aktarır. Tarde, böylelikle bireyin tamamen toplumsal bir ürün olmadığını hem ondan etkilenen hem de onu etkileyen bir sürecin parçası olduğunu belirtir. Abrutyn ve Mueller (2014) Tarde'nin sosyal bulaşma teorisinin sosyolojide daha fazla ilgiyle karşılanması gerektiğini belirtirler ve Durkheim'in intiharı ve diğer patolojik vakalar gibi çalışmalara uyarlanabilecek olduğunu aktarırlar.

Elias'ın çalışmaları beden ve duygular arasındaki ilişkinin önemini vurgulamaktadır (Cerulo ve Scribano 2022). Elias'ın (2000; 2004) medeniyet ve uygarlaşma hakkında yaptığı tarihsel ve kültürel çalışmalarının bulgularında toplumlar ve medeniyetler, bireylerin gündelik hayatta bedenlerinin hareket kısıtlılığı ile duygular hakkında konuşmalarına bir dizi kural getirir. Burkitt'e (1997:50)göre Elias'ın kurallar ve düzenlemeler hakkında söylemek istediği onların hem üretken hem de kısıtlayıcı olduğudur. Bu ikili yapı, duyguların ve bedenin aynı anda kendi içlerindeki ahlaki yükümlülükleri ve pratikleri yerine getirmesine, somutlaştırmasına olanak tanır. Duyguların bireysel ifadesi ile sosyal düzenleme arasındaki bu karşılıklı etkileşim, Elias tarafından tanımlanan 'duygusal habitus' kavramında özetlenmiştir. Norbert Elias'ın duygusal habitusu sosyal ve politik yapılarla doğrudan ilişkilidir

(Illouz vd. 2014). Scheff (2000) Elias'ın medeniyeti tarihsel olarak incelediği çalışmalarında utancın toplumlar medeni hale geldikçe konuşulmadığı, bunun için toplumsal kuralların yani edep, uyum ve ahlakın utancı bastırdığını ifade etmiştir.

Klasik sosyolojide duyguların incelenmesine rağmen bir alt disiplin olarak duygu sosyolojisinin ortaya çıkışı Denzin (1984) Kemper (1978b), Hochschild, (2012 [1983]), Thoits (1989), çalışmalarına dayanmaktadır. Klasik sosyolojide duyguların rolü üzerine farklı düşüncelere rağmen alt disiplin olarak duygu sosyolojisinin ortaya çıkış bu çalışmalarla 1970-80'li yıllara karşılık gelmektedir. Bu geç ortaya çıkışın birçok nedeni bulunmakta olup başlıca nedeni duygunun merkezi bir konu olmamasıdır. Shilling (2002) duyguların her zaman sosyolojik bir miras olduğunu ancak alt bir disiplin olarak duygu sosyolojisinin bu mirası yeterince açıklayamadığını ifade etmiştir. Barbalet (2001) Weber'in dünyanın giderek rasyonelleştiği fikrinin benimsenmesi ile 1930-70 yıllarında duygusuz bir sosyolojinin ortaya çıktığını kavramsallaştıran sosyal süreçlerde duyguların varlığını reddeden Ortodoks bakış açısının olduğunu belirtmiştir. Thoits (1985) ise duygular üzerine var olan sosyolojik akademik birikimin yeterli ampirik çalışmalarla desteklenmediğini, duygu sosyologlarının bu akademik temele daha fazla ampirik çalışmalarla katkıda bulunması gerekliliğini belirtmiştir. Klasik sosyolojide duyguların rolü üzerine farklı sınıflandırmalar olsa da duyguların varlığı konusunda ortak bir birlik bulunmaktadır. Duygu sosyolojisinin ortaya çıkışının geç olmasının nedeni ise duyguların merkezi bir konumda olmamasıdır. Ancak duygular üzerine yapılan sosyolojik temelli ampirik çalışmalar ile ilerleme kaydedilmeye devam edilmektedir (Bericat 2016). Turner ve Stets'e (2005) göre sosyoloji, yirminci yüzyılın kayıp on yıllarını telafi etmiş ve duyguların artık sosyolojideki teorik çalışmaların en uç noktalarından biri haline gelmiştir.

1.3.3. Çağdaş Duygu Sosyolojisi

Duygu sosyolojisinin bir alt disiplin olarak ortaya çıktığı yıllar yeni toplumsal hareketlerin, feminist, ırk ve queer çalışmalarının etkisini gösterip yeni perspektifler ortaya attığı bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Bu anlamda 1970'li yıllardan itibaren duygu sosyolojisi perspektifinden yapılan ampirik ve teorik çalışmalar ile duyguların dinamikleri üzerine farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Kemper'in duygu

teorisinde duygular kültürel normlar ve beklentilerden ziyade bireyler arası etkileşimde güç ve statü ilişkilerine dayanmaktadır (1978a, 1987, 1990). Kemper gücü, kontrol, hâkimiyet, zorlama ve tehdit gibi davranışlarla ilişkili sosyal bir boyut olarak tanımlamakta ve kişinin diğerlerinin gösterdiği dirence rağmen iradesini ortaya koyma yeteneğini yansıtmaktadır. Öte yandan, Kemper'e göre statü, genellikle başka bir bireye duyulan gerçek sevgi veya saygıdan dolayı gönüllü olarak ifade edilen destekleyici, saygılı ve işbirlikçi davranışlardan elde edilir. Sosyal ilişkilerde güç ve statünün bu karmaşık etkileşimi öfke, korku ve üzüntüden neşe, sevgi ve gurura kadar uzanan bir duygu çeşitliliğini tetikler. Kemper (1978b) suçluluğu gücün aşırı kullanımına verilen bir tepki olarak kavramsallaştırmaktadır.

Suçluluk içsel ya da dışsal olabilir. İçe yansıtılan suçluluk duygusunda birey pişmanlık, üzüntü ve kendini cezalandırma duyguları yaşar buna karşın dışa yansıtılan suçluluk ise bireyin karşısındakine (kurbanına) yaptığı bir büyülenme (megalomani) sanrısına yol açabilir (Kemper 1978b:35).

Statüye önem veren Kemper statünün değişiminde ve farklılığında içsel ya da dışsal olan farklı duyguların açığa çıkabileceğini söyler. “Statü farklılığı yaşayan bir kişi utanç, endişe, umutsuzluk, değersizlik veya ilgisizlik hissedebilir. Statü eksikliğini kendilerine veya dışsal nedenlere bağlayarak sosyal etkileşimlerde öfke veya düşmanlığa yol açabilirler.”(Kemper 1978a). Özetle Kemper’ın duygu teorisinde kültürü kabul etse de her şeyin nedeni olarak görmez (1990) duyguları sosyal etkileşim içinde yaşanan güç ve statü ilişkileriyle açıklar.

Arlie Hochschild (1979, 1990) çalışmalarında duyguları, “duygu kuralları ve duygu yönetimi” temelinde teorize eder. Hochschild Kemper'i duygu sosyolojisine pozitivist yaklaşımı ve sosyal yapı ve güç ilişkilerinin duyguları belirlediği görüşü nedeniyle eleştirmektedir. Kemper duyguların şekillenmesinde duygu kurallarının rolünü kabul etmiş olsa da, makale duygusal deneyimlerin şekillenmesinde kültür ve yorumun rolünü tam olarak anlamak için sosyal inşacı bir yaklaşımın gerekli olduğunu öne sürmektedir (Hochschild 1983) . Kemper’den farklı olarak kültüre karşı yaklaşımı daha ılımlı olan Hochschild’in duygu teorisi, duygusal ifadelerimizin ve deneyimlerimizin büyük ölçüde toplumsal normlar ve beklentiler tarafından şekillendirildiğini aktarır. Sosyal hayatta olan kurallar, bireyin duruma uygun olan bir şekilde nasıl hissetmeye çalışacaklarını ya da hissetmemeye çalışacaklarını yönetir

(Hochschild 1979). Duygular sosyal yaşamda bir kontrol mekanizması olarak kullanılır. Duygu kurallarına uyarken örneğin neşeli, üzgün veya mutlu hissedilmesi gereken yerlerde bu duygular ifade kurallarıyla gösterilir (Hochschild 1990). Duyguları kurallara göre yönetirken Hochschild iki ana yöntemi açıklar: yüzeysel davranış ve derin davranış. Yüzeysel davranışta, duygular "dıştan içe" değiştirilir. Derin davranışta ise duygular "içten dışa" değiştirilmektedir. "Dıştan içe" yaklaşımında toplumun kurallarının duyguları yönlendirmesinde rolü bulunur ve bu duygular içselleştirmeden dışsal olarak sergilenir. "İçten dışa" yaklaşımında ise belirli durumlara uygun olan duygular yansıtılır. Bu davranışlar ve duygu kuralları "neyin doğru" veya "neyin yanlış" olduğuna karar verilen kültürel ve bireysel farklılıkları içerir. Hochschild bu farkları "duygu hattı" olarak tanımlar (1990). Bu duygu hatları duygunun nasıl yaşanması gerektiğini gösterir veya duygudan sapma durumunda sapmadan kurtararak onu yeniden duygusal alana iter.

İnsani duyguları anlama, sadece gözlem yapmanın ötesine geçmekte olup bilinçli ve bilinçaltı duyguların inceliklerini derinlemesine irdelemek. Hochschild (1979:559) insanların nasıl hissediyor göründüklerinden ya da bilinçsizce nasıl hissettiklerinden ziyade, bilinçli olarak nasıl hissettiklerini ve nasıl hissetmeye çalıştıklarını incelemenin önemini vurgulamaktadır. Hochschild, teorisiyle hem kültürel normları hem de bireyin bedeni ile duyguları sergilemeyi kavramsallaştırmıştır. Bu bakış açısı, araştırmacıları hem toplumsal etkileri hem de bireysel eylemliliği göz önünde bulundurarak duygulara yönelik çalışmalara derinlik ile yaklaşmaya yönlendirmektedir.

Candace Clark'ın duygu teorisi ise Hochschild ve Kemper'a göre mikro etkileşim odaklıdır. Clark'a (1990, 2004) göre duygular, sosyal ilişkilerde ve hiyerarşileri şekillendirmede ve tanımlamada etkilidir. Grup yaşamında aynı dünyayı paylaşırken ilginç olan "yaş, cinsiyet, ırk, statü, etnik köken, zekâ, güzellik gibi hiyerarşilere" ayrılmış olmaktır (Clark 1990). Bu hiyerarşiler gündelik yaşamın her alanına nüfuz etmiş durumundadır ve duygular da bu hiyerarşilerden etkilenmektedir. Daha geniş bir sosyal bağlamda, duygular sosyal bağların ve bölünmelerin sürdürülmesine katkıda bulunur. Sevgi veya minnettarlık gibi olumlu duygular insanları birbirine bağlarken, iğrenme veya aşağılama gibi olumsuz duygular sosyal

bölünmeleri pekiştirebilir ve engeller yaratabilir (Clark 2004:407). Clark'ın duygu teorisi hiyerarşilerden bahsetmesiyle Kemper'a; kültürün ve konumun etkisinden bahsederken Hochschild'a benzer fakat Clark duygu teorisinde günlük etkileşimlere, bağlara ve mikro ifadelerle odaklanmıştır. Clark'a benzer olarak Scheff (2000) sosyal bağları anlamak için uyumun önemin vurgulamıştır. Uyumla, uyum eksikliğinin ise utançla kavramsallaştıran Scheff utancı bir duygu sapması olarak kavramsallaştırmıştır.

Çağdaş duygu teorilerinin artması ile duygu sosyolojisi hem ampirik hem de teorik bir ilerleme dönemine girmiştir. Duygu sosyolojisinde duyguların tanımı ve bağlamına yönelik çalışmalar artmıştır.

Schmitz ve Eckert (2022) korku üzerine mevcut bilimsel söylemde olan eksikliklerin altını çizerek korku sosyolojisine duyulan ihtiyacı belirtmektedirler. Korkuyu yalnızca bireysel, psikolojik ya da patolojik bir olgu olarak değil sosyal bir olgu olarak ele almanın önemini vurgulamaktadırlar. Sosyolojik perspektiften korkuyu incelemek, korkunun hem nedenlerine hem de nasıl sosyal olarak inşa edildiğine yönelik geniş bir kapsam sunmaktadır.

Duyguların sosyolojik temelli ampirik olarak yapılan çalışmalardan bir diğeri de nostalji temasıdır. Jacobsen (2020) nostaljinin sadece olumsuz bir duygu olarak değerlendirmenin aksine hem olumlu hem de olumsuz bir duygu olarak değerlendirmenin öneminden bahsetmektedir. Bir süreklilik ve kimlik duygusu yaratabilirken kaygı ve korkularla başa çıkmada nostalji sosyal bir bağlılığı teşvik edebilmektedir. Olumsuz olarak ise bireyin değişime karşı uyum sağlamasına engel oluşturabilecek sosyal eşitsizlik ve adaletsizliği pekiştiren olumsuz bir etki haline de gelebilir.

Duygu sosyolojisinde ele alınan yakın çalışmalardan biri yasın duygu sosyolojisine dahil edilmesidir. Gharmaz ve Milligan (2006) yas kavramına sosyolojik bir yaklaşımın yasın sosyal boyutlarının daha incelikli bir şekilde anlaşılmasını sağlayabileceğini ve duyguların patolojikleştirme eğilimine karşı meydan okuyabileceğini belirtir.

Çağdaş duygular sosyolojisi hem ampirik hem de teorik olarak ilerlemeye devam eden bir alandır. Bu bölümde çağdaş duygular sosyolojisinin hakim teorileri tanıtılmış olup yakın zamanlı duygu ve toplum odaklı çalışmalar da incelenmiştir. Duygular sosyolojisinin önemli eksikliği olan teorik ve ampirik çalışmaların yetersizliği söz konusu olan teorilerin bu araştırmada analiz edilmesiyle giderilmesi amaçlanmıştır.

1.3.4. Türkiye’de Duygu Sosyolojisi Çalışmaları

Duygu sosyolojisi, sosyal etkileşimlerde merkezi rolüne rağmen Türkiye’de akademik alanda geleneksel olarak göz ardı edilmiştir. Bu bölümde Türkiye’de ve Türkiye’ye dair duygu sosyolojisi perspektifinden yapılmış çeşitli bağlamlardaki çalışmalara örnek verilmiştir.

Üçer (2016) duygu sosyolojisinin Türkiye’de yeterince ilgi görmediğini, tabakalaşma ve sınıf hakkında birçok çalışmaya rağmen duyguların tabakalaşması konusunda diğer alanlara göre daha az ilgi gösterildiğini belirtmiştir. Üçer’in belirttiği üzere duygular Türkiye’de sosyolojik bağlamda az çalışılmaktadır. Ancak çeşitli alanlarda duyguların sosyolojik analize yer verilmiştir. Özellikle “duygusal emek” kavramı duyguların sosyolojik analizinde Türkiye’de oldukça yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Seçer (2010) çalışmasında, özellikle müşterilerle etkileşimin daha fazla olduğu işyerlerinde “duygusal emek” kavramı ile işyerinde duyguların yönetmenin önemi üzerine durmaktadır.

Mazlum ve Eke (2023) Kieslowski’nin “Üç Renk Üçlemesi” üzerinden duyguların hikaye anlatıcılığında önemini aktarırken duygu sosyolojisinden yararlanmaktadır. Boiger ve diğerleri (2014) Japon ve Türk bireylerin öfke ve utanç biçimlerini kültürel bağlamda karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Duyguları bağlam içinde araştırmanın sadece kültürel farklılıkları bildirmede işe yaramayacağını aynı zamanda gündelik sosyal etkileşimlerde nasıl deneyimlendiklerinin de ortaya çıkaracağını ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda Türk katılımcılarda onurun korunması; Japon katılımcılarda ise itibarın korunması ile ilgili kültürel kaygı tespit etmişlerdir.

Sofos (2021) yaptığı çalışmasında Türkiye’de popülizmin mekan ve duygular arasındaki ilişkisine dair, mekânların taşıdığı sembolik öneme ve insanların duygularına nasıl hitap etmek için kullanabileceklerine dikkat edilmesinin önemini belirtir. Ayasofya örneğini vererek, kültürel mirasın siyasi amaçlara hizmet haline dönüştürülmesinin sonucunu duygular üzerinden anlatır.

Derkuş (2018) yaptığı yüksek lisans tezinde sosyal hareketlerin duyguların sosyolojik analizinde önemli bir alan olduğunu belirterek toplumsal hareket örneklerini duygu ve temsil açısından incelemektedir. Över (2022) çalışmasında utancın siyasi hareketlere katılımı nasıl tetiklediğini anlamak için gazetecilerin ve medya çalışanlarının duygusal atmosferini Gezi Parkı hareketleri ile mevcut otoriterleşme ve utanç ilişkisiyle aktarmaktadır.

Sonuç itibariyle, duygu sosyolojisinin Türkiye bağlamında incelenmesi, sadece duyguların toplumsal yapıda çok yönlü rollerini vurgulamakla kalmaz aynı zamanda Türkiye’de var olan sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik yapısının daha derinlikli anlaşılmasına olanak sağlar. Duygusal emekten, sosyal hareketleri, popülist siyasi söylemlere, duyguların kültürel ayrıntılarına kadar var olan duygular Türkiye’de ilerlemeye ve çalışılmaya devam edilen bir alandır. Bu çalışmaların varlığı önemli olup alanın genişletilmesi gerekmektedir.

1.4. ZORUNLU GÖÇ ÇALIŞMALARINDA TRAVMA VE DUYGULARA YAKLAŞIM

Zorunlu göç çalışmalarında mültecilere yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Mültecilerin travmatik deneyimler yaşadıkları ve psikolojik olarak destek almaları gerekliliğinden; mültecilerin yaşamlarını tıbbi ve travmatik deneyimlerle özetleyerek onları “öteki” haline getirdiklerini söyleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu bölümde bahsedilen çalışmalar farklı perspektiflerden tartışılacaktır.

1.4.1. Travmatik Deneyimlere Karşın Dayanıklılık

Bu bölümde zorunlu göç deneyimi yaşamış bireyleri konu alan travma ve dayanıklılık odaklı çalışmalar incelenecektir. Mültecileri travma odaklı perspektiften

alan çalışmalar zorunlu göç deneyiminin yarattığı stres faktörlerini ve mültecilerin yaşadığı durumları hem bireysel hem de sosyal travma perspektifinden incelemektedir. Zorunlu göçü, travmatik bir deneyim olduğu varsayımı ile birlikte mültecilere patolojik bir biçimde yaklaşılması ve g sürecinin mültecilerde yarattığı etkilerin tıbbi perspektiften ele alan bu çalışmalar önemli igrlerinin yanı sıra eleştirilere de maruz kalmaktadır. Öte yandan, travma odaklı çalışmaların yanı sıra hem psikoloji hem de sosyolojide yapılan dayanıklılık temelli araştırmalar zorunlu göç deneyiminin koşullara uyum sağlama yeteneğine odaklanarak g ve amaç potansiyelini vurgulamaktadır. Bu bölüm, zorunlu göçmenlerin deneyimlerine ilişkin daha kapsamlı bir anlayış sunmak için bu iki çalışma alanını farklı perspektiflerinden ve çalışmalardan yararlanarak karşılaştırmayı amaçlamaktadır.

Zorunlu g ve zorunlu göçmenlerin yaşadıkları duygu ve deneyimlere yönelik araştırmalar çeşitli disiplin ve farklı perspektifler tarafından ele alınan bir konudur. Ana akım psikoloji hem de politik araştırmalarda baskın olan yaklaşım, travma sonrası stres bozukluğu ilişkisine yoğunlaşarak zorunlu göç aşamalarını patolojikleştirme eğilimindedir. Kumpfpller (2019) psikolojide travmayı kavramsallaştırırken rastlantısal ve insan yapımı travma arasında bir ayırım yapıldığını ifade etmektedir. Örneğin doğal afet, kaza, hastalık gibi sebepler rastlantısal oluşan travmalar olabilirken insan yapımı travmalar ise savaş/çatışma, istismar, terör eylemi, zorbalık ya da insan hatasıyla ortaya çıkan kazalardır. Rastlantısal oluşan travmalardan ayrılan başka bir bireyin uyguladığı ve sebep olduğu travma bir sosyal bağlamı ve aktörü temsil etmektedir. Bu nedenle Brunner'den aktaran Kumpfpller (2019) insan yapımı travmalara maruz kalmış kişileri “mağdur” olarak adlandırmanın bir ötekileştirme unsuru değil aksine ahlaki ve sosyal adaletsizliğin temsili olduğunu ifade eder. Psikolojik yaklaşımlar bakımından ele alındığında yaşanan göç süreçleri de insan kaynaklı bir travmatizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle “mağdur” olma sadece bireysel bir tıbbi süreç değil sosyal, siyasi istikrarsızlık ve adaletsizlik sonucu oluşan bir olgudur.

Zorunlu göçmenleri ve şiddete maruz kalmış bireyleri mağdur/kurban olarak görmek hedef ülkede siyasi olarak tanınmalarına, travmatik deneyimleri atlatabilmek için destek alabilmelerine ve iyileşme yolculuklarında destek sağlanabilmesine neden olması ile önemlidir (Hamber 2009).

Hamber'ın bakış açısı, zorunlu göçmenler “mağdur” olarak tanımlamak çok yönlü bir destek sağlamak için “katalizör” görevi gördüğünü, iyileşmeye ve sosyal uyum için politikalara bilinç kazanacağındıracağına dayanır.

Porobic'e göre (2018) psikolojik ve psikiyatrik yaklaşımların travma sonrası stres bozukluğunun altında yatan nedenlere gerektiğinden fazla odaklanmanın ve bunun da araştırmalara konu olan mültecilerin sıklıkla çaresiz, pasif kurbanlar ve stresin getirdiği semptomlar karşısında başa çıkma mekanizmalarının yokluğunda olan bireyler olarak tasvir edilmesine yol açtığını ifade etmiştir. Zorunlu göç bağlamında travmalara odaklanan çalışmaların travmaya karşı salt bir biçimde odaklanması mültecileri pasif aktörler olarak değerlendirme, onların yalnızca kendilerine dayatılan koşullara (savaş, zulüm, yerinden edilme) ve ardından gelen yardımlara, politikalara veya destek için tasarlanan müdahalelere tepki verdikleri anlamına gelir. Bu bakış açısı, mültecilerin hayatta kalmak için uyguladıkları proaktif stratejileri, doğuştan gelen dayanıklılıklarını ve kendi toplulukları ile ev sahibi toplumlar içerisinde üstlendikleri önemli rolleri göz ardı etmektedir. Karar verme, zor koşulları müzakere etme ve kendi geçim kaynaklarına ve toplumlarına katkıda bulunma kapasitelerini göz ardı etmektedir. Böyle bir bakış açısı, mültecilerin karmaşık deneyimlerine ilişkin anlayışımızı sınırlandırmakta ve onları yalnızca mağdurlara veya insani yardım nesnelerine indirgemektedir.

Zorunlu göç çalışmalarında mültecilerin duygularını ve deneyimlerini indirgemeci patolojik bir perspektiften incelemenin potansiyel riskleri bulunmaktadır. Söz konusu olan bakış açısı zorunlu göç deneyiminin kendine özgü karmaşık dinamiklerini göz ardı etme ve mültecilerin failliğini marjinalleştirme eğilimi bulunmaktadır. Peisker ve Tilbury (2003:63) yapmış oldukları çalışmada mülteci deneyiminin tıbbileştirilmesinin, mültecilerin pasif bir "kurban rolü" benimsemelerini etkileyebilecek bir etmen olduğunu ifade etmişlerdir. Mültecilerin deneyimlerini konu alan araştırmalarda failliği anlamak ve buna gereken değeri vermek elzemdir. Eylemliliğin tanınması, bireylerin güçlü yönlerini, kapasitelerini ve karar verme yetilerini kabul etmek anlamına gelmektedir. Eylemliliğin yadsımayan bir yaklaşım benimsemek söylemi mağduriyet ve bağımlı olmaktan çıkarıp dirençli ve güçlü bir noktaya dönüştürebilir. Elbette mülteciler yerel vatandaşlar veya diğer göçmen

gruplarından kimi zaman istihdam konusunda çok sayıda engelle karşılaşabilir fakat kendine ve ailelerine yeterli olabilmek için çaba göstermektedirler. Turton (2003) zorunlu göçmenlere “amaçsal aktörler” veya “sıradan insanlar” olarak odaklanmanın gerekliliğini aktarır. Turton'un bu bakış açısı, bu bireylerin eylemliliklerinin altını çizmektedir ki bu zorunlu göç çalışmalarında genellikle göz ardı edilen oldukça önemli bir noktadır. Çünkü zorunlu göçmenler koşulların getirdiği sorunlara ve olumsuzluklara yani her şeye rağmen kararlarını verebilmektedir.

Çalışma kapsamında bütünsel bir araştırma için patolojik yaklaşıma eleştirel bakıldığı ifade edilmiştir. Mültecilerin gösterdikleri dayanıklılığı ve eylemliliği kabul etmek son derece önemli olmakla birlikte, karşılaştıkları zorlukları da değerlendirmek aynı derecede zorunludur. Nitel bir yaklaşımı yani katılımcıların kendi deneyimlerini ve duygularını aktaran bu çalışmada mültecilerin dayanıklılık göstergesi ve hayatın çeşitli alanlarına aktif olarak katılımları da karşılaştıkları zorlukların, travmatik olayların etkilerinin sürdüğünü, sınırlı yasal statüde belirsizliklerin olduğunu, ayrımcılık ve önyargılara maruz kaldıklarını kabul etmek esastır. Ancak fırsat verilmesi halinde, istek, beklenti ve duygularının çözülmesiyle mağduriyeti sürdüren ötekileyici bakış açısından uzaklaşabiliriz. Öyle ki Talal Asad (2016:86) “*acının salt bir biçimde pasif durum olmadığını bizzat failleştirici bir katkı olduğunu*” ileri sürmektedir.

Zorunlu göç ve mülteciler ilgili yapılan çalışmalar, çeşitli tema ve eğilimlerle karakterize edilen çok yönlü bir alandır. Son yıllarda gözlemlenen yaygın bir tema, mültecilere ağırlıklı olarak psikoloji ve psikiyatri merceğinden bakarak mülteci deneyimlerini 'tıbbileştirme' eğilimidir (Malkki 1995). Bu bakış açısı, yerinden edilme ile ilişkili travmatik deneyimleri vurgulama eğilimindedir ve dolaylı olarak mülteci statüsünün kendi başına tanınabilir bir psikolojik durum oluşturduğunu öne sürer. Ancak bu paradigmaya giderek daha fazla karşı çıkılmakta, tıbbileştirmeden arındırma ve mültecilerin gündelik yaşamlarına yeniden odaklanma vurgusu öne çıkmaktadır.

Tıbbileştirmeye yönelik eleştirilerin özünde, mülteci deneyimini siyasallaştırma ve tarihsizleştirme eğiliminde olduğu, karmaşık bireyleri ve toplulukları travma ve olumsuz etkileri kategorilerine (ör. yaralı, muhtaç, rahatsız) indirgediği düşüncesi yatmaktadır. Bu indirgemeci bakış açısı sadece mültecileri

özelleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda kitlesel göçlerin, genellikle iç istikrarsızlık, devletlerarası gerilimler ve uluslararası güvenliğe yönelik tehditler içeren yoğun siyasi doğasını da gizlemektedir (Marlowe 2010)

Marlowe (2010, 2018) ve Pupavac (2002) gibi araştırmacılar, yerinden edilme ile ilişkilendirilen travmatik deneyimleri azaltmayan veya geçersiz kılmayan, aynı zamanda mültecileri zorluklara yanıt verebilen, iyileşebilen ve topluma katkıda bulunabilen aktörler olarak kabul eden daha geniş bir bakış açısını savunmaktadır. Bu, 'aşırı tıbbileştirilmiş modelden' uzaklaşmayı ve mültecilerin yaşamlarının kişisel, kültürel ve siyasi yönlerini ele alan kapsamlı bir psikososyal müdahaleye doğru ilerlemeyi içerir. Bu değişimin temel unsurlarından biri, mülteci yaşamlarının 'sıradan' hikâyelerinin tanınması ve onaylanmasıdır (Marlowe 2010). Bu yaklaşım, yoksulluk, çatışma, şiddet ve yoksunluk tanımlayıcılarına odaklanma eğiliminde olan hâkim medya temsillerine ve mültecilere ilişkin kamu anlayışlarına meydan okumayı amaçlamaktadır. Ghorashi (2008), mültecilerin anlatılarındaki farklı katmanları ve bu süreçte sessizliğin rolünü dikkate almanın önemini ortaya koymaktadır. Bu anlatı yaklaşımı, ev sahibi ülkenin göçü geçici olarak görmesi ile mültecilerin karşılaştığı genellikle kalıcı gerçekler çatıştığında ortaya çıkan duygusal ve siyasi karmaşıklıkları da kabul etmektedir.

Lenette ve diğerleri (2013), mülteci deneyimlerine, özellikle de mülteci kadınların deneyimlerine bir dayanıklılık 'merceği' uygulamanın değerini vurgulamıştır. Dayanıklılık süreçlerinin hayata geçirildiği gündelik bağlamlara odaklanarak, devam eden bir süreç olarak dayanıklılığın dinamik doğasını daha iyi anlayabiliriz. Dayanıklılık kavramı gündelik bağlamda devam eden bir süreç olarak tasvir edilir ve detaylandırılır. Bu yaklaşım aynı zamanda dayanıklılık söyleminin 'olağanüstü' özelliklere odaklanmasına da meydan okumakta, bunun yerine dayanıklılığın 'sıradan' ve 'normal' yönlerini vurgulamaktadır (Nguyen-Gillham vd. 2008).

Birçok mültecinin yaşadığı travmayı kabul etmekle birlikte, mültecilerin tıbbileştirilmesine ve patolojikleştirilmesine direnmeye yönelik artan bir akademik eğilim vardır. Bunun yerine mültecilerin gündelik yaşamlarını, dayanıklılıklarını ve

eylemciliklerini kabul ederek, deneyimlerinin karmaşıklığını ve topluma olumlu katkılarının potansiyelini daha iyi kavranabilir.

Özetle, mültecilerle ilgili tartışmaların ve yardım girişimlerinin dikkatini travmadan dayanıklılığa yönlendirmek gerekmektedir. Yukarıda bahsedilen geçiş, bakış açılarında, söylemlerde ve hükümet önlemlerinde bir değişimi gerektirmektedir ve bu sürecin bir anda gerçekleşmeyeceğini kabul etmek önemlidir. Bununla birlikte, mülteciler, ev sahibi toplumlar ve bir bütün olarak toplum için iyileştirmeleri kapsayan potansiyel avantajlar, bunu takip edilmeye değer bir hedef haline getirmektedir.

1.4.2. Türkiye'ye İlişkin Mülteci ve Duygu Çalışmaları

Bu bölümde çalışma kapsamında zorunlu göçmenlerin duygularını derinlemesine inceleme sürecinde, özellikle Türkiye'de yapılan araştırmalara odaklanarak ilgili literatür gözden geçirilmiştir. Mülteci ve sığınmacı nüfusuna en yoğun biçimde ev sahipliği yapan ülkelerden olan Türkiye'deki yapılmış zorunlu göçmenlerin duygularını ve deneyimlerini çalışan araştırmalar incelenecektir. Mültecilere ilişkin mevcut söylemin, her biri farklı bir bakış açısı sunan disiplinler arasında kategorize edildiği ortaya çıkmıştır.

Sosyoloji ve sosyal hizmet alanında, mültecilerle ilgili duygular, genellikle mültecilerin algıları ve sosyal uyumları altında ya örtük ya da açık bir şekilde araştırılmıştır. Bu sosyolojik araştırmaların çoğunun patolojik bir bakış açısı benimsemesi ve her zaman mülteci topluluğu içindeki sorunlara veya işlev bozukluklarına odaklanması dikkate değerdir. Bu bakış açısı genellikle mültecilerin ev sahibi toplumlara entegre olmaya çalışırken karşılaştıkları sorunları irdelemekte, ancak sergileyebilecekleri duygusal dayanıklılığı büyük ölçüde göz ardı etmektedir. Afganistan'da sürmekte olan sosyopolitik huzursuzluk, ülkedeki bireyleri komşu ülkelerde veya ötesinde daha istikrarlı ve umut verici sosyo-ekonomik beklentiler aramaya sevk etmiştir (Alemi vd. 2016). Çevik ve Buz (2022) Ankara'da yaptıkları Suriyeli mültecilere yönelik aidiyet çalışmalarında Türkiye'de yaşadıkları sosyal dışlanma ve ayrımcılığın aidiyetlerini olumsuz bir biçimde etkilediğini bulmuşlardır. Çevik ve Buz, "dil eğitimi, kültürel çeşitlilik ve ruh sağlığı desteği gibi mültecilerin özel ihtiyaçlarını karşılayan sosyal hizmetlerin" (2022:530-32) sağlanmasının bu

olumsuz algıları dağıtmak ve Suriyelilerin aidiyetini ve sosyal uyumunu sağlamak için önemli olduğunu aktarmışlardır. Birekul (2017) Suriyeli sığınmacılar aracılığı ile sosyal hafıza ve nostaljinin arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada sığınmacıların “kendi ülkelerinden getirdikleri göç hikayelerinin ve eşyaların geçmişle bir bağı sürdürmek için önemli bir araç” (2017:11) olarak tanımlamaktadır. Birekul yaptığı araştırmada nostaljiye aşırı bağlanmanın gündelik olanın gerçekliğini görmezden geldiğini etkilediğini belirtmiştir. Hilal Selvü (2017) yüksek lisans tezinde Gazintep’te yaşayan Suriyeli kadınların tamamen olumsuz ve pasif direnişe sahip olmadığını, olumsuz algılara rağmen kısıtlı da olsa direnç gösterdiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada kadınların pasif katılımcılar ve sadece göç eden erkeğin bir eşi olduğu hâkim anlayışa karşıt bir dayanıklılık ve direnç göstergesi olarak yorumlanmaktadır

Benzer şekilde, bu alandaki psikolojik çalışmalar ağırlıklı olarak mültecilerin yaşadığı travmatik deneyimleri vurgulamakta ve patolojik bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu disiplin içerisinde dayanıklılık temelli çalışmaların azlığı, potansiyel bir araştırma boşluğuna işaret etmektedir. Travmaya odaklanmak, birçok mültecinin kullandığı dayanıklılık ve başa çıkma stratejilerini gölgede bırakabilir ve böylece duygusal manzaralarının eksik bir tablosunu ortaya çıkarabilir. Alpak ve diğerlerinin yaptığı çalışmada (2015) Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilere ilişkin çalışmalarında travma sonrası stres bozukluğunun sebep ve sonuçlarını incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda katılımcıların iki veya daha fazla travmatik olay yaşadığını ve bu katılımcılara yönelik tedavilerin ve araştırmaların artması gerektiğini önermişlerdir.

Özçürümez (2019) dayanıklılık kavramında olduğu gibi “bazı temel psikolojik kavramlar dikkate alınsa bile, göçün hem temel nedeni hem de sonucu olarak psikotravmatik yönlerin daha yakından tartışılmasının” önemini belirtmiştir. Özçürümez ayrıca Mersin’deki Suriyelilere yönelik gözlemlerinden elde ettiği bilgilerle “genel olarak hizmetlere erişimi, özellikle de geçim kaynaklarına erişimi artırma çabalarının bile travmatik deneyimlerin birey üzerindeki etkisinin hesaba katılması” gerekliliğini vurgulamıştır.

Erdoğan’ın (2020) raporunda Suriyeli katılımcıların önemli bir kısmının Türkiye’nin hem kendileri hem de aileleri için umut verici bir gelecek sunduğuna

inandığını belirtmektedir. Ancak Erdoğan'ın çalışmasında “Türk katılımcıların Suriyelilere yönelik kabul ve dayanışma düzeyinde belirgin bir düşüşün” (2020:11) yaşandığını belirtmiştir.

Bilgili'nin yaptığı çalışmada (2018), “travmanın, ayrışma, bedensel sorunlar ve davranış değişiklikleri gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkan köklü kaygıları tetiklediğini” ⁶belirtmiştir. Mültecilerin “entegrasyondan mahrum kaldığı için toplumsal başarısızlık yaşadığı, bunun neticesinde mültecilerin travma sonrası durumlarını daha da kötüleştirmekte olduğunu ve onların terk edilmişlik deneyimlerinin pekiştirildiğini” ifade etmiştir. Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik Sultanbeyli’de yapılan çalışma (Fuhr vd. 2019) Suriyeliler arasında ülkelerinden kaçarken yaşadıkları travmatik deneyimlerin izlerinin sürdüğü, mülteci yaşamıyla ilgili olarak gündelik hayatta stres yaşadıkları tespit edilmiş ve ruh sağlığına olan ihtiyaçları belirtilmiştir. Buna karşın Basem Mahmud (2021b) Sultanbeyli’de yaşayan Suriyeli tekstil işçilerine yönelik duygu çalışmasında terapötik olmayan bir perspektiften aidiyet ve uyumlarını incelemiştir. Çalışma bağlamında empatik duygularla Türkiye’ye göçen Suriyelilerin yasal statü ve uyum süreçlerinde çatışmaların varlığı tespit edilmiştir. Ancak göçmenlerin kendilerine fırsat verilmeleri dahilinde daha iyi bir uyumun sağlanacağı görülmüştür. Türkiye’de az miktarda bu tarzda yapılan çalışma mevcut olsa da tıbbileştirme ve travmatik deneyimle karakterize edilen mültecilere yönelik çalışmaların perspektfinin değiştiği görülmektedir. Ancak bu çalışmaların yetersizliği nedeniyle daha fazla ampirik araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Diğer akademik disiplinlerde mültecilerle ilgili söylemler genellikle 'ötekiliğin' sorgulanmasını kapsamaktadır. Bu, mültecilerin ev sahibi toplumlarda 'öteki' olarak algılanma ve muamele görme biçimlerinin ve buna karşılık gelen duygusal sonuçların incelendiği görülmektedir. Sert ve Danış (2021) Suriyelilere yönelik temsillerin Batı medyasından farklı olarak bir “kriz” olarak gösterilmediğini ifade etmektedir. Buna karşın, “Görsel temsiller farklı duyguları yönlendirdiği ve hareket geçirdiği için büyük

⁶ Perlego adlı Taylor&Francis ve Routledge grubuna bağlı e-kitap sitesinden erişildiği için sayfa sayısı bulunmamaktadır. <https://www.perlego.com/book/1596148/forced-migration-and-social-trauma-interdisciplinary-perspectives-from-psychoanalysis-psychology-sociology-and-politics-pdf>

bir öneme sahiptir, bununla birlikte dijital çağda özellikle Batı medyasında görsellerinin sunumu mültecilere yönelik ötekileştirici ve oryantalist tutumları sürdürmektedir” (EmekliEr ve EmekliEr 2022).

Ayrıca, mevcut literatür incelendiğinde Suriyeli mültecilere orantısız bir şekilde odaklanıldığı görülmektedir. Onların deneyimleri şüphesiz çok önemli olmakla birlikte, Irak ve Afganistan'dan gelen mültecilerle ilgili ampirik araştırma eksikliği dikkat çekmektedir. Çeşitlendirilmiş araştırma konularının eksikliği, mevcut çalışmaların kapsamını ve uygulanabilirliğini potansiyel olarak sınırlandırmakta ve daha geniş bir mülteci deneyimi yelpazesini içeren daha kapsayıcı araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Mevcut literatürün bu analizi, mülteci duygularına ilişkin mevcut anlayıştaki bazı potansiyel boşlukları ve sınırlamaları aydınlatmaktadır. Sonuç olarak, gelecekteki araştırmalarda daha bütüncül, kapsayıcı ve dayanıklılık odaklı bir yaklaşıma duyulan ihtiyacın altını çizmektedir.

1.4.3. Duygu Sosyolojisini Zorunlu Göçe Katmak

Göç, bir dizi duygusal deneyimleri içeren, bireysel, sosyal ve tarihsel koşullar tarafından hem şekillenen hem de şekillendiren temelinde çok yönlü bir süreçtir. Göç bağlamında duyguların çalışılması, göçmenlerin bireysel olarak yaşadıkları duyguların yanı sıra göçten etkilenen bireylerin ve toplulukların duyguları da çalışmalara dahil edilmesidir. Göç çalışmalarında duyguların önemini kavramak, göçmenlerin deneyimleri ve karşılaştıkları zorluklara ilişkin önemli anlayışlar sağlamanın yanı sıra, refahlarını ve uyumlarını destekleyecek politikalar ve müdahaleler konusunda da bilgilendirebilir.

Carling ve Collins (2018) göç çalışmaları alanını, ulusötesicilik, feminist çalışmalar, duygular ve mekânsal gibi yeni teorik çerçevelerin dahil edilmesiyle önemli gelişmelerin yaşadığını ifade etmişlerdir. Bu perspektifler, bireysel göçmenlerin ve ilgili toplumların analizinin ötesine geçerek göçün daha geniş sonuçlarının daha derinlemesine araştırılmasını kolaylaştırmıştır. Carling ve Collins'in ifade ettiği üzere ulusötesi çalışmaların ivme kazanmasıyla göç çalışmalarında duyguların analizi eş zamanlı gitmiştir. Göç ve duygulara ilişkin önemli çalışmalar göçmenlerin çoğunlukla ulusötesi duygularına odaklanmıştır. Örneğin Ryan (2008)

Hochschild'ın “duygu kültürü” kavramını kullanarak göçmenlerin ulusötesi ailelerdeki karmaşık duygusal dinamikleri yönetirken karşılaştıkları zorlukların yanı sıra destek sağlama ve yükümlülükleri yerine getirme konusunda kendilerinden beklenenleri de yapması gerektiğini çalışmasında belirtmiştir. Skribis'in (2008) çalışması ise duyguları ulusötesi aile ve aidiyet kapsamında araştırır; ulusötesi ailenin, sınırları aşarak aynı yerde doğum, yaşam ve ölüm olasılığını ortadan kaldıran daha küreselleşmiş yaşam tarzlarımızın bir belirtisi olduğunu belirtir. McKay'ın (2007) çalışmasında ise göçmen işçilerin ailelerine para gönderme eyleminin sadece ekonomik bir işlem olmadığını duygusal ifade ve ilişki sürdürme aracı olarak hizmet ettiğini belirtmektedir.

Göçte duygulara odaklanan çalışmalar ulusötesi bağlamında iken zorunlu göç çalışmalarında duygular ise travmatik ve olağanüstü deneyimlere odaklanan duygulara yöneliktir (Marlowe 2018). Mahmud (2021a) Zorunlu göçmenleri genellikle travmatize ve acıyla motive olmuş insanlar olarak tasvir edildiğini ve bu durumun onların eylemliliklerini ya da deneyimlerine ilişkin yorumlarını dikkate almadığını belirtmiştir. Travmatik ve olağanüstü deneyimlere odaklanmadan duyguları zorunlu göçe dahil etmek duygu sosyolojisi ile mümkün olabilmektedir (Albrecht 2016; Mahmud 2021a). Duyguların tamamen kültürel ya da tamamen psikolojik etmenlere bağlı olan indirgemeci yaklaşımını duygu sosyolojisi aşındırabilmektedir.

Açıklanan tartışmalar ve öneriler dikkate alındığında, göç çalışmalarında duyguların ele alınmasının çok yönlü bir bakış açısı gerektirdiği ortaya çıkmaktadır. Yalnızca kültürel ya da psikolojik yorumlara odaklanmak, göçmen, mülteci, sığınmacı ve diğer göçmen türlerinin deneyimlediği duyguların karmaşık sürecini basitleştirme riski taşımaktadır. Duygu sosyolojisi, bu geleneksel yaklaşımlar arasındaki boşluğu dolduran ve göçmen deneyiminin daha incelikli bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlayan önemli bir bakış açısı getirmektedir. Özellikle zorunlu göç çalışmalarında ağırlıklı olarak travma odaklı bir anlatıdan uzaklaşarak duygu sosyolojisinin getirdiği kavramları entegre ederek göçe maruz kalmış bireylerin duygusal deneyimlerinin derinliğini daha iyi anlaşılabilir ve değerlendirilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

Bu çalışmanın amacı zorunlu göç deneyimi yaşamış uluslararası koruma altında olan göçmenlerin duygu ve deneyimlerini keşfetmek ve anlamaktır. Bu araştırmanın temel sorusu; zorunlu göç deneyimi yaşamış koruma altında olan göçmenlerin göç deneyiminde duygularını nasıl anlamlandırdıkları üzerinedir. Alt sorular: Zorunlu göç öncesi deneyim ve duyguları nelerdir? Göç yolculuğunda ortaya çıkan deneyim ve duygular nelerdir? Göç sonrası Türkiye’de uydu kentte yaşadıkları deneyim ve duygular nelerdir? Araştırmanın soruları Castles’in (2003) göç araştırmalarında bütünsel analizin gerekliliğine dair önerisi ile zorunlu göç deneyimini göç sonrası ya da öncesi olarak ayırmadan süreç olarak analiz etmektedir. Bu bölümde araştırmaya rehberlik eden metodolojik yöntem anlatılacaktır

2.1. ARAŞTIRMANIN YAKLAŞIMI

Zorunlu göç deneyimi yaşamış şartlı mültecilerin deneyimlerini duygu sosyolojisi perspektifinden araştıran bu çalışmanın yaklaşımı nitel araştırma yöntemidir. Duyguların hem bireysel hem de sosyal olarak karmaşık olması göz önünde bulundurulduğunda nitel araştırma araştırmanın amacı ve kapsamına uygun görünmektedir. “Nitel araştırma yöntemi, bireylerin deneyimlerini nasıl yorumladıkları, dünyalarını nasıl şekillendirdiklerini ve bu deneyimlere nasıl anlamlar yüklediğiyle ilgilenir” (Merriam 2018:14). Nitel araştırma yöntemi, bireyin ve içinde bulunduğu sosyal bağlamdaki deneyimleri ve duyguları nasıl anlamlandırıldığı ile ilgili derinlemesine bilgiler üretir. Denzin ve Lincoln’e göre (2018) nitel araştırma farklı konu, disiplin ve alanları içeriğinde bulunduran, esnek ve çok yönlü bir sorgulama alanıdır. Bu esnek ve multidisipliner anlayışı, zorunlu göç ve duygu gibi birden farklı disiplinden etkilenen konuyu kapsamına alan bu araştırmaya yöntem olarak seçilerek, çalışmaya çok boyutlu bir perspektif kazandırması amaçlanmıştır.

Nitel araştırma yöntemi, araştırma yaklaşımı yönünden karma ve nicel yöntemlerden farklılık göstermektedir. Nicel araştırma yöntemi olgusal verilerin gerekliliğinde; bireysel ve sosyal deneyimler hakkında genel ya da olasılık bilgisi

arandığında, değişkenleri tanıma ve veri toplama öncesi hipotezler oluşturma konusunda önemli bilgiler üretse de (Hammarberg, Kirkman, ve de Lacey 2016), duygu ve deneyimleri derinlemesine keşfetme konusunda yetersiz kalmaktadır. Zorunlu göç deneyiminde yaşanan duyguları şartlı mültecilerin nasıl anlamlandırıdığına dair katılımcılardan derinlemesine veri elde etmek isteyen bu çalışmada araştırma soru ve amacı nedeniyle karma yöntem kullanılmamıştır. Nitel araştırma yönteminin karma ve nicel araştırma yaklaşımından farklı olarak sayısal olmayan verilere dayanması, esnek ve döngüsel süreci nedeniyle bu araştırmaya katkıda bulunması amaçlanmıştır.

2.2. ARAŞTIRMA DESENİ

Şartlı mültecilerin göç öncesinde, yolculuğu ve sonrasında yaşadıkları deneyimleri ve duyguları anlamaya odaklanan araştırma sorularını ve hedeflerini ele almak için yorumlayıcı fenomenolojik bir araştırma deseni önerilmektedir. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz bireyin deneyimini nasıl anlamlandırıdığına odaklanan nitel analiz yaklaşımıdır. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA), bireysel deneyimlerin ve dünyanın öznel yorumlarının karmaşık doğasını araştırmak için kullanılan yaygın bir nitel araştırma metodolojisidir. Bu metodoloji psikoloji ve sağlık bilimleri alanlarındaki araştırmalarda sıklıkla kullanılmakla birlikte, diğer birçok akademik disiplini de kapsamaktadır. “YFA yaklaşımında araştırmacı bireyin hayatındaki önemli bir geçişi nasıl anlamlandırıdığına detaylı bir şekilde bakmak ister örneğin; yeni bir ülkeye göç etmek” (Smith, Flowers, ve Larkin 2022:8). Zorunlu göç deneyimi yaşamış şartlı mültecilerin duygularını araştıran bu çalışma için yorumlayıcı fenomenolojik desen uygun görülmekte olup yorumlayıcı fenomenolojik analiz de katılımcılar için önemli olan deneyimi yorumlamaya odaklanmaktadır. YFA, hem araştırmacı hem de katılımcı için derin yorumlamalar içeren bir süreçtir, yorumlayıcı fenomenolojik analiz bir konuyu katılımcı ve araştırmacının kendi terimleriyle incelemeyi ve her vakanın derinlemesine bir açıklamasını sağlamayı amaçlar (Smith & Eatough, 2007).

Yorumlayıcı fenomenolojik analiz üç temele dayanmaktadır: “fenomenoloji (deneyimlerin incelenmesi), hermeneutik (yorumlama) ve idiografi (bireye odaklanma)” (Smith vd. 2022). Fenomenoloji ile bireyin yaşamış deneyimi incelenir.

Hermeneutik, bu araştırma deseninin yorumlama doğasının önemini belirtir. Araştırmacı katılımcının yorumunu yorumlar ve “çifte hermeneutik”⁷ e yol açar. Hermeneutik, metinlerin, sembollerin ve anlamların yorumlanmasıyla ilgilenmektedir. Yorumlayıcı fenomenoloji analiz bağlamında hermeneutik, bireylerin deneyimlerini daha geniş bir sosyal ve kültürel bağlamda nasıl yorumladıklarını ve anlamlandırdıklarını anlamak için araştırmacı tarafından kullanılır. YFA yorumlayıcı fenomenolojik bir yaklaşımdır ve bu nedenle hermeneutik YFA için önemlidir. Hermeneutik daire ile parça-bütüne odaklanılır. Bir parçayı düşünmek için bütüne odaklanmak; bir bütünü anlamak için parçayı düşünmek gerekir. Örneğin bir kelimenin anlamı cümlenin içinde anlamlandırılır ya da hayatın içinden bir bölüm kişinin bütün hayatıyla ilişkili olabilir (Smith vd. 2022). Hermeneutik daire sayesinde yorumlayıcı fenomenolojik analizde süreç yinelemeli olarak işler.

İdiografi ile ise ayrıntılı olarak bireyin deneyimine odaklanır (Smith vd. 2022). YFA temelde idiografiden etkilenir, detaylı ve sistematik analiz yoluyla bireylerin benzersiz, bağlama özgü deneyimlerini vurgularken bu deneyimlerin bireyin salt bir özelliği olmaktan ziyade, ilişkiler ve nesneler dünyasına derinlemesine gömülü olduğunu kabul eder. “Bireyler bir deneyim yaşadığında veya bir sorunla yüzleştğinde, deneyime verdikleri tepki çok yönlüdür bu nedenle bütünsel bir fenomenolojik analiz gerekmektedir” (Smith vd. 2022:36). IPA'nın ana odak noktası bireysel vakaların ayrıntılı analizinde kalmaya devam etse de, zamanla daha geniş vaka çalışmalarının belirli fenomenlerin temel özelliklerini ortaya çıkarmaya yardımcı olması beklenmektedir (Smith vd. 2022). Bu nedenle bu çalışmada iki farklı grup olan Iraklı ve Afgan bireyler alınmıştır. Yaşadıkları deneyim ortaktır: uluslararası zorunlu göç yaşamaları ve uluslararası koruma altında olmalarıdır.

Özetle yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım hem araştırmacı hem de katılımcı için yorumlayıcı bir süreç içerir ve bireylerin deneyimlerini ve yorumlarını anlamayı amaçlar. IPA, bireylerin algılarının ve deneyimlerine yükledikleri anlamların yorumlanmasına vurgu yapmaktadır. Bu çalışma bağlamında zorunlu göç deneyimi

⁷ Bu kavram ile araştırmacının bakış açısından, katılımcının hikâyesiyle karşılaşması yoluyla, karşılaşmanın zenginleştirdiği ve değiştirdiği araştırmacının bakış açısına geri dönen hermeneutik bir döngüyü yansıtır. (Smith, Flowers, ve Larkin 2022)

yaşamış şartlı mültecilerin duygularını anlama ve yorumlarının karar verme süreçlerini nasıl yönlendirdiğini ve etkilediğini keşfetmek ve anlamak için özellikle uygundur.

2.3.ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Yorumlayıcı fenomenoloji analizinde en sık kullanılan örneklem stratejisi çalışmaya konu olan fenomenle ilgili zengin bilgi ve deneyime sahip katılımcıları seçmesine olanak tanıyan amaçlı örneklemedir (Frechette vd. 2020). Amaçlı örnekleme, bilginin niceliğinden çok niteliğinin öneminin altını çizmekte ve fenomeni doğrudan deneyimlemiş kişilerden derinlemesine içgörü edinmeye vurgu yapmaktadır. “Katılımcılar, incelenen fenomenlere ilişkin belirli bir bakış açısına erişmemizi sağlayabilecekleri temelinde seçilirler. Yani, bir popülasyondan ziyade bir perspektifi 'temsil ederler’” (Smith vd. 2022:51). Çalışmanın birincil amacı şartlı mülteci olan ve iki farklı ülkeden gelen (Irak ve Afganistan) katılımcıları karşılaştırmak değildir. İki farklı grubun araştırmaya katılımcı olarak alınması şartlı mülteci olmaları ve zorunlu göç deneyimi yaşamış olmalarıdır. Yorumlayıcı fenomenoloji yaklaşımında örneklem sayısı 6 ila 12 arasında genellikle küçük gruplarla sınırlıdır. Ancak bu sayı her zaman örneklemin küçük tutulmasını gerektirmemektedir. Smith ve diğerlerine göre (2022) buradaki temel ve en önemli karar büyük örneklemle çalışan araştırmalar için 'tekrarlama' durumunun nasıl tanımlandığıdır.

Örneğin, bir temanın tekrarlayan olarak sınıflandırılabilmesi için katılımcı görüşmelerinin en az üçte birinde, yarısında ya da en katı şekilde tümünde bulunması gerektiğine karar verilebilir. Bu şekilde sayma ile daha büyük örneklem grubuna sahip bulgularının geçerliliğini artırmanın bir yolu olarak görülmelidir (Smith vd. 2022:55).

Bu nedenle, temalar ortaya çıkarıldığında bu öneriler takip edilecektir. Buna göre 24 kişiyle yapılan bu araştırmada 10 kişi ve üzerinde ortak deneyime sahip kişilerin olması ile temalar oluşturulacaktır. Katılımcılar, 6 Afgan kadın, 6 Afgan erkek, 6 Iraklı erkek ve 6 kadın olarak belirlenmiştir. Bu örnekleme çerçevesi ile cinsiyetler ve ülkeler arasındaki deneyimlerin dengeli bir şekilde temsil edilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Katılımcılara ait demografik, statü, Türkiye’de kalma süresi, göç öncesi ve sonrası iş deneyimi ile alakalı bilgiler “Katılımcılara ait bilgiler” tablosunda aktarılmıştır. Katılımcılara amaçlı örneklem ve kartopu örneklem

stratejisiyle ulaşılmıştır. Katılımcılardan ilk Afganistan'dan gelmiş olan Mehmet'e ulaşılmıştır.

Katılımcıların Afganistan'dan ve Irak'tan göç etmiş olması; uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş bireyler olması; şartlı mülteci statüsü deneyimi olması; uydu kentte 3 yıldan fazla kalmış olması amaçlanmıştır. Bu çalışmada ele alınan göçmenlerin durumu göz önünde bulundurulduğunda “şartlı mülteci” kavramının belirsizliği, mülteci konumunda hareket edememeleri, sağlık yardımı alamamaları, ancak buna rağmen uzun yıllardır Türkiye’de yaşamaları gibi süreçler bakımından “şartlı mülteci” terimi kullanılmaya devam edilecektir. Bir kavramın yerine başka bir kavram getirmenin yine kendine has problemleri olacaktır. Burada önemli olan kavramların isimlerini değiştirmek değil onlara yüklenen anlamları eleştirmek ve yeniden anlamlandırmaktır. “Şartlı” mülteci olma halinin tanımı, mevcut literatür temelinde söz konusu olan bireylerin yaşadığı deneyimler ve duygular dahilinde bu tez kapsamında ele alınacaktır. Ancak uluslararası koruma başvurusu onaylanmamış kişiler için de bu “şartlı mülteci” kavramı kullanılmaya devam edilecektir. Çünkü, örnekleme bulunan deneyimler göz önüne bulundurulduğunda benzer süreçlerden geçmekte oldukları katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Böylece daha nüanslı ve bağlama uygun bir mülteci tanımıyla birlikte gerçekte yaşanan duygu ve deneyimleri keşfedebilecek olan derinlikli bilgilere ulaşılabilir.

Mülteciler ile araştırma yapmanın var olan zorluklardan biri de temsiliyet problemidir. Katılımcılara Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) veya göç idareleri gibi kuruluşlar aracılığıyla erişmek, katılımcıların mevcut desteği koruma kaygılarından veya kimlik kaybı, sınır dışı edilme ve güvensizlik gibi potansiyel risklerden etkilenerek önyargılı bakış açılarına yol açabilirdi. Bu çalışmada bu tür kurumsal araçlardan kaçınılması, bu potansiyel yanlışlıkları azaltmaya hizmet etmektedir. Sonuç olarak, bu çalışmada kullanılan amaçlı ve kartopu örnekleme tekniği, güven ve rahatlığı koruyacak şekilde şartlı mültecilerden oluşan bir örneklemin seçilmesini sağlamıştır.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Bilgiler

İsim	Menşe Ülke	Cinsiyet	Yaş	Türkiye'de Geçirilen Süre	Menşe Ülkedeki İş Deneyimi	Türkiye'de İş Deneyimi	Çocuk Sayısı	Mülteci Statüsü
Derya	Afganistan	Kadın	28	4 yıl	Ev Hanımı	Ev Hanımı	3	Şartlı Mülteci
Azize	Afganistan	Kadın	41	5 yıl	Ev Hanımı	Ev Hanımı	4	Şartlı Mülteci
Zeynep	Afganistan	Kadın	32	5 yıl	Hasta Bakıcı	Hasta Bakıcı-Ev Hanımı	2	Şartlı Mülteci
Ayşe	Afganistan	Kadın	55	6 yıl	Ev Hanımı	Ev Hanımı	5	Şartlı Mülteci
Hafıza	Afganistan	Kadın	34	4 yıl	Eczacı	Ev Hanımı	3	Şartlı Mülteci
Hatice	Afganistan	Kadın	33	4 yıl	Dükkan Sahibi	Ev Hanımı	1	Onaylanmadı
Ferhat	Afganistan	Erkek	50	10 yıl	Tüccar	Pazarcı	3	Şartlı Mülteci
Süleyman	Afganistan	Erkek	35	8 yıl	Çalışmıyor	İnşaat İşçisi	3	Onaylanmadı
Farzad	Afganistan	Erkek	32	5 yıl	Tüccar	İnşaat İşçisi	3	Şartlı Mülteci
Abdullah	Afganistan	Erkek	36	6 yıl	İşletmeci	Kafe Çalışanı	1	Şartlı Mülteci
Bilal	Afganistan	Erkek	29	4 yıl	Öğretmen	İngilizce Öğretmeni	2	Şartlı Mülteci
Mehmet	Afganistan	Erkek	35	5 yıl	Doktor/Otel İşletmecisi	Çalışmıyor	3	Şartlı Mülteci

Tablo 2: Katılımcılara Ait Bilgiler (devam)

İsim	Menşe Ülke	Cinsiyet	Yaş	Türkiye'de Geçirilen Süre	Menşe Ülkedeki İş Deneyimi	Türkiye'de İş Deneyimi	Çocuk Sayısı	Mülteci Statüsü
Meryem	Irak	Kadın	44	7 yıl	Hemşire	Satış Danışmanı	2	Şartlı Mülteci
Sevim	Irak	Kadın	32	5 yıl	Ebe	Satış Danışmanı	2	Şartlı Mülteci
Asiye	Irak	Kadın	35	8 yıl	Ev Hanımı	Ev Hanımı	3	Onaylanmadı
Emine	Irak	Kadın	26	6 yıl	Ev Hanımı	Ev Hanımı	3	Şartlı Mülteci
Seher	Irak	Kadın	36	6 yıl	Ev Hanımı	Bebek Bakıcısı	3	Şartlı Mülteci
Fatma	Irak	Kadın	53	8 yıl	Şirket Sahibi	Ev Hanımı	4	Şartlı Mülteci
Muhammed	Irak	Erkek	39	8 yıl	Esnaf	Doğalgaz Tamircisi	3	Şartlı Mülteci
Mustafa	Irak	Erkek	50	7 yıl	Ameliyathane Görevlisi	Hasta Bakıcı	5	Şartlı Mülteci
Murat	Irak	Erkek	49	7 yıl	Öğretmen	Maden İşçisi	1	Şartlı Mülteci
Suat	Irak	Erkek	40	6 yıl	Esnaf	Pazarcı	2	Şartlı Mülteci
Kamil	Irak	Erkek	36	6 yıl	Öğretmen	Öğretmen	3	Şartlı Mülteci
Sinan	Irak	Erkek	35	7 yıl	Market Sahibi	Marangoz	4	Şartlı Mülteci

2.4. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Uluslararası koruma altında olan şartlı mültecilerin yaşadıkları deneyimleri ve duygularını incelemek için bire bir, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Smith ve Osborn (2008) yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşmeleri yorumlayıcı fenomenolojik analiz için önemli bir veri toplama tekniği olarak tanımlar. Yapılandırılmamış görüşmeler için araştırmacı katılımcılar hakkında daha fazla bilgiye sahip olmalı (örneğin deneyimi yaşamış olmalı) ya da görüşmeler konusunda deneyimli olmalıdır (2008:58). Bu çalışma için araştırmacının konumu (zorunlu göç deneyimi yaşamamış olması, katılımcılarla arasındaki dil bariyeri gibi nedenlerden dolayı) itibarıyla yapılandırılmamış görüşmeler başlangıç için tercih edilmemiştir. Bunun yerine, Smith ve Osborn tarafından ortaya konan yönergelerle bağlı kalınarak, veri toplama sürecinde hem incelik hem de hassasiyet sağlamak için yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Bireysel görüşmelerin kullanılması, her katılımcının kendine özgü anlatısının daha kişiselleştirilmiş bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Bu görüşmelerin yarı yapılandırılmış doğası, önceden belirlenmiş araştırma soruları ile katılımcıların anlatılarından ortaya çıkan temalar arasında bir denge kurulmasını kolaylaştırmıştır. Görüşmeler, 2023 yılında Mart ve Mayıs ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin çoğunluğu katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. 2 Afgan erkek katılımcı çalıştıkları yerde; bir erkek ve bir kadın katılımcı ise çalıştıkları için bir kafenin üst katında kimsenin olmadığı bir ortamda gerçekleşmiştir. Geri kalan 20 katılımcının ise özel ve rahat bir ortam sağlanması için evlerinde görüşülmüştür. Her görüşme, daha sonraki analizler için veri deşifre işleminin doğruluğunu sağlamak amacıyla katılımcıların rızasıyla ses kaydına alınmıştır. Görüşmelerin uzunluğu 45 dakika ve 70 dakika arasındadır. Sözel olmayan ifadeleri ve görüşmenin genel bağlamını kayıt altına almak için bir not defteri de hazır bulunmuş ve toplanan verileri daha da zenginleştirmiştir.

Görüşmeler öncelikle Türkçe olarak gerçekleştirilmiştir. Bu dil, erkek katılımcıların çoğunun iyi derecede Türkçe bildiği göz önünde bulundurularak veri toplamak için birincil araç olarak seçilmiştir. Bununla birlikte, ikinci bir dilde yeterince yakalanamayabilecek dilsel nüanslar ve kültürel bağlamın ortaya çıkma

potansiyeli göz önünde bulundurularak Ferhat ve Muhammet için bir tercüman desteğinden yararlanılmıştır.

Kadın katılımcıların Türkçe yeterliliklerinin genellikle erkek katılımcılara göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Anlaşılır iletişimi kolaylaştırmak ve kendilerini tam olarak ifade edebilmelerini sağlamak için, Türkçe'de rahat ve yeterli olduklarını ifade eden üç kadın katılımcı (Hatice, Sevim ve Zeynep) hariç, tüm kadın katılımcı görüşmelerinde tercüman hazır bulunmuştur. Hem Türkçe hem de katılımcıların ana dilinde yetkin Afgan ve Iraklı kadın olan tercümanlar, veri toplama sürecinin açık ve anlaşılır olmasını sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışmada tercümanın rolü basit bir dil çevirisinin ötesine geçmiştir. Katılımcılarla aynı kültürel geçmişi paylaştığı için, nitel veri toplamada çok önemli unsurlar olan uyum ve güvenin tesis edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Onların varlığı sadece iletişime yardımcı olmak için değil, aynı zamanda katılımcıların anlaşıldıklarını hissettikleri ve deneyimlerini ve duygularını rahatça paylaşabildikleri bir ortam yaratmak amacıyla da kullanılmıştır.

“Mülakat sürecinde en önemli şey, katılımcı ile bir yakınlık ve güven kurmaktır” (Smith vd. 2022:67). Katılımcının tepkileri önemlidir örneğin Afganistan’dan göç etmiş olan Hatice eşinin gönderme merkezinde olduğunu anlattığı esnada ağlamaya başlamıştır. Görüşmeye bu noktada ara verilmiş, aradan sonra devam etmek isteyip istemediği sorulmuştur. Görüşme ilerledikçe, katılımcı ve araştırmacı arasındaki ilişki sağlamlaştıkça derinlemesine sorular sorulmalıdır bunlar: “neden? Nasıl? bu konu hakkında daha fazla bilgi verir misin? Bu konu hakkında ne düşünüyorsun? Bu olayda/konuda neler hissettin?”(Smith vd. 2022:69). Türkiye’de ne gibi sorunlarla karşılaştınız veya nasıl duygular yaşadınız gibi genel ve doğrudan sorulardan kaçınılmıştır. Bunun yerine, “Burada olmanız sizce nasıl olurdu?”, “Sizce burada hayat nasıl?” gibi dolaylı yoldan sorular sorulması görüşme kılavuzu hazırlanırken eklenmiştir. Duyguları analiz odağına alan bu çalışmada da duyguları açığa çıkarmak için bu güvenin ve ilişkinin oluşması beklenmiştir. Katılımcılar deneyimler ve bilgilerini paylaştıkça duygulara yönelik derinlemesine sorular sorulmuştur. Sonuç itibariyle, katılımcının tercih ettiği dilde ve bir tercümanın desteğiyle gerçekleştirilen bire bir yarı yapılandırılmış görüşmelerin tercih edilmesi,

katılımcının rahatlığına ve yakınlığına öncelik verirken zengin ve detaylı verilerin toplanmasına olanak sağlamıştır.

2.5. VERİ ANALİZİ

Nitel araştırmalarda adımlar lineer bir şekilde işlememektedir. Nitel araştırmaların planlanması, yürütülmesi ve veri analizi dinamik bir süreçtir. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz de nitel araştırmaların çoğunluğunda olduğu gibi “esnek” bir analiz yöntemine sahiptir (Smith vd. 2022). Yorumlayıcı fenomenolojik analiz ve tematik analizin benzer özellikleri bulunmakta olup ortaya çıkan sonuçlar birbirinden farklı olmayabilir. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz bir metodolojik duruşu temsil eder. Araştırma soruları, amacı, kapsamı, veri toplama teknikleri ve analizi nasıl yapılacağına dair bir rehberlik sağlar. Tematik analiz ise bir metottur (yöntem). Yorumlayıcı fenomenoloji analizde katılımcılar arasındaki örüntülerin öneminin yanı sıra bireysel olarak ortaya çıkan anlamlarda önemlidir ancak tematik analizde sadece katılımcılar arası örüntüler önemlidir.

Yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşımda veri analizi süreci, Smith, Flowers ve Larkin (2022) tarafından önerildiği gibi, farklı aşamaları içeren yinelemeli ve döngüsel bir süreçti. İlk aşama olarak, ilk görüşme sonrasında veri toplama aşamasında izin alarak kayıt altına alınan ses kaydı dinlenmiştir. Ses kaydı, görüşme esnasında tutulan notlarla birlikte dinlenmiştir. Ses kaydı dinlendikten sonra deşifre işlemi başlamış olup transkriptin içeriğine derinlemesine aşına olmak için birden fazla kez okunmuştur. transkriptleri derinlemesine inceleyerek, tekrar tekrar gözden geçirerek ve öncelikle tanımlayıcı ve kavramsal sorulara ve gözlemlere odaklanılmış ve ilk ek açıklamaları oluşturarak verilerin derinlemesine bir analizi yapılmıştır. Verilerin dikkatli bir şekilde incelenmesi, ortaya çıkan örüntülerin tespit edilmesiyle sonuçlanmıştır. Yeniden bağlamsallaştırma süreci sayesinde, ilk notlar yorumlayıcı ifadelerle dönüştürülmüş ve böylece katılımcıya yönelik temel özellikler özetlenmiştir. Temaların ortaya çıkmasının ardından, bir sonraki aşamada temalar arasındaki bağlantıların araştırılması adımıydı. Burada amaç, temaları birbirleriyle olan bağlantılarına ve tekrar eden örüntülerine göre birincil (üst) ve ikincil (alt) sınıflara ayırmaktır. Tek bir katılımcı için tema belirleme süreci her katılımcı için yinelenir ve her vaka bir sonrakine geçmeden önce ayrı ayrı ele alınmıştır. Her bir katılımcının farklı deneyimleri

öncelikle kabul edilip anlamları ortaya çıkarılırken aynı zamanda birden fazla katılımcı arasında ortaya çıkan yinelenen temaları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sürecinin tamamında, araştırmacı aktif bir şekilde önyargılarının, yorumlarının ve duygularının farkında olup bunları not almıştır. Bu önyargılar mutlak bir olumsuzluk içermemektedir. Bir araştırma süreci dinamik adımları içerir ve ön literatür okunması, katılımcılarla aynı sosyal dünyada yaşamak ve haklarında fikirlerin bulunması gibi birçok unsuru içermektedir. Temaların ve alt temaların nihai sonucu bulgular kısmında gösterilecektir. Bulgularda alıntılar aktarılırken katılımcıların gizliliğini ve güvenliğinin korunması amaçlanarak kendi ülkelerinin siyasi figürlerine dair verdiği isimler anonimleştirilmiştir. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz de ortak örüntüler ve anlatıların öneminin yanında temel olarak bireylerin duygu ve deneyimlerinin detaylı anlaşılması önemlidir.

2.6. ARAŞTIRMACININ KONUMU

Bu araştırma kapsamında kullanılan yorumlayıcı fenomenolojik analiz yönteminde araştırmacının aktif rolü kabul edilir ve yorumlamaya dâhil edilmektedir. Sosyolojik araştırmalarda araştırmacının konumu, çalışmanın sonuçlarını şekillendirmede önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu çalışma bağlamında, araştırmacı mülteci katılımcılarla ortak bir geçmişi ya da dili paylaşmamaktadır. Araştırmacının yaşadığı deneyimler ile çalışmanın öznelere deneyimleri arasındaki bu mesafe, başlangıçta potansiyel bir sınırlama olarak görülebilir. Bourdieucu bir perspektiften bakıldığında, bu yabancılık bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Bourdieu, katılımcıların kendi durumları hakkında önceden bilgi sahibi olmayan araştırmacılara daha ayrıntılı açıklamalar sunabileceğini öne sürmektedir (2015). Dışarıdan gelenler olarak bu araştırmacılar, alandaki kabul görmüş varsayımlara vakıf değildir ve bu nedenle içeridekilerin sormayı düşünmeyeceği soruları sorma olasılıkları daha yüksektir. Bu da katılımcıları daha kapsamlı ve derinlemesine yanıtlar vermeye teşvik eder. Sonuç olarak, 'dışarıdan biri' olarak konumum, mültecilerin duygusal yaşamları hakkında daha incelikli içgörüler sağlayabilir. Katılımcıların ana dillerini konuşmamaları, çevirmenlere olan güveni önemli hale getiriyor. Ancak bu dil engeli, paradoksal bir şekilde, bu dilsel uçurumu aşmaya çalışan katılımcıların deneyimlerinin ve duygularının daha ayrıntılı bir şekilde keşfedilmesine ilham verebilir.

Bu alışma aynı zamanda göçmen olmayan bir araştırmacı olarak konumumun getirebileceği potansiyel yanlılığın da farkındadır. Bunu hafifletmek için araştırmanın tüm aşamalarında düşünümsellik kullanılmıştır. Düşünümsellik, “kendi sosyal konumumun, değerlerimin ve deneyimlerimin araştırma sürecini ve sonuçlarını etkileyebileceği yolların tanınmasını” içerir (Guillemin ve Gillam 2004). Bu strateji, araştırma sorularının nasıl formüle edildiği, verilerin nasıl toplandığı ve yorumlandığı ve bulguların nasıl sunulduğu üzerine sürekli düşünmeyi içerir. Bu düşünümsellik, evirmenlerle olan ilişkilere de uzanmakta, onların yorumlarının ve katılımcılarla olan etkileşimlerinin de verileri nasıl şekillendirebileceğini göz önünde bulundurmaktadır.

Sonuç olarak, araştırmacının dışarıdan biri olarak konumu benzersiz zorluklar yaratabilse de, mültecilerin duyguları hakkında ayrıntılı ve incelikli veriler elde etmek için değerli fırsatlar da sunmaktadır. Bu alışma, refleksif bir yaklaşımı sürdürerek mültecilerin duygusal yaşamlarına dair zengin, empatik ve patolojik olmayan bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu çalışma, zorunlu göç yaşamış şartlı mültecilerin duyguları sosyolojik bir bakış açısıyla incelenmeyi amaçlamaktadır. Katılımcıların duygularını derinlemesine analiz edebilmek bu çalışmada için nitel bir araştırma metodolojisi olan yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım (YFA) kullanılmıştır. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizin (IPA) kullanılması, araştırmacıların mültecilerin öznel deneyimlerini ve kişisel algılarını derinlemesine incelemesine olanak tanıyarak, yaşadıkları duygu ve deneyimlerin kapsamlı bir şekilde kavranmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bölümde katılımcıların deneyimleri kendi sözleriyle aktarılmaktadır. Ortaya çıkan duygular bölümü tartışma ve sonuç bölümünde açıklanacaktır.

Tablo 3: Tema, Alt Tema ve Ortaya Çıkan Duygular

Üst Tema	Alt Tema	Ortaya Çıkan Duygular
Göç Öncesi Deneyimler	Güvensizlik Gündelik Korku Tehdit Edilme	Güvensizlik Korku Hayal Kırıklığı
Yolculuk Deneyimi	Daha İyi Bir Yaşam Umudu Belirsizlik ve Korku Güven ve Dayanışma	Umut Umutsuzluk Korku Güvensizlik Güven Kararlılık
Türkiye'de Yaşam	Mücadele ve Adapte Olmak Uluslararası Koruma Altında Olmak Kısıtlanma Belirsizlik Hayal Kırıklığı Geçmiş Hayatla Kıyaslama	Rahatlama Korku Dayanıklılık Minnettarlık Hayal Kırıklığı Mutluluk
Nostalji	Geçmişe Öfke Kayıp ve Hüzün Statüye Özlem Aile Özlemi	Öfke Özlem Hüzün

3.1. ZORUNLU GÖÇ ÖNCESİ DENEYİMLER

Katılımcılardan, zorunlu göç deneyimi öncesinde ülkelerinde yaşadıkları ortam hakkında duyguları, deneyimleri, hayatlarının nasıl olduğunu ve nasıl değiştiği hakkında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

3.1.1. Güvensizlik

Bu bölümde, zorunlu göç deneyimi yaşanmadan önce Afganistan ve Irak'taki yaşanan durumlar katılımcılar tarafından aktarılmaktadır. Katılımcılar, ülkelerinde bulunan güven eksikliği, şiddet, güvensizlik, yolsuzluk ve mezhep çatışmalarıyla ilgili deneyimlerini dile getirmektedir.

Seher, Irak'ta varlıklı bir aileye mensuptu. Bu nedenle Seher ve ailesi sürekli olarak tehditler alıyordu. Tehditler ve yaşanan istikrarsızlıklar karşı Seher; *"Irak'ta kime güveneceğiz yani herkes kendi derdine düşmüş. Devlet diye bir şey yok zaten sanki o yaşananlar farklı bir ülkede yaşıyor gibi hiçbir yaptırımı yok. Can alanların cezası yok"* olarak aktarmıştır. Hükümete karşı duyulan güvensizlik ve can almanın Irak'ta cezasız kalması nedeniyle ülkelerinde güvensizliğin ve istikrarsızlığın mevcudluğunu aktardı.

Sinan, Irak'ta market sahibiydi ve işi gereği insanlarla sürekli olarak etkileşim halindeydi.

Orada insanlar birbirini öldürüyorlar bir hiç uğruna. Ülke diye insanlık diye bir şey kalmamış. Her gün görüyorum gözümün önünde tehditler, dertler sıkıntılar... Mezhep savaşları var ama hangi mezhep başka birini öldürmeyi emreder? Marketim vardı benim Irak'ta sürekli bir saçmalık hali. Dün benden ekmek alan adam yarın yok niye yok çünkü öldürüldü. Neden öldürüldü? Bilen yok. Ben de hani düşünüyorum bir gün acaba beni bulacak mı bu diye.

Sinan, deneyimlerinde mezhep savaşlarının, şiddetin ve güvensizliğin sürekliliğini aktarmaktadır.

Suat, Irak'ta bulunan güvensiz ortamda kendini güçsüz hissettiğini aktarmıştır.

Irak'ta yaşamak bana kendimi güçsüz hissettiriyordu. Hiçbir şey yapamıyorsun yani elinde silah tutan adama ne yapabilirsin? Seni öldürse bir cezası yok sen öldürsen yine bir cezası yok. Irak'ta kimseye güvenemiyorsun. Yolsuzluk var

mezhepçilik var. Yani çok kızgınım bu olanlara neyi paylaşamadılar bilmiyorum. Bizden ne istediler bilmiyorum.

Meryem, Irak'ta yaşanan güvensizliğin 2003 sonrası arttığını ifade etmektedir.

Kamu binalarının yağmalanması, sokakta yaşanan tehditler, mezhepsel şiddetin artması, devletin güvenliği sağlayamaması oldukça rahatsız ediciydi. İsyancı grupların ve mezhep savaşlarının yükselişiyle artık kendi mahallelerimizde kendimizi güvende hissetmiyorduk.

Mustafa Irak Türkmeni ve Irak'ta hastanede ameliyathane görevlisi olarak çalışmaktaydı. 50 yaşında olan Mustafa Irak'ta yaşanan seyrinin kötüye gittiğini ifade etti. "S... öldükten sonra biz ne hale düştük I... ve Amerika'dan sonra ne ölen biliyordu neden ölüyor ne de vuran biliyor neden vurduğunu? Tamam kötü oldu biliyoruz kaldık biz iki ateşin arasında. Kaçmasaydık biz orada ölürdük". Suat, Meryem, Sinan ve Seher gibi Iraklı katılımcıların aktardığı güvensizliğin nedenlerinden biri olarak görülen mezhep savaşlarından Mustafa da etkilenmiştir.

Karıştı bilmediğimiz şeyler oldu. Kimse kimseyi tanımadı. Çok fazla Türkmen öldü. Türkmenlerin yarı yarıya öldü. Biz Musul tarafındaydık. Havadan bombalar geliyor. Yerde ise herkes birbirini öldürüyor. Tehdide gerek yoktu. Şu an savaşın durulması demek tehlikenin bittiği demek değil. Irak'ta 24 saat tehlike ve güvensizlik oluyor.

Mustafa, Irak'ta yaşanan güvensizliğin ve tehditlerin bireysel olarak olmasına gerek olmadığını ya da savaşın son bulmasının güvensizliği bitirmeyeceğini aktarmıştır. Mustafa gibi Irak'ta yaşanan zamanları S... 'ın gidişiyle ülkelerindeki güvensiz ortamın arttığını Fatma da belirtmiştir.

Önceden iyiydi. Son yıllarda çok kötü oldu savaşlar olduğu için çok kötü oldu. 2003 Amerikan işgali olduğu için tüm olaylar bozuldu Irak'ta huzurumuz kalmadı. Biz başka şehirlere gittik çünkü çok kötü oldu bizim şehrimiz harap oldu. Irkçılık olmaya başladı. Siz şehrinize dönün tarzı mezhep savaşları olduk. Döndük ama durum iyi değildi.

Irak'ta esnaf olan 39 yaşındaki Muhammed Mustafa ve Fatma'nın aksine S... zamanlarında da sonrasında da güvensizliğin hep var olduğunu belirtmiştir. " S... diktatördü o zaman da kötüydü o gitti diye hiçbir şey bitmedi. Eskiden S... vardı şimdi bin tane S... var. Şia var Sünni var. Bir sürü mezhep var bir sürü mezhep savaşı var." Muhammed Irak'ta yaşanan güvensiz ortamın sürekliliğini deneyimlemiştir.

Hatice gençlik zamanlarını Afganistan'da yaşamıştır. Afganistan'da yaşamın gün geçtikçe kötüleştiğini belirtmiştir.

Afganistan'da kızlar ve kadınlar için hayat çok zor. Ailem beni oradan almasaydı halim ne olurdu bilmem. 19 yaşında Afganistan'dan ayrıldık savaş nedeniyle yaşamak zordu. Güvencemiz yoktu. İran'a geldik ama İran'da da kötü yaklaşımlar oldu. Kimlik vermediler bizi sevmiyorlar orada orda da bir güvencemiz yok. Zaten İran'da da problemler var Afganistan gibi.

Hatice Afganistan'da yaşadığı güvensiz ortamdan ayrılmak için İran'a gitmiş ancak orada da güvenlik bulamadığını aktarmıştır.

Derya 28 yaşında ve Türkiye'ye dört yıl önce gelmiştir. Hatice'ye benzer olarak Afganistan'da yaşanan güvensizliği kendi deneyimiyle "hem insan hem de kadın olarak" aktarmıştır.

Biz de Ta...n hep var. Ta....n'ın olduğu yardı hayat mı olur güven mi olur? Hep bi ölüm korkusu var ama onun yanında temel ihtiyaçlarımızı da erişemiyoruz. Ekonomimiz iyi değil. Kadınsan zaten hiçbir şeysin. Ne insan olarak ne kadın olarak Afganistan'da kendimi güvende hissetmiyordum. Hep vardı güvensizlik.

3.1.2. Gündelik Korku

Afgan ve Iraklı göçmenlerin göç öncesi deneyimlerinde yaşadıkları rutini aktarabilmek adına "gündelik korku" alt kategorisi ortaya çıkmıştır. "Gündelik korku" sadece mecazi bir söylem değil katılımcıların yaşadığı deneyimlerin somut bir gerçekliğidir. Göç öncesi anlatılarda katılımcılar, korkuyu günlük rutillerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş bir biçimde belirgindir. Katılımcıların anlattığı deneyimlerle bu bölümde gündelik hale gelmiş korkunun anlatılarına bakılacaktır.

Bilal, geçmişle ilgili deneyimlerinde acı, korku ve öfke vurgusu yapmaktadır. "Her gün yeni bir korku acaba bugün kim ölüm tehlikesi atlatacak? Ta...n gelecek mi Ta....n gidecek mi?"

Bilal'in Afganistan'daki deneyimlerine benzer olarak Iraklı olan Kamil de Irak'ta her gün yaşanan bir korku deneyiminden bahsetmiştir. "Oradaki hayatım sadece karmaşadan korkudan ibaretti. Her günümüz korkuyla geçti."

Irak'ta öğretmenlik yapan Murat yaşadıkları korku dolu günlerin çalıştığı okulun bombalanmasıyla daha çok arttığını ifade etmiştir.

Irak'ta istikrarsızlık, korku benim ve ailem için hayatı giderek zorlaştırıyordu. Bombalamalar, silahlı saldırılar ve terör eylemleri çok fazla olmaya başladı, sürekli şiddet tehdidi her gün bunlarla karşılaştık. Öğretmeni olduğum okul bombalandı. Öğrencilerim öldü. Meslektaşlarım öldü. Birin ölüm haberi geliyordu ya da işte tehdit ediliyorlardı. O kadar normaldi ki. Yani bizden ne istiyorlar anlamıyorum. Irak'ta yaşayamayız. Kaçmamıza da izin vermiyorlar. Bizi neden öldürmek istiyorlar acaba onlar biliyor mu?

Murat ölümlerin normalleşmesini ve Irak'ta yaşanan şiddetin belirsizliğini görüşme süresince sorgulamıştır.

Suat, korkudan dolayı sürekli olarak bir şey olacak korkusuyla yaşadığını belirtmiştir. *"Sürekli tetikte yaşıyordum yani çocuklarıma bir şey olacak mı bana bir şey olacak mı diye korkuyordum."*

Muhammed korkunun ve güvensizliğin Irak'ın her anında belirdiğini deneyimlemiştir.

Her şeyi düşünüp söylüyoruz. Mecburuz orda susmaya. Askerler buradaki gibi değil. Bir düzeni yok. İnsanlar çok fakir. Sadece televizyonda iyi ama içerde gerçek hayatta çok kötü. Biraz laf söylüyorsun S... kafa kesiyordu idam ediyordu. Burada muhalif kesim var ama bizim orda yoktu sadece S... vardı. Herkes birbirinden korkuyordu. Ben onlardan korkuyorsam onlar da benden korkuyor. M... geldi onların adamları sürekli silahlıydı simsiyah giyinip bizi tehdit ediyorlardı. Yavaş yavaş Amerika vurmaya başladı. Sonra bu silahlılar devlete memur oldular. Tehdit edenler bizi korumak için memur oldu.

Muhammed, Irak'ta korkunun sebebinin sadece halk arasında değil hükümetin halka olan yaklaşımında da olduğunu belirtmiştir. Muhammed'in deneyimlerine benzer olarak Irak Türkmeni olan Mustafa, hükümet yetkililerine olan korkusunu deneyimlemiştir. *"Eskiden biz Türkmenler karakolun önünden geçmeye korkardık. Döverlerdi alırlardı sebepsiz yere. Çok örselendik. Sürekli bir korkunun içindeydik."*

Irak'ta her gün yaşanan korku Fatma'nın deneyimlerinde aile bireyinin kaybı ve çocuklarına bir şey olacak endişesiyle arttığını ifade etmiştir.

En çok üzüldüğüm şey babamın şehit olmasıydı. Son yıllarda daha ağır şeyler yaşadım. Önümde insanlar öldürüldü. En çok öldürülmekten korktum çocuklarım için. En son bizim evin yanındaki eve bomba koyuldu. Çocuklarım için korkuyordum. Çocuklarım kaçırılacak mı diye korkuyordum.

Afganistan ve Irak'ta her gün yaşadıkları korkuları Fatima ve Abdullah normal olarak anlamlandırmıştır. Fatima korkuyu yıllardır yaşadıklarını *"Yıllardır var korku*

alıştık artık Irak'ta farklı bir şey olmadı ki acıdan başka.” sözleriyle aktarmıştır. Abdullah ise yaşadıkları sürekli korkuya Afganların “alışık” olduğunu söylemiştir.

Biz Afganlar sıkıntıya derde kedere alıştığımız sanki bizim arkadaşımız oldular (gülüyor). Böyle sıkıntılar olduğu için tabi en önemli şey sadece ailen en yakınların oluyor. En çok onlar için korktuğumu endişelendiğimi hatırlıyorum. Ülkemiz tabii önemli ama sanki hiç değişmeyecekmiş gibi. (duraksıyor). Yıllardır aynı ne yapabilirim ki ben veya benim gibiler.

3.1.3. Tehdit Edilme

Afgan ve Iraklı katılımcıların yaşadıkları deneyimlerinde ülkelerinde olan güvensizlik ortamı ve her gün yaşanan korkunun yanı sıra kişisel olarak tehdit edilmeleri bulunmaktadır.

Emine, Seher ve Muhammed'in deneyimleri kendilerini hedef alan grupların tehditlerini yerine getirmedikleri takdirde ölümle karşılaşacaklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, 2017 yılında yeni evlenmiş 20 yaşında olan Emine tehdit edilme deneyimlerini şöyle aktarmıştır:

Tehdit edildik para vermezsek öldürülecektik. Eşim onları oyaladı ama bana kaçmamız gerektiğini söyledi. Başka bir şey düşünmek zordu tabi orada kalırsak para verirse devamı gelecek sürekli olarak tehdit edileceğiz ya da işte vermezsek kocamı öldürecekler. Başka bir durumda değildik kaçmak tek çareydi.

Bir diğer Iraklı katılımcı Seher Irak'ta varlıklı bir ailen olmaları nedeniyle sürekli olarak tehdit edildiklerini ve paralarının istendiğini belirtmiştir. *"Bizi Irak'tan ayrılmaya iten başlıca nedenlerden biri korkuydu. Çocuklarımızın hayatları tehlikedeydi kocam zengin varlıklı bir aileyiz biz o yüzden sürekli biz tehdit ediliyorduk."* Sürekli yaşanan tehditlere artık eşinin dayanamadığını ve Irak'tan ayrılmaktan başka çarelerinin olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir: *"Bir gün kocam dayanamadı vermek istemedi artık onlarda bizi tehdit etti daha çok ölümle tehdit edildik çocuklarımızla tehdit edildik. Yani kalsaydık orada ne olurdu düşünmek bile istemiyorum."*

Muhammed, Irak'ta gruplar arasında yaşanan tehditlerin hedefinde olduğu deneyimini paylaşmaktadır. Muhammed, bu grupların sadece kendisinin değil aynı zamanda birçok insanı hedef alan “sistemik” eylemler yapan kişiler olarak aktarmıştır.

Tehdit geldiği için biz orayı bırakmak zorunda kaldık. Ya bana para vereceksin ya öldüreceksin diyorlardı. İsimler listeliydi onlarda o gruplar karar veriyordu. Bu mahallede kim var kim yok hepsi ellerindeydi. Kim zengin kimin parası var onlara tehdit etmeye başlıyorlardı. Bazen en zayıf oldukları için fakirden başlıyorlardı. Zenginler güçlüyse onları en sona bırakıyorlardı. Ne kadar kazanıyorsak yarısını istiyorlar. Vermiyorsak öldürüyorlardı. Küçük bir zarfın içine mermi koydu bana bunu attı. Çocukların okulu evin her şeyi biliyoruz. Ya para verirsin ya da ailen ve sen ölürsün diye tehdit ettiler. Ben bunu kabul edemem edersem gerisi gelecek. Biliyorum ki devamı gelecek. Mesela ben şu an anlatıyorum sana farklı gelebilir ama Irak'ta böyle çok kolay her şey para ver vermiyorsa musun pat (silah sesi yapıyor) öldün.

Muhammed, yaşadığı deneyimi paylaşırken Irak'ta yaşanan korku, şiddet ve tehdidin normalliğini aktarmaktadır. Muhammed'te yaşanan, tehdit eden gruba para verirse devamının geleceğini ya da öldürülmeyeceğinin garantisinin olmadığı fikri Fatima'nın deneyiminde yaşanmıştır. Fatma Irak'ta fidye karşılığında kaçırılan akrabasının fidyeyi vermelerine rağmen geri verilmediğini şu sözlerle aktarmaktadır. *"Mesela benim amcamın oğlu kaçırıldı. Fidyeye istediler ama fidyeyi vermemize rağmen vermediler. Cesedini bile bilmiyoruz."*

Azize, Ferhat, Hafıza ve Mehmet'in tehdit edilme deneyimlerinin nedeni Afganistan'da yaşanan Ta....n etkisinden kaynaklanmaktadır. 5 yıldır Türkiye'de yaşayan Azize Afganistan'da yaşadıkları tehdit deneyimini eşinin mesleği nedeniyle olduğunu aktarmıştır: *"Benim eşim Afganistan'da gazeteciydi hem de oyuncuydu. Ta....n onu tehdit etti bizimle çalış diye. Ancak orada eşime tehlikeli işler yaptırmak istediler. Afganistan'da bir şey yapılıyorsa hemen sizi ortadan kaldırmak istiyorlar. Hiçbir şey söyleyemiyoruz."* Azize yaşadıkları korkular ve tehditler karşısında bir şey yapamadıklarının altını çizmektedir. Hafıza, Afganistan'da yaşadıkları tehdit deneyiminin nedenini Ta....'n para istemesi ve silahlarının eczanelerinde saklamak istedikleriyle ilişkilendirmiştir.

Afganistan'da hayatım çok iyiydi iki üç tane eczanem vardı. Ta....n geldikten sonra bizim dediklerimizi yapmazsanız ölüm tehdidi edildik. İşte bize para ver, şu silahı deponda sakla gibi şeyler söyledi. Bunlara yapmazsak öldürülecektik. Bu nedenle bunlara dayanamadık her şeyi bıraktık buraya geldik.

Hafıza, tehditlere boyun eğmemek için Türkiye'ye taşındıklarını ifade etmiştir.

2018 yılında Afganistan'dan bir kurban bayramı günü ayrılan Mehmet Afganistan'da doktordu. Yaşanan ekonomik istikrarsızlık nedeniyle doktorluğu

bırakarak bir otelde yönetici olmuştur. Mehmet'in çalıştığı otele Ta...n askerlerinin geldiğini ve silah taşımak için tehdit edildiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Otelde çalışırken Ta...n'ın askerleri geldi o zaman E.... G... cumhurbaşkanımızdı Ta.... resmi olarak Afganistan'da yoktu ama devlet içerisinde bazen onun ajanları vardı. Onlar geldi hatta asker kıyafetiyle geldi kaç kere ofisime geldi. Önce benden kibarca yardım istedi. Benim o zaman benim şahsi arabam vardı Ta...n askeri dedi dışarıdaki arabana bomba ve silah koyacağım onları siz otelin içerisinde gizli bir yere koyacaksınız. Otelimizin arkasında da bir Şii camisi vardı bir de bakanlık vardı yanında. Dedim onlar Şii ama onlar da insan ben nasıl yaparım? Yapamam dedim o bana çok ısrar etti. Hatta bana bir kâğıt verdi. Oğlum o zaman bir özel okul da öğrenim görüyordu. Dedi ki eğer kabul etmezsen ben oğlunun hangi okulda olduğunu biliyorum kabul etmezsen sıkıntı olur. Yani alanen bizi tehdit etti. Her şeye rağmen bunu yapamazdım. İnsanların ölümüne yardımcı olamazdım. Tehdide dayanamadım en sonda memleketimizi terk etmeye karar verdik.

Ferhat'ın tehdit edilme deneyimi ekonomik, siyasi ya da mezhepsel değildir. Ferhat, Ta...n yetkililerinden olan birinin oğluna kendi 8 yaşındaki kızını istediğini belirtmiştir. *"Mesela savaşta benim kızım Ta....n askerlerinden biri oğluna istiyor. Benim kızım sekiz yaşındaydı. Ben dedim ki bu ufak kız bu daha çok küçük evlilik ne bilmez. Asla veremem daha çocuk dedim."* Ferhat yaşadığı tehdit deneyimine karşı gelmesinin sebebini çocukken ablasının küçük yaşta evlendirildiğini görmesine dayandırmaktadır. Ferhat, tehdidin reddinin sebebini şu şekilde aktarmıştır:

Afganistan'da mesela resmiyet var ufak çocukları evlendirebiliyorsun ama ben istemedim. Çünkü ben bir tane ablam var ufakken o 7-8 yaşında evlendirildi kocaya verildi. Ama ben kızımı veremem. Onu ben gördüm mutsuzluğunu, acısını kızımın aynı şeyleri yaşamasını istemedim. Sonra bunu çok ısrar ediyorlar sürekli kaç kere geldi o kızı benim oğluma ver.

Bu alt temada, yaşadıkları ülkede yaşanan güvensiz ve korku dolu ortamın sonucu ve ilişkisi olan kişisel tehditler alınmıştır. Katılımcılar bu tehditlerin ardından göç kararını hızlandırmışlardır.

3.2. YOLCULUK DENEYİMİ

Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerden ortaya çıkan anlamlar ile zorunlu göç deneyiminde yaşanan yolculuk üç alt temada incelenmiştir: "daha iyi bir yaşam umudu", "korku ve belirsizlik" ve "güven ve dayanışma". Daha iyi bir yaşam umudu ile katılımcılar yaşadıkları ülkede olan zorlu dönemlerini geride bırakmak, kendileri ve aileleri için daha iyi bir yaşama adım atmak için deneyimledikleri

motivasyonlarını aktarmaktadır. Bu alt temanın ismi vakaların bireysel analizlerinden Seher, Murat ve Meryem'in ortak olarak kullandığı daha iyi/güvenlikli bir hayat/yaşam olarak tasvir etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Diğer vakalarla da göç kararı ve umut ilişkisi ortaya konmuştur.

“Korku ve belirsizlik” alt teması ise kaçak yollardan gelmeyen Fatma ve Muhammet'in haricinde tüm katılımcılarda meydana gelmiştir. Fatma ailesiyle birlikte uçakla gelmiş ve burada şartlı-mülteci statüsü elde etmek için başvuruda bulunmuşlardır. Muhammet ise 2015 yılında Irak'tan Türkiye'ye otobüsle gelmiştir. Muhammet, Irak ve Türkiye arasında bir sürü otobüs olduğunu bu nedenle herhangi bir zorluk yaşamadıklarını ifade etmiştir. Muhammet Fatma'nın aksine şartlı mülteci kimliği onaylanmamış iki yıl önce iptal edilmiştir. Fatma ve Muhammet haricinde hem Afgan hem de Iraklı katılımcılar kaçak yollardan Türkiye'ye gelmiş ve yolculuklarının zorluğundan korku ve belirsizlik dolu olduğunu aktarmışlardır.

Güven ve dayanışma alt teması ise kaçak yoldan gelen tüm katılımcılarda bulunmaktadır. Ancak güven ve dayanışmanın yoğun deneyimini Mehmet, Seher, Ferhat ve Derya yaşamıştır. Bu alt tema ile göç yolculuğunda oluşan diğer göçmenler arasında gelişen bağ ve kaçakçılara duyulan güven ortaya konmuştur.

3.2.1. Daha İyi Bir Yaşam Umudu

Katılımcıların ülkelerinde yaşanan güvensiz, korku ve tehdit dolu yaşamları, ülkelerinden ayrılma kararıyla sonuçlanmıştır. Bu alt temada katılımcılar göç yolculuklarını harekete geçiren çok sayıda unsuru ortaya koydular. Bazıları için bu bir güvenlik arayışı, çocukları için huzurlu bir ortam özlemi veya anavatanlarında yaygın olan korku ve tehditlerden kaçma gerekliliğiydi. Ancak katılımcıların tamamı daha iyi bir yaşam umudu ile göç etmeye karar vermişlerdir bu nedenle bu alt tema ortaya çıkmıştır.

Afganistan'da öğretmen olan Bilal çocuğunun ve eşinin geleceğine yönelik endişelerini dile getirmiş, çocuğunun daha güvenli bir ortamda büyümesi için göç etmeye ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. *"Ama tabi benim bir çocuğum vardı. Onu düşünmem gerekti. İçinde bulunduğum koşulları değiştiremiyorum yani ne yapayım*

başka?" Onların korkudan uzak huzurlu bir yerde büyümelerini istiyorum." Bilal, Afganistan'da yaşananları görüşme süresince acı ve korku dolu olarak anlattı. Öğretmen olduğu için kendisini Afganistan'da yaşayan diğer kişilerden ayırdı ve Afganistan'da öğrencilerine iyi bir insan olmanın ve yaşananların yanlışlığını anlattığını aktardı. Ancak, Afganistan'da yaşanan koşulları gözeterek ve koşulları değiştiremediğinden dolayı Afganistan'dan göç etme kararı almıştır. Bilal'e benzer bir deneyim de Irak'ta öğretmenlik yapan Kamil ve Murat yaşamıştır. Kamil, Irak'taki koşullara rağmen öğretmenlik mesleğini bir çaba ve dayanıklılık olarak nitelendirmiş ancak yaşanan kötü koşullardan çocuğunu korumak için göç etme kararı almıştır. "Oradaki hayatım sadece karmaşadan korkudan ibaretti. Oradaki çocukları için geleceğimiz için çabaladım ya da çabalamaya çalıştım bilmiyorum ancak iyi bir baba olarak taşınmam gerekiyordu." Murat ise göç etme kararını şu şekilde ifade etmiştir: "Daha iyi bir hayat yaşamak için Türkiye'ye gelmeye karar verdik. Kararı kolay almadık tabi ama okulun bombalanması son noktamdı. Etraftan duyuyordum tehditi, ölümü ilk defa bu kadar yakınımdaydı."

Irak'ta yaşayan Seher ve Sevim ise kendi ve çocuklarının güvenliğinin Türkiye'de daha iyi olacaklarını düşündükleri için göç etme kararı vermişlerdir. Seher: *"Yani zaten paramız vardı çok şükür biz güvenlik için geldik Türkiye'ye güvenli bir hayat bulmak için."* Sevim ise deneyimini göç alma kararı verirken çocukları için çok mutlu olduğunu şu sözlerle aktarmıştır: *"Çocuklarımla Irak'tan daha güvenli bir ortamda büyüyecekleri, iyi bir eğitim alacakları, Irak'ta sahip olmadıkları fırsatlara sahip olacakları fikri beni çok mutlu etmişti."*

Katılımcılardan Muhammed Türkiye'yi seçmesinin nedenini, Irak'ın komşu ülkelerinde yaşanan karışıklıklar nedeniyle seçmediğini Türkiye'nin en serbest ve en iyi tercih olarak belirlediğini ifade etmiştir.

2015'te Türkiye'ye gelmişim 10 gün kaldım. Benim oğlumda biraz böbrek hastalığı sıkıntısı var. O yüzden tedavi aramak için gelmişim. Bir de en kolay Türkiye'ye gelmekti. Suriye'de sıkıntı savaş var; Ürdün'de bizi kabul etmeleri zor; İran zaten aynı Iraktaki gibi mezhep savaşı var; Suudi Arabistan var ama uzak; Türkiye o zamanlar daha serbestti açık kapı vardı. Bu nedenle Türkiye'yi tercih ettim. Diğer ülkelere nazaran Türkiye'de daha rahat mutlu olacağımı düşündüm.

Benzer şekilde Farzad da Türkiye'yi en iyi tercih olarak nitelendirmiştir. Afganistan'da yaşadığı problemlerden dolayı İran'a giden Farzad İran'da da istediği hayatı bulamamış ve yasal olarak tanınma problemleri yaşamıştır. Farzad:

Kimlikle alakalı. Mesela benim çocuklara kimlik vermediler. Bizi istemediler bu yüzden burayı tercih ettim Türkiye'yi. Çocuklarım İran'da okuyamayacaktı. Bu okulla alakalı çocuğum için İran'dan ayrılmaya karar verdik. Madem biz çalışıyoruz çabalyoruz bunlar için... Onlar için ben de oradan buraya geldim.

Farzad, çocuklarının daha iyi bir hayat yaşaması için Türkiye'yi tercih ettiğini ifade etmiştir.

Irak'ta esnaf olan Suat koşulların zorlaşmasından dolayı Irak'tan göç etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Irak'ı seviyordum. Oradan böyle ayrılacağımı hiç düşünmezdim. Ama hayatımıza devam etmemiz gerekiyordu. Irak'ta bir hayat yok. Türkiye bizden çok daha iyi en iyi tercihti. Burası nasıl söylesem Irak'tan sonra cennet gibi olacağından emindim sanki öyle bir düşünce vardı içimde.

Suat, Türkiye'nin mevcut koşullar içinde en iyi tercih olduğunu bildirmiş ve Türkiye'de daha iyi bir yaşamın varlığına inandığını ifade etmiştir.

Meryem, Irak'ta yaşadıkları zorluklar nedeniyle göç etmeye karar vermiştir. Meryem bu zamanları şu şekilde aktarmıştır:

Irak'ta böylesine zorluklara katlandıktan sonra, yolculuğun kendisi korku ve belirsizlikle dolu olmasına rağmen, Türkiye'de yeni bir başlangıç yapmayı umduk. Dilini, kültürünü, karşı tarafta bizi neyin beklediğini bilmiyorduk. Ancak burada bir umudumuz kalmamıştı artık. Ortam çok kötüydü güvensizdi Türkiye bizim için en umut dolu en iyi tercihti.

Fatma, göç kararını eşinin aldığını belirtmiştir. Fatma: "Kardeşim şehit oldu. Eşim dedi burası daha iyi daha güvenli çocuklar için daha iyi. Başta gelmek istemedim. Sonra kardeşim şehit olunca dedik burada hayat yok. Eşime hak verdim. Çocuklarım için yola çıktım. Şimdi çocuklarım için buradayım."

Ferhat, Afganistan'da sekiz yaşında kızının Ta...n askerleri tarafından istenmesinden dolayı göç etme kararı almıştır. Ferhat: "Kızlar orada okumuyor. Ama okuyor mesela camide okuyorlar kuran okuyorlar. Erkek-kız farklı okuyorlar. Eğitim

alamıyorlar. Onlar için yola çıktım. Canları için eğitim için. Daha güzel bir hayatları olsun diye.”

Afganistan’da işletmeci olan Abdullah çocuğunun ve eşinin hayatı için en doğru kararın Türkiye olduğunu belirtmiştir.

Afganistan’da çok fazla huzursuzluk olmaya başladı. Bizde eşimle düşündük ki artık burada bize bir hayat yok. Kaçak yollarla geldik Türkiye’ye İran yolundan. Yapmam gerekenlere odaklandım. Afganistan kötü burada bir hayat yok çocuğum karım kendim için buradan gitmeliyim. Bunun için ne olursa olsun yaptım. Türkiye bizim için en doğru karardı. Burada güzel bir hayata başlayacağımızı düşündük.

Özetle, daha iyi bir yaşam umudu tüm katılımcılar arasında merkezi bir tema olarak ortaya çıkmıştır ve kendi ülkelerini terk etme kararlarını şekillendirmiştir. Bu ortak umut duygusu, bireysel hikâyelerle detaylandırılmış olsa da, göç yolculuklarında ortak bir örüntüdür.

3.2.2. Belirsizlik ve Korku

“Belirsizlik ve Korku” alt teması, katılımcıların deneyimleri temelinde oluşturulmuştur. Katılımcılardan, Iraklı Fatma hariç bütün katılımcılar kaçak yollardan gelmişlerdir. Bu yolculuk esnasında sınır yolculuğunda yaşanan belirsizlikler ve korku deneyimlere katılımcıların tamamında görülmüştür.

Bilal’in göç yolculuğuna dair deneyimleri korku ve belirsizlik üzerinedir. Bilal: *"Herhalde o zamanları hiç unutamam. Her adımda, otobüsün duruşunda, insanlar bize yaklaşınca hep bir korku çaresizlik. Yolculuk kötüydü çok ölüm korkusu çok vardı."* Bilal deneyimlerinde belirsizlik ve ölüm korkusunun baskınlığını ve yolculuk deneyimini unutamadığını aktarmıştır.

Irak’ta yeni evlenmiş olan ve genç yaşta göç eden Emine korkusunu tüm vücudunda hissettiğini aktarmıştır. Emine:

Kocam bana güçlü gözükmeye çalıştı ama anlıyordum tabi halinden o da çok korkuyordu. Sınırdayken bir ürperti hissettim. Sanki vücuduma bir şey oldu kitlendi ama hareket ediyor. Çok garipti daha önce yaşamadığım bir duyguydu. Özellikle bebeğime bir şey olacak diye çok korkmuştum.

2015 yılında Irak'tan göç eden Murat, ülkelerinin güvensizliği nedeniyle göç etme kararı almıştı. Bu güvensizliğin yol boyunca devam ettiğini belirtmiştir. *"Türkiye'ye gelmek zordu tabii yolda sınırda eli silahlı adamlardan kaçtık. Yani bizden ne istiyorlar anlamıyorum. Irakta yaşayamayız. Kaçmamıza da izin vermiyorlar. Bizi neden öldürmek istiyorlar acaba onlar biliyor mu?"* 2016 yılında Irak'tan Türkiye'ye göç etme kararı alan Seher'in deneyimi de Murat'ın güvensizliğin ve korkunun sınır boyu devam etme haliyle örtüşmektedir. Seher: *"Gideceğimiz sabahın gecesinde uyuyamadım korkudan. Yani evet Irak kötü ama yolda nelerle karşılaşacağız bilmiyoruz. Bu belirsizlik beni çok korkutmuştu ölümden kaçıp başka bir ölüme gidiyorduk sanki."*

2016 yılında Irak'tan Türkiye'ye göç etmeye çalışan Sinan ise o dönemleri eşi üzerinden anlatmıştır.

Karım çok hassastı ya gerçekten beni deli etti. Sakinleştirmeye çalıştım sürekli ama yok ikna olmadı. Diyorum şimdi ona seni bırakacaktım sınırda biraz daha ağlasaydın (gülüyor). Haklı tabii ki çok zordu kaçak yoldan gelmek. Çocuklar var yanımızda en çok zaten onlar için korkuyorsun. Ne olacak ne bitecek bilmiyoruz. Başta korkmuyordum ama eşimin o halini görünce korkmaya başladım ama onlara belli etmedim korkmasınlar diye.

Irak'tan 2016 yılında göç eden Mustafa ise çatışmaların sınır boyunca devam ettiğini ifade etmiştir. *"Kaçak olarak geldik. Otobüs yoktu. Kaç kurtar kendini kurtar. 18 gün boyunca yolculuk yaptık. Irak'tan çıkınca yollarda çok üzüldük çok korktuk. Bilmiyorduk ne zaman öleceğiz? Sınıra Amerikalılar yolları vuruyorlardı. Kaçakçı olmasa gelemezdik."*

2018 yılında İran'da yaşadıkları problemlerden dolayı Türkiye'ye gelmeye çalışan Farzad yolculuğunun uzunluğundan ve bu süreçte duyduğu korkulardan bahsetmiştir.

Valla nasıl söyleyeyim. İran'dan geldik işte sınırı kadar arabayla ondan sonra bir ay bir buçuk ay yolda kaldık yürüyerek geliyorduk mesela sınırda yürümemiz gerekiyordu. Sınırdan doğru geldik. Çok zormuş orası. Tam bir buçuk ay falan dağlara kaldık ailemle. Ben vardım bir de kardeşim vardı o da ailesiyle kaçmak istedi. Ama o dayanamadı geri döndü biraz ilerledikten sonra.

Farzad'ın kardeşi yolculuk sırasında göç etmekten vazgeçmiş ve geri dönmüştür. Farzad'a görüşme esnasında araştırmacı tarafından “sen dönmek istedin mi?” sorusu yöneltilmiş olup Farzad bu soruyu şu sözlerle cevaplamıştır:

Ben en çok ailem için korktum. Onlara bir şey olacak diye yani en çok korktuğum onlar. Başka bir şeyden korkmadım. Geri dönmeyi düşünmedim. Bir kere bir yola çıktık oraya dönsem ne olacaktı yine aynı sorunlar. Allahtan başka kimseden korkmuyorum (gülüyor). Zaten bir kere dünyaya geliyoruz bir kere yaşayıp gidiyoruz. Korkarak hayat mı geçer.

Afganistan'da yaşanan olumsuzluklardan dolayı ailesiyle İran'a göç eden Hatice 2019 yılında İran'da istenmemeleri ve şiddete maruz kalmaları nedeniyle eşiyle birlikte Türkiye'ye göç etme kararı almıştır. Hatice şu an şartlı mülteci konumunda olmasına rağmen eşi geri gönderme merkezindedir. Görüşme süresince Hatice bu konuyu her cevapta gündeme getirmiştir. Hatice de yolculuğun ve sonucunun belirsizliği üzerine korku duyduğunu ifade etmiştir. Hatice İran'dan Türkiye'ye gelirken olan yolculuğunu şu şekilde tanımlamıştır:

İran'dan Türkiye'ye yürüyerek zorla geldik. Kendi canımızı zor kurtardık. Hiçbir şey alamadık. Korktuğumuz şey acaba biz bu yolculuğun sonunu çıkarabilecek miyiz? Sağ gidebilecek miyiz? Yollarda birçok kişi öldü siz bilirsiniz. Orada bir hayat kurabiliyor miyiz diye düşündük.

Afganistan'dan 2018 yılında Ta...n askerlerinin tehditleri nedeniyle göç etmek isteyen Mehmet göç yolculuğunda yaşadıklarını hiçbir zaman unutmadığını ifade etmiştir. Mehmet:

İran'dan biz sınıra geldik hani Doğu Bayezid var ya oradan geldik ama çok zor. İki üç gece dağda kaldık gündüz çok sıcak gece çok soğuk kıyafetlerimiz de çok inceydi. Hatta kaçakçılar bize dedi ki sizin çantalar çok ağır her şeyi bizden aldı. Kıyafetlerimi aldı eşyadan hafif olsun diye. Sınra geldik. İran'la Türkiye'nin sınırında bir kanal vardı çukur gibi. Kaçakçı dedi ki bize buradan koşacaksınız ve atlayacaksınız. Ben dedim ki ama çocuklar var eşimde yani kadın nasıl olacak çok zor yani geldik. Hatta orada çukur var ya oraya eşim düştü elinden tuttum biraz param vardı eşimin çantasıydı. Çanta da oraya düştü ben o zaman tabi hatırlamıyorum ne ver ne yok tek eşimi çıkardım. Kendimi o kanaldan çıkardık çok zor. Hatta yürürken altta cesetler de vardı. Cesetlerin üstüne basa basa geldik.

Mehmet, eşinin bu yolculuk deneyimini atlatamadığını Türkiye'ye geldikten sonra psikolojik tedavi gördüğünü aktarmıştır. Mehmet görüşmenin sonunda geçmişini anımsarken şu ifadeleri kullanmıştır:

O geldiğim zamanı hiç unutmuyorum. 2018 ağustos sonu eylül başı gibi. O geceleri çok zor yaşadık. Hala çocuklarım ve eşim hatırlıyor. Ya da kendim kendime düşünüyorum. Ağlamak istiyorum o duygular için. Ayaklarımın altında ölen insanları gördük yani. Zaman geçiyor ama insan unutmuyor olanları.

2017 yılında Afganistan'dan ayrılmak için Türkiye'yi tercih eden Abdullah da İran sınırından Türkiye'ye ulaşmıştır. Abdullah göç deneyimi süresince en çok korktuğu zamanı yolculuk sırasında olduğunu aktarmıştır. Abdullah: *"En büyük korkuyu sanırım yolculukta yaşadım. Yani düşündüm ben, karım, kızım burada ne yapıyoruz ne işimiz var yani burada? Sınırdan dolanmak Ta....n'dan daha korkunçtu (gülüyor)."*

Özetle, katılımcıların deneyimleri daha iyi bir yaşam umuduyla yola çıktıkları bu süreçte yolculukta yaşadıkları korku ve belirsizlikle devam etmiştir.

3.2.3. Güven ve Dayanışma

Göç yolculuğu, zorluk ve belirsizlikle dolu olsa da aynı zamanda önemli insani direnç ve bağlantılara da tanıklık etmektedir. Göçmenler arasında, bazen yabancılarla veya kısa süreli tanıdıklarla kurulan bu maddi olmayan bağlar, yabancı bölgelerde gezinme ve olumsuzluklarla yüzleşmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu bölüm, göç sürecinde ortaya çıkan karmaşık güven ve dayanışma dinamiklerini incelemektedir. Daha iyi bir yaşam umuduyla başlayan göç yolculuğun korku ve belirsizlikle sürmüştür. Bu korku ve belirsizliğin yanı sıra bazı katılımcılar zorlu yolculuğu birbirlerine, yolculuk sırasında tanıştığı yeni insanlara ve kaçakçılara olan hem güven hem dayanışma ile atlattıklarını ifade etmişlerdir.

Seher göç yolculuğu esnasında maddi kaynaklarının yeterliliğine bağlayarak daha güvenli bir geçiş sağlayan kaçakçıya karşı güven duygusunu aktarmıştır: *"Gelirken Türkiye'ye kaçak yollardan geçtik. Paramız vardı çok şükür ne kadar çok para verirsen o kadar çok güvenli yoldan geçiyorsun. Bilmiyorum paramız var diye mi ama ona güvendik geldik. İyi bir insandı bize iyi davrandı."*

2013 yılında Afganistan'dan İran yolundan Türkiye'ye gelen Ferhat geçmişle bugünü karşılaştırmıştır. Ferhat:

Kaçakçı sayesinde geldik. Parayı verdik kişi başı 800 dolar verdim. O zaman iyidi geçmek. 10 sene önce daha iyiydi. Şu an daha zor gitmek gelmek. Öyle duyuyorum. Hem Türkiye sınırı zor hem de diğer ülkelerin sınırlarından geçmek daha zor. Öncesinde daha kolaydı. Kaçakçı bize yardımcı oldu o olmasa gelemezdik.

Mehmet'in deneyimi ise göç yolculuğunda sınırı geçmek isteyen kişiler arasında yaşadıkları desteği vurgulamıştır. Mehmet:

Cesetlerin üstüne basa basa geldik. Elimi tuttu bizim insanlar Allah razı olsun yardımcı oldular. Eşimi yerden kaldırmama yardımcı oldular. Bebeğimi tuttular. Çok zor bir andı. Yardım etmeseler etmezlerdi çünkü herkes o an canının derdine düştü ama bize yardımcı oldular.

2019 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden Derya ailesiyle yola çıkmanın önemini ve desteğini aktarmıştır.

Yolculuk zordu ama ben ailemle geldim buraya. Hepimiz geldik. Onlar olmasa daha zor olurdu. Birbirimizi koruduk. Bir sürü insan vardı zaten yolda onlar da bize çok yardımcı oldu. Hiç tanıımıyordum o insanları ama iyi insanlar olduğuna inandım. İyi olmasalar zaten niye kaçsınlar? Orada hayatımız zordu iyi insanların dayanabileceği bir yer değil. Birbirimize yemek verdik su verdik elimizden tuttuk.

Yolculuk esnasında diğer göçmenler ile yaşadığı dayanışmayı aktaran Derya, yolculuk sırasında tanıştığı arkadaşı ile bağlarını sürdürmüş ve arkadaşının vasıtasıyla Türkiye'de çalışmanın katılımcılarından olan Süleyman ile evlenmiştir.

Bir sonraki tema ve alt temalarda ise Afgan ve Iraklı şartlı mültecilerin Türkiye'de yaşadıkları deneyim ve duygularına odaklanılacaktır.

3.3. TÜRKİYE'DE YAŞAM

3.3.1. Mücadele ve Hayata Adapte Olmak

Emine 2017 yılında Türkiye'ye geldiği ilk zamanlarda farklı duygular yaşadığını söylemiştir. Emine:

Çok korkmuştum bebeğime bir şey olacak diye özellikle. Buraya geldiğimizde rahatladım tabi ki. Kocam iş buldu ama parayı her zaman vermiyorlardı ve aldığı ücret bizi ancak geçindirmeye yetiyordu. Ama yıllar geçtikçe her şey düzelmeye başladı. Kızım doğdu sonra iki çocuk daha sahibi olduk.

Emine Türkiye'ye ilk gelişinde rahatlama duygusunu aktarmıştır. Bu rahatlama gündelik hayatında her zaman yaşanmasa da eşinin iş bulması ve ailesinin genişlemesiyle aşamalı olarak iyiye gittiğini aktarmıştır.

Murat, Irak'taki öğretmenlik mesleğinden Türkiye'de madenci olmaya geçiş deneyimini aktarmıştır.

Burada madende çalışıyorum. Çok zor bir iş hiç deneyimim yoktu öğretmendim orada. Kaçak olarak çalışıyorum. Çok zorlayıcı bir iş gerçekten. İki arkadaşımı kaybettim madende öldüler. Onları öyle gördükçe korktum. Iraktaki zamanlarım geldi aklıma. Tüm bu zorluğuna rağmen ama ailemi geçindiriyorum. Bazı ocaklarda çalışanların paralarını vermiyorlar ama ben alıyorum düzenli sağ olsunlar aksatmıyorlar hiç. Utanmıyorum yaptığım işten tabi özliyorum öğretmenliği ama napayım madende çalışmasam çocuğumu karımı nasıl geçindiririm?

Murat, maden ocağında yaşadığı tehlikeli ve güvencesiz koşullara rağmen ailesinin geçindirmek için bunu yaptığını aktarmıştır.

Seher, Türkiye'de bebek bakıcılığı yapma deneyimini şu şekilde paylaşmıştır: *"Burada komşumun bir tanıdığının çocuğuna bakıyorum. İlk başta korkmuştum acaba bana karşı bir önyargıları olur mu diye. Yabancıyım sonuçta yani benimde çocuğum var bilirim yabancıya emanet etmek zor. Ama Allah razı olsun öyle güzel bir insanlar ki hep yardımcı oldular. Hem onlar bize hem de biz onlara."* Başlangıçta yabancı olduğu için önyargılardan korktuğunu ifade eden Seher yanında çalıştığı aileyle bir güven ilişkisi kurduklarını aktarmıştır.

2018 yılında Türkiye'ye taşınan Irak'ta ebe olan Sevim deneyimlerini şu sözlerle aktarmıştır:

Başlangıçta burada farklı bir iş yapmak zordu farklı bir iş dilim de çok iyi değildi insanlarla iyi iletişim kuramıyordum. Ama aileme destek olmak zorundayım. Burada çalıştıkça dilim gelişti yeni insanlar tanıdım bana çok yardımcı oldular. Gün geçtikçe daha mutlu oldum.

Sevim başlangıçta dil engeli sebebiyle yaşadığı zor deneyimleri aktarmaktadır. Sevim'in deneyimi iş bulduktan sonra arkadaş ilişkilerinin gelişmesi ile daha mutlu olduğunu ifade etmiştir.

Irak'tan Türkiye'ye göç eden Meryem Türkiye'de yaşadığı kişilerle deneyimi paylaşmaktadır. Yaşadığı olumlu deneyimler sayesinde Meryem Türkiye'deki yaşamına daha çok adapte olduğunu aktarmıştır.

Irak'tan Türkiye'ye gelmek çok zordu ama burada iyi karşılandık. Komşularımız bizimle arkadaşlık ettiler, öğretmenler çocuklarım daha iyi alışsın diye çok yardımcı oldular. Bu yaşadıklarımız sayesinde daha çok alıştık ve el ele ailemle bir hayat kurduk.

Irak'tan Türkiye'ye göç eden Mustafa Türklerle olan ilişkisi nedeniyle göç sonrası hayatının kolaylaştığını aktarmaktadır.

Allah razı olsun komşulardan, bize iş verenlerden.... Bizim hiçbir şeyimiz yoktu. Burada sadece taş üstünde yatıyorduk. Yardım verdi bize bütün mahale buradaki tüm insanlar bize çok yardımcı oldu (evini eşyalarını gösteriyor) bunları hep onlar dizdi. Türkler bize çok iyilik yaptı hem biz onlara hem onlar bize yoldaşlık arkadaşlık ettik.

Fatma ise Mustafa'yla benzer deneyimleri paylaşmıştır. Fatma deneyimini: "Çok daha iyiyiz daha huzurluyuz. İnsanlar çok iyi okullarda çocuklarıma çok iyi davrandılar bize çok yardım ettiler. Şimdi çocuklarım okuyor bundan başka bir gurur olabilir mi? Eşim çalışıyor işleri iyi Allah'a şükür her şeyimiz yolunda." biçiminde belirtmiştir.

Ferhat, Türkiye'de bir hayat kurduğunu ve Türkiye'den taşınmak istemediğini anlatmıştır. "Burada her zaman mutluyum. Hiçbir sorun yaşamadım. Mesela başka yerlere Almanya'da tanıdıklar var. Onlar gitti. Beraber geldiğimiz insanlar gitti. Ama ben gitmedim. Burada insanlarla aram iyi. Bana yardımcı oluyorlar. Kızlarım okuyor burada mutlular." Farzad ise Türkiye'yi çok sevdiğini, ancak hayat koşullarının zorlaşmasıyla daha çok çabalaması gerektiğini ifade etmiştir:

Valla sevdim ama hayat biraz zorlaşıyor ama yapacak bir şey yok. Ben yıllarca bir sürü ülkeye gittim Dubai, İran, Irak, Afganistan bir sürü... Türkler gibi insanlar yok. Durum tabi Türkiye'de kötüye gidiyor her şey pahalandı. Aka herkese zorlaşıyor tek ben değil. Türk vatandaşlar bile şu an zor durumda tek ben değil yani gene iyi çalışıyoruz yani ekmek kazanıyoruz.

Farzad Türkiye'de hayatın pahalılaşması sonucunda işini bırakmayacağını çabalamaya devam edeceğini aktarmıştır.

3.3.2. Uluslararası Koruma Altında Olmak

3.3.2.1. Kısıtlanma

Çalışma kapsamında derinlemesine yapılan görüşmelerden, katılımcılar şartlı mülteci statülerinin ve koruma altında olmanın getirdiği yasal ve ekonomik kısıtlama deneyimlerinden bahsetmişlerdir. Afganistan’da öğretmen olarak çalışan Bilal Türkiye’de de mesleğini yapmak istediğini belirtmiştir. Türkiye’de yaşadıkları kısıtlama deneyimlerini sürekli birilerine hesap verme olarak tanımlamıştır. Bilal: *"Ama burada da sürekli birilerine hesap vermek zorundayız. Devlet diyor buradan gitme gitmiyoruz. Devlet diyor sigorta yok tamam diyoruz. Hep bir mücadele içerisindeyim. Yasal olarak çalışamıyorum."* Bilal, öğretmenliği Türkiye’de yakın çevresi ve bağlantılarıyla bulduğu öğrencilere İngilizce öğretmek sürdürmektedir. *"Öğretmenliği sanki yasa dışı bir şeymiş gibi yapmak istemiyorum. Resmi olarak yapmak istiyorum. Türkiye bize kucak açtı. Ben de bu borcu ödemek istiyorum artık."* Yürürlükteki yasa ve yönetmeliklerin çalışmalarını engellediğini aktaran Bilal Türkiye’de çalışmayı hem kendisi hem de Türkiye’ye ödenecek bir borç olarak istediğini belirtmiştir.

Afganistan’da doktor olan Mehmet, Bilal ile benzer deneyimleri paylaşmaktadır.

Gelecek ve şimdi hakkında çok düşünüyoruz. Hala eksikliklerimiz var ben işsizim. Bizim ne zaman ekonomik hayatımız iyi olacak hayatım o zaman kendine gelebilir. Eski hayatımız çok yüksekti şimdi her şeyi kaybettik. Bir hayalim var Türkiye’de doktorluk mesleği yapmak çok isterim. Doktorluk sürekli değişen bir meslek geride kaldığımı hissediyorum. Bir an önce mesleğimi sürdürmek istiyorum. Çok serbest değiliz Türkiye’de. Allah razı olsun tabi insanlar çok yardımcı bize... Ama normal insan gibi serbest değiliz. Ben Ankara’ya İstanbul’a gitmek istiyorum mesela gidemem Göç İdaresine gitmem gerekiyor o da hemen vermiyor. Çok soruyor sebeplerini, neden gidiyorsun, hangi hastaneye çok kuralları var. İş hakkında biz serbest değiliz. Kendimiz iş bulamıyoruz. Çalışma izni vermiyorlar bize. Şimdi bize ayda geldiği zaman 220 lira veriyordu. Kızılay bize hala 360 lira veriyor kişi başı. Ama her şeyin fiyatları 3-4 kat yükseldi. O da bize yetmiyor.

Mehmet, görüşmeler esnasında iş kaybını ve mesleğine duyduğu özlemi sık sık yinelemiştir. Eski mesleğine geri dönmek istediğini aktarmış ve yapılan yardımların Türkiye’de artan fiyatlardan dolayı artık yetmediğini belirtmiştir. Zorunlu hallerden

meydana gelebilecek (sağlık gibi) yolculuklar için Göç İdaresinden izin alınması gerekliliğinden memnun olmadığını aktarmıştır.

Türkiye’de hem uluslararası koruma altında olan hem de şartlı mülteci olarak yaşadıkları kısıtlamalar nedeniyle katılımcılar kendilerini diğer göçmen gruplarıyla karşılaştırmaktadır. Örneğin Suat Suriyelilere yönelik betimlemelerinde Suriyelilerin kendilerinden daha rahat bir yaşam sürdüklerini aktarmıştır.

Zonguldak’ta Suriyeliler çok bilmiyorum hiç görmedim. Ama büyükşehirlerde yaşıyorlar. Bir de onlar daha rahat bizden. Rahatça yolculuk yapıyorlar sağlık yardımı alıyorlar. Ben de sevmiyorum yani Türkler gibi onları onlardan farkımız ne ki? Keşke bizde onlar gibi rahat olsak. Düşünüyorum bazen niye böyle acaba diye ama tabi sonuç yok. Türkiye’de yaşıyorsam burada kalmak istiyorsam çok da sorgulamamak gerekiyor (gülüyor).

Suat, uluslararası koruma statüleri arasındaki ayrımı kendi deneyimleriyle sorgulamaktadır.

Türkiye’de şartlı mülteci statüsü alabilmek için menşe ülkeden tehdidin kanıtı olması gerektiğini ifade eden Sinan kendi ve başka bir arkadaşının deneyimini aktarmıştır.

Burada şartlı mülteci olmak için kanıtın olması gerekiyor. Bizi tehdit etmişlerdi benim param vardı onu almak istediler. O ölüm tehditlerini mektuplarını getirdim öyle kabul aldım. Bir arkadaşım benimle gelen onu kabul etmediler kimlik vermediler. Çünkü kanıt yok. Ama tabi her zaman yazılı bir şey olmuyor. Üzüldüm arkadaşımın haline her şey çok karışık yani biz de demek ki kanıt olmasaydı biz de geri gönderilecektik.

Sinan, şartlı mülteci olarak tanınma sürecindeki kısıtlama deneyimlerini bu şekilde aktarırken, iddialarını doğrulamak için somut kanıtlara ihtiyaç duyduklarını arkadaşının deneyimi üzerinden belirtmiştir.

Irak’tan 2016 yılında ayrılıp Türkiye’ye gelen Irak’ta hemşirelik yapan Meryem Türkiye’de eşiyle karşılaştıkları kısıtlama deneyimlerini aktarmaktadır:

Türkiye’deki hayata alışmak kolay olmadı tabii ama içinde bulunduğumuz durumu en iyi şekilde değerlendirmeye kararlıydık. Çocuklarımız okula kaydoldular, burada Türkçe öğrendiler ve yavaş yavaş uyum sağlamaya başladılar. Ama tabi biz yetişkinler öyle her şeyi çocuklar gibi kolay öğrenemedik. Dil engelleri ve mülteci statümüz nedeniyle iş bulmak, özellikle iyi maaşlı işler bulmak zordu..

3.3.2.2. Belirsizlik

Katılımcıların şartlı mülteci olarak sürdürdükleri yaşamlarında belirsizlik alt teması ortaya çıkmıştır. 2017 yılında Türkiye'ye Irak'tan gelen Kamil şartlı mülteci statülerinin belirsizliğini aktarmaktadır. Irak'ta yaşadıkları korkuların yanı sıra Türkiye'de de geri gönderilme korkusu yaşayan Kamil geri gönderilme ihtimallerine karşı endişe ve korku duymakta olduğunu belirtmiştir.

Ama buradaki şartlı mültecilik çok belirsiz. Yani nasıl anlatsam hani ya geri dönmemizi isterlerse diye düşünüyorum. Burada daha ne kadar kalabiliriz diye düşünüyorum. Ama tabi burası için de korku hissediyorum. Her an bizi sınır dışı edebilirler gibi geliyor.

2015 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye gelen Süleyman Zonguldak'ta şimdiki eşiyle (katılımcılardan Derya) tanışmıştır ve Zonguldak'ta inşaat işçisi olarak çalışmaktadır. Süleyman görüşmelerinde en çok istediği şeyin Türkiye'de vatandaşlık almak olduğunu belirtmiştir. Şartlı mülteci kimliği iptal edilen Süleyman belirsizliğe karşın korku ve üzüntü duygusunu deneyimlediğini aktarmıştır.

Üzüldüğüm şeyler çok ya. Mesela vatandaş alamadım çok üzülüyorum. Seçimlerden sonra beni sınır dışı edebilerler farklı sonuç gelirse. Ya da aynı sonuç gelirse bize vatandaşlık çıkarırlar. Allah'tan başka bir şey istemiyorum. Burada evlendim çocuklarım oldu işim var vatandaşlık almak istiyorum artık. Burası aslında benim vatanım kökenimiz Türk bizim Türküm ben. Vatandaşlığı almak istiyorum. Şartlı mülteci olmak zor bir de iptal ettiler o daha zor. Kaçak göçek yaşamak çalışmak istemiyorum.

2018 yılında ailesiyle Afganistan'dan gelen Zeynep kendisinin ve eşinin istihdam konusunda yaşadıkları deneyimleri şu sözlerle paylaşmıştır:

Şimdi çalışıyorlar ama çalıştıkları yerden para almıyorlar. Çalışıyorlar sanki boşuna çalışıyorlar. Ben kendim de çalışmaya çabalıyorum ama çocuklar var. Biz başka bir şey istemiyoruz hakkımız versinler yeter. Yıllardır buradayız bir de yani kaçak çalışmak para alamamak başka ülkeye gönderilir miyiz belirsizliği çok var hep var.

Afganistan'dan Türkiye'ye gelen Zonguldak'ta bir kafede çalışan Abdullah başlangıçta yaşadığı korku ile Türkiye'deki yaşama kademeli olarak alışmanın ve uyumu deneyimlediğini aktarmıştır. Bu uyumun yanı sıra şartlı mülteci olmanın belirsizliğini de vurgulamıştır.

Türkiye'ye ilk geldiğimde de biraz korkmuştum hani burada istenir miyim nasıl bir hayatım olacak falan ama sonra yavaş yavaş hayatım düzene girdi. Tabi yine korkuyorum. Şartlı mülteci kimliğim var ama gelecek belirsiz. Kızımın hayatı nasıl olacak? Türkiye'de geçim zor geçimimi sağlayamamaktan korkuyorum. Ülkemi özliyorum ama biliyorum oraya dönemem. Ama korkum eskisi gibi değil. Sadece geri gönderilmek veya başka bir ülkeye gitmek istemiyorum. Keşke belirsizlik olmasa daha kolay alışılabilir.

3.3.2.3. Hayal Kırıklığı

Türkiye'de şartlı kimlik statüsünün sahip olma temasının alt teması olan “hayal kırıklığı” bölümünde katılımcılar Bilal, mesleğinin ve niteliğinin resmi olarak tanınmaması nedeniyle duyduğu hayal kırıklığını ifade etmiştir. Bilal:

Yani ben o işe yaramaz adamlar gibi değilim ki. Benim bir mesleğim var. Keşke onu burada resmi olarak yapabilsem. En büyük üzüntüm hayal kırıklığım bu. Bilmiyorum belki burada fırsat verilse daha iyi olabilirdi. Daha umutlu gelmiştim. Mesleğimi çok özledim. Boş boş duruyorum burada yasadışı yapıyorum öğretmenliği öğretmenlik neden yasa dışı yapılınsı ayıp bir şey mi?

Bilal, becerisini ve mesleki donanımını resmi olarak kullanamamanın sadece ekonomik olarak etkilemediğini aynı zamanda meslek özlemini ve potansiyelinin boşa gittiğini aktarmıştır.

Kamil deneyiminde Türkiye'ye ilk geldiğinde yaşadığı kültürel ve dilsel hayal kırıklığının şartlı mülteci statüsüyle devam ettiğini aktarmıştır.

Buraya geldiğimde bir şeyim yoktu yani. Ne dilim ne param. Yani en basit işleri bile zor yapıyordum. Markete gideceğim yani etrafımda bir şeyler oluyor ama ben anlamıyorum neler oluyor. Burada çocukluk arkadaşım yaşıyordu. Bizden şehir seçmemizi istediler biz de sadece burayı biliyorduk tabii o yüzden geldik. Sonra işte burada arkadaşım sayesinde alışmaya başladım. Dil öğretti bana sağ olsun. O vatandaşlık aldı uzun süredir burada yaşıyor. Ben Irak'ta matematik öğretmeniydim. Çocuklarına matematik öğretmemi istedi para karşılığında. Yani ben üzülüm açıkçası utandım. Çocukluk arkadaşım yani ben normalde onun çocuğundan para alır mıyım? O da benden bunu zaten ben para kazanayım diye istedi. Çok duygulanmışım uzun süre sonra hem öğretmenlik yapıyordum hem de arkadaşımın bu yaptığı karşısında çok hüznlendim yani. Sonra kimlik aldık yine aynı şeyler yasa dışı çalışmak zorundayız. Düzelir umuduyla yaşıyoruz sürekli olmayınca da üzüliyoruz.

Zonguldak'ta yaşayan çocukluk arkadaşının yardımı Kamil'i hem hüznlendirmiş hem de gündelik hayata katılımını kolaylaştırdığını aktarmıştır. Türkiye'ye geldiğinde daha kolay olacağını düşünen Kamil yaşadığı hem kültürel ve dilsel farklılıklar hem de statüsünden dolayı hayal kırıklığı ve üzüntü yaşadığını aktarmıştır.

Süleyman yasal statüsü nedeniyle resmi işlemleri gerçekleştirememiştir ve bu durumdan kaynaklı üzüntüsü ve hayal kırıklığı yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılardan Derya ile Türkiye’de imam nikâhı ile evlenen Süleyman eşine resmi bir nikah kıyamamanın ve bunun sonucunda olan eksikliklerden dolayı hayal kırıklığı yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Bence kimlik verilirse bize düzelebiliriz. Burada kaç yıldır yaşıyoruz. Her şeyimiz burada artık çalışıyoruz çabalıyoruz. Kaç defa gittim göçmen idaresine benim hanımın kimlik var benim yok nikah yapamadım. Red geldi. Şu anda çekiyoruz işte her türlü sorunu. Çocuklar hastaneye zor gidiyor. Ben zaten gidemiyorum. Üzülüyorum çok bu kimlik her şeye engel oluyor.

Afganistan’dan 2017 yılında ailesiyle göç eden Ayşe torunlarının şartlı kimlik statü nedeniyle hastalıklara yönelik tedavilerinin zorlaştığını aktarmaktadır.

Çocuklarımızın sırtlarında yaralar çıkıyor hiçbir doktor çare bulamıyor. Zaten sağlık yardımı alamıyoruz. Biz buraya korkudan kaçıp geldik. Daha iyi bir şeyler olur belki diye burada da istediğimizi bulamıyoruz. Can güvenliğimiz var ama basit bir şeyde bile bir hareketimiz yok.

Ayşe, daha iyi bir hayata ulaşabileceği umuduyla geldiğini belirttiği Türkiye’de sağlık hizmetlerine kimlikleri nedeniyle ulaşamaması sebebiyle hayal kırıklığı yaşadığını aktarmıştır.

3.3.3. Geçmiş Hayatla Kıyaslama

Afganistan’da öğretmen olan Bilal, Zonguldak’ta bu görevini gayri resmi olarak da olsa sürdürmeyi başarmıştır.

Bilal: Komşularımız, arkadaşlarımız sayesinde şimdi burada küçük çocuklara, üniversite öğrencilerine İngilizce öğretiyorum. Keşke tabi resmi olarak yapsam o çok üzüyor beni ama tabi Afganistan’dan iyidir.

Araştırmacı: Burada öğretmenlik yapmak size nasıl hissettiriyor?

Bilal: Eski mesleğimi çok özledim. Onu burada yapmak beni çok mutlu ediyor. Sanki işe yarıyormuşum gibi hissediyorum. Evet, belgi eskisi gibi değil ama orada tehditler vardı. Burada sakın sakın dersimi anlatıyorum (gülüyor)

Bilal, Türkiye’ye geldikten sonra rahatladığını ifade etmiştir.

Buraya geldiğimde sanki bir şeyleri başarmış gibi hissettim. Silahlar yoktu, tehdit edilme yoktu Afganistan’dan çok farklı yani. Ama tabi bu rahatlatma çok sürmedi gün geçtikçe bir ne yapacağım ben diye düşünüyordum. Sanki buradayım ama

yokum gibi. Ama tabii Afganistan'la kıyaslanamaz. En kötüsünü atlattık ailemle. Bundan sonrası daha kolay.

Türkiye’de yaşadığı can güvenliğine rağmen Bilal Türkiye’ye tam olarak adapte olamadığını ifade etmiştir. Ancak Afganistan ve Türkiye’yi karşılaştırdığında Afganistan’dan taşınarak en kötü durumu atlattıklarını bundan sonra daha kolay bir yaşam sürebileceğini aktarmıştır.

Kamil, Irak’taki hayatı ve Türkiye’deki deneyimi arasında farklılıklar olduğunu aktarmıştır. *"Oradaki hayatım sadece karmaşadan korkudan ibaretti. İyi bir baba olarak taşınmam gerekiyordu. Yani tereddüt etmeden geldim buraya pişman olmadım. Çok zorlandım ama asla pişman olmadım. Orada canımın değeri yok. İnsan olarak değerim yok hiçbir şeyim yok."* Kamil, Irak’taki hayatını “karmaşa ve korku” olarak tanımlamıştır. Babalık sorumluluğunun onu göç etmeye motive ettiğini aktarmıştır ve Türkiye’de yaşadıkları zorluklara rağmen göç ettiği için asla pişman olmadığını belirtmiştir.

Murat, Irak’ta öğretmenlik mesleğini yaparken Türkiye’de ise Zonguldak’ta kaçak bir maden ocağında çalışmaktadır. Murat ile Kamil’in deneyimleri birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Murat: *"Tüm zorluklara rağmen Irak'ı terk etme ve ailem için daha iyi bir yaşam arama kararının doğru olduğu konusunda hiç şüpheye düşmedim. Bu en iyi karardı. Türkiye'ye iyi ki geldim."* Böylece Murat Türkiye’ye göç etmenin ailesi için daha iyi bir karar olduğunu ve pişmanlık duymadığını aktarmıştır.

Seher Irak’ta ev hanımıydı. *"Irak'ta rahat güzel bir yaşam sürüyorduk evin içinde tabii"*. Seher Irak’ta yaşadığı rahat ve güzel yaşamı kendi yaşam alanı olan eviyle sınırlandırmış ve dışarıda yaşanan olaylardan ayırmıştır.

Ancak Türkiye'ye taşındığımızda her şey değişti. Bütün paramızı alamadık yolda zaten kaçakçılara gitti çoğu. Türkiye'de her şeye sıfırdan başlamak zorunda kaldık. Kocam niteliklerine uygun bir iş bulmakta zorlandı ve daha önce hiç çalışmamış olan ben de bebek bakıcısı olarak iş bulmak zorunda kaldım.

Seher Türkiye’ye yerleşmesinin refah seviyesini etkilediğini aktarmıştır. Daha önce hiç çalışmamış olmasına rağmen Türkiye’de bebek bakıcısı olarak iş bulma ihtiyacını iki ülke arasında yaşadığı değişimle tanımlamıştır.

Suat, 2017 yılında Irak'tan Türkiye'ye gelmiştir. Göçten önceki yaşamı ile Türkiye'ye dair deneyimlerini ilişkin kıyaslamasında farklılıklar olduğunu aktarmıştır.

Türkiye'ye ilk geldiğimizde şimdi oturduğumuz evi bulduk. Nasıl uyumuşum bilmiyorum (gülüyor). O kadar rahattı ki o kötü zamanlardan sonra. Korku yok tehdit yok yatağımı çok sevdim (gülüyor). Burada Türkler bana çok yardımcı oldular. Onların yardımı oldukça buraya daha çok bağlandım. Burada kalmak istiyorum. Biz din kardeşiyiz başka bir ülkede yaşayamam artık buralıyım ben ne Irak ne de başka bir yer sadece burada kalmak istiyorum. Yani tabi yardım bazen gerekiyor maddi manevi ama bilmiyorum bu herkesin başına gelebilir. Dünya çok değişik bir yer valla biz düşünmezdik evi barkı bırakıp başka bir ülkeye gideceğimizi...

Suat, yolculuk sonrası yeni bir eve yerleşmeyi rahatlama olarak tanımlamış ve Türk toplumu tarafından yardımlarıyla Türkiye'ye daha çok bağlandığını aktarmıştır.

2018 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye ailesiyle göç eden Azize ise farklı bir tablo çizmektedir. Afganistan'da maddi olarak durumlarının iyi olduğunu belirten Azize Türkiye'de zorlu koşullarda yaşadığını aktarmıştır.

Benim dört çocuğum var maalesef çalışmıyorum. Afganistan'da çok iyiydik ama burada hiçbir şeyimiz yok. Kocam şu an hasta belinde fıtık var. Sadece kızım çalışabiliyor. Diğer çocuklarım okula gidiyor. Tek kişinin çalıştığıyla geçiniyoruz. Kızılay'dan yardım alıyoruz ancak yetmiyor.

Afganistan'da maddi olarak durumlarının iyi olduğunu belirten Azize Türkiye'de zorlu koşullarda yaşadığını aktarmıştır.

2016 yılında Irak'tan Türkiye'ye göç eden Meryem ise deneyimlerini şu sözlerle aktarmıştır:

Daha güvenli bir yerde olduğumuz için rahatlamıştık ama durumumuzun belirsizliği, mülteci statümüzün belirsizliği üzerimizde ağır bir yük oluşturdu bizde. Burada bir hayat kuruyoruz Allah'a şükür can güvenliğimiz var. Ama bir belirsizliğimiz de var.

Meryem Türkiye'nin Irak'a göre daha güvenli bir yer olduğunu ifade etmiş ancak şartlı mülteci statüleri nedeniyle Türkiye'de belirsizlik yaşadığını belirtmiştir.

Muhammed Irak'taki ve Türkiye'deki yaşam deneyimleri arasında değişim olduğunu ifade etmiştir. Irak'ta tüccar olan Muhammed Türkiye'de doğalgaz tamircisi olarak çalışmaktadır. Yapılan görüşmede işini, arabasını ve sosyal bağlarını kaybettiğini belirtmiştir. Muhammed bu deneyimleri şöyle aktarmıştır:

Benim iş, araba, akrabam, sohbetlerimiz onlar komple gitti. Burada bazen yemek zor alıyoruz. Orada Irak'ta hiç aklımda bir şey yoktu. Mesela burada bazen iş yok akraba yok. Ama kimseye anlatmıyorum. Kime söyleyeceğim? Kimseden isteyemem. Can güvenliği var ama haksızlık da var. Mesela ben şartlı kimlik reddedildi yaşıyorum birkaç yıldır burada ama kanun önünde tanınmıyorum.

Afganistan'dan gelen Ferhat ise Afganistan'la olan bağının azaldığını aktarmıştır. *"Hiç özlemiyorum orayı orada ne var ki hiçbir şey yok. Burada hayatım artık. Afganistan orada kaldı. Burada artık benim hayatım. Burada iyiyim rahatım çocuklarım mutlu okula gidiyor."* Ferhat, Türkiye'de kurduğu hayatını benimsediğini ve artık hayatının burada olduğunu ifade etmiştir.

Afganistan'da doktorluktan sonra otel yöneticiliği yapan Mehmet ise Afganistan'daki refahının Türkiye'de olmadığını aktarmıştır.

Dediğim gibi aynı göçmen bazıları mesela ocakta (madende) çalışıyor ama izinsiz çalışıyor. Polisler hemen onu yakalıyor sınır dışı ediyor. Tehlikeli iş bir de. Bizim için kolay işler bulamıyoruz. Ben Afganistan'da iş insanıydım hayatımda yapamam yani... Afganistan'da tabi yine böyle tehlikeli işler vardı. Arkadaşlarım burada o işlerde çalışıyorlar onlar alışık ben alışık değilim. Eğitimli olan insanlarda biraz sıkıntı olacak. Ben çalışmak istiyorum ama bulamadım.

Refah seviyesi yüksek bir işten işsizliğe geçen Mehmet görüşmelerde deneyiminde sık sık mesleki özlemini ifade etmiştir.

Abdullah ise Afganistan'da kafe işletmecisi olduğunu, şu anda Türkiye'de ise bir kafede kaçak olarak çalıştığını belirtmiştir. Abdullah bu deneyimi şöyle aktarmıştır: *"Eskiden tabi kendi işim vardı şimdi burada emir altında kafede çalışıyorum. Haliyle eski hayatımla daha farklı bir hayat maddi ve manevi olarak ama yapmam gerekeni yapıyorum."* Afganistan ve Türkiye arasında yaşadığı mesleki değişime rağmen göç etmeyi "yapmak zorunda olduğu" bir eylem olarak tanımlamıştır.

3.4. NOSTALJİ

3.4.1. Geçmişe Öfke

Bilal görüşmeler süresince Afganistan'a dair derin bir öfke ve kızgınlık yaşadığını aktarmıştır. *"Afganistan'ı düşünmek hatırlamak bana acıdan başka bir şey*

getirmiyor. Orası bana ne verdi acıdan başka?" Bilal Afganistan'a dair öfkesinin ve acısının memleketine dair değil, ülkesini yaşanmaz hale getirenlere yönelik olduğunu belirtmiştir. Bilal Afganistan'a dair şunları ifade eder: "Afganistan'ı hatırladığımda bizden çalınan hayatları fırsatları hatırlıyorum. Kızgınlığım kendi ülkeme değil onu bu hale getirenlere. Orayı yaşanamaz bir yer yapanlara kızıyorum."

Mustafa ise Irak'ta yaşayan bir Türkmen olarak yaşadığı deneyimlere dair öfkesini belirtir. Bilal'in ifadelerinde görüldüğü benzerlikte Mustafa da öfkesinin Irak'ta yaşayan kişilere dair değil Irak'ı bu hale getiren kişilere yönelik olduğunu ifade etmiştir. *"Bizi kardeşimize Araplara vurdurdular. Beraber yaşadığımız insanlara vurdurdular. Sen Türkmen'sen seni insan yerine koymazlar. Sen Türkmen'sen Irak'ta yoksun varlığın yok."*

Muhammed geçmişe dair deneyimleri için Irak'ın artık kendisi ve ailesi için "bittiğini" aktarır.

Irak'a bir daha dönmeyeceğim. Bitti Irak işi bizim için. 2003'te Irak'ta sıkıntılar çıktı hala bitmiyor. 20 sene önce yaşandı ama bitmiyor. Ömür bitti benim gençlik gitti. Sıkıntılar çok çıktı insanların ömürleri gitti. Kim yardım ederse etsin artık banane etmek isteyen ederdi etmeyi tercih etselerdi ederlerdi. Şu an bir şeyler düzelse yaşananları kim geriye getirebilir?

Muhammed geçmişe duyduğu öfkenin 2003'ten itibaren Irak'ta yaşadıkları olumsuz hayat koşullarına karşın ne Irak hükümetinin ne de başka bir ülkenin yardımının olmadığına dair olduğunu aktarır. Muhammed Irak'ta bir şeyler değişse dahi dönmeyeceğini, çünkü yaşananların telafisinin olmadığını aktarmıştır.

Afganistan'dan kızları için ayrılan Ferhat, Afganistan'a dair hatıralarının olumsuz olduğunu ifade etmiştir. *"Afganistan'ı hiç özlemiyorum. Dönmeyi düşünmüyorum asla niye döneyim ki acıdan başka bir şey yok orada. Hiç özlemiyorum hiç sevmedim orayı. Ama çok zor orada yaşamak. Kaç defa orada yaşayan ailem ölme tehlikesi atlattı."*

Eşi geri gönderme merkezinde olan Hatice Afganistan'ı hatırlamak istemediğini ifade etmiştir. *"Afganistan'da yaşamak çok zor. Orayı hatırlamak bile istemiyorum. Şimdi bizden geri gitmemizi istiyorlar. Biz oraya gidip nasıl yaşayacağız? Nereye sığınacağız? Kocamı oraya ölsünler diye mi gönderecekler?"*

3.4.2. Kayıp ve Hüzün

Emine'nin geçmişe dair hatıralarında hüzün hâkimdir. *"Evimi ailemi özliyorum onlar aklıma gelince kalbimi hüzün kaplıyor. Ama bence biz şanslıyız. Orada hala şiddet korku var. Gelecek ne getirir bilmiyorum ama oraya dönmek istemiyorum."* Emine, evini ve ailesini özlediğini ancak şiddet ve korkudan kaçmış olduğu için şanslı olduğunu belirtmiştir.

Kamil Irak'taki hayatını hatırlarken üzüntü duyduğunu aktarmıştır.

Yani tereddüt etmeden geldim buraya pişman olmadım. Çok zorlandım ama asla pişman olmadım. Orada canımın değeri yok. İnsan olarak değerim yok hiçbir şeyim yok. İnsan ister mi ülkesini ailesini alışık olduğu yeri bıraksın. Orayı düşünüyorum mutlu anlarım geliyor aklıma çok üzüliyorum. Ama insan olarak değerimiz yok.

Mustafa ise geçmişe ve vatanına dair hatıralarını şu sözlerle ifade etmiştir: *"Kimsenin aklından kalbinden memleket gitmez. Orası doğup büyüdüğümüz, evlendiğimiz çoluk çocuğa karıştığımız yer. Hiçbir zaman silinmez."*

Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden Mehmet ise göç ile birlikte yaşadığı kayıplar üzerinde durmuştur.

Her şeyi. Mesleğimi çok özliyorum. Siz bilirsiniz tıp meslekte her gün yeni bir şey çıkıyor. Hastaneye gidiyorum. Bakıyorum makinelere anlamıyorum nasıl çalışıyor ismini bile bilmiyorum. Çok üzüliyorum tabi. Cerrahide çalışıyordum çok uzun zamandır. Onları hep bitti yani elimde yakın zamanda işe girersem çok zorlanırım. Onun için çok özliyorum işimi çok özliyorum. Şahsi evimiz bahçeli evimiz vardı. Kardeşlerimiz, arkadaşlarımız, meslektaşlarımız hepsini çok özliyorum.

Bu ifadeleri takip edecek biçimde "Kayıp ve Hüzün" alt teması göçmenlerin zorunlu göç deneyiminde Türkiye'ye yerleştikten sonra geçmişe dair anılarını hatırlarken duydukları çoklu duyguları ifade etmektedir.

3.4.2.1. Statüye Özlem

Bu alt temada katılımcılar göç etmeden önceki kendi ülkelerindeki hayatlarında sahip oldukları statü ve maddi refaha karşı duydukları özlemi ifade etmişlerdir.

Seher ve Muhammet Irak'ta sürdürdükleri rahat yaşamlarını anımsamış, zenginlikleri ve gördükleri saygıyı vurgulamışlardır. Örneğin, Seher bu durumu *"Irak'tayken zenginliğimizle bilinirdik saygı gösterirlerdi bize."* sözleriyle aktarmıştır. Muhammet ise deneyimlerini şu sözlerle aktarmıştır: *"Irak'ta yarın ne olacak diye düşünmezdim para için. Ama şimdi bir uyuyorum aklımda hep yarın ne yapacağız iş gelecek mi? Aç mı kalacağız?"* Seher ve Muhammed mevcut durumları nedeniyle ülkelerindeki rahat yaşamlarını ve orada sahip olunanları özlediklerini belirtmişlerdir.

Sevim, Türkiye'ye ilk göç ettikleri vakitlerde çevresinden yardım almaktan utandığını belirtmiştir. Sevim, ekonomik durumlarındaki değişimi başlangıçta daha yoğun yaşadığını, ancak zaman geçtikçe aldıkları yardımların onlar için ayıp olmadığını ifade etmiştir.

Başta çok utanıyordum. Yardım alırken yardım isterken her şeyin değiştiğini bana hatırlatıyordu. Yavaş yavaş bu halden çıkmaya çalışıyorum sonuçta yani bizim gibi kötü bir durumda olan insanlara ben de yardım ederim bu ayıp bir şey değil. Ama elimde değil varlıktan yokluğa düşmek zor.

Türkiye'ye göç etmeden önce Hafıza ailesiyle birlikte işlettikleri üç eczaneleri bulunduğunu ifade etmiştir. Hafıza da benzer bir şekilde *"bolluktan yokluğa düşmek çok zormuş"* sözleriyle göç sonrasında yaşadığı deneyimi aktarmıştır. Mehmet ise, statü değişikliğinin hem kendi hem de ailesi üzerindeki etkileri olduğunu belirtmiştir. Eski hayatlarına özlemi nedeniyle eşinin psikolojik rahatsızlıklar yaşadığını aktaran Mehmet yaşadıkları deneyimi şu sözlerle ifade etmiştir:

Çok zor yaşadık yani eşim kaç yıl depresyon hastası oldu. Siz bilirsiniz kadınlar çok hassas. Eskiden hayatımız çok iyi olduğu için ekonomik olarak. Eşimin eşyaları altınları, araba gitti her şey kadınlar çok hassas. Üniversiteye hastaneye gittik. İlaçlar kullandı. İçince çok kendisine bakamıyor. Eşime ve çocuğuma ben bakıyorum. Hem anne oldum hem baba (gülüyor)". Abdullah ise eski hayatında olduğu kişiyi özlediğine yönelik hislerini aktarmıştır. *"Sanırım Afganistan'a dair en çok özlediğim şey orada olduğum Abdullah. Dostları, parası mutlu bir ailesi olan Abdullah daha iyiydi sanki (gülüyor).*

Özetle, paylaşılan deneyimler ve geçmişe dair hatıralar statü kaybının şartlı mülteciler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, görüşmeler sürerken eski refah yaşamlarına dair özlemlerini sık sık dile getirmişlerdir.

3.4.2.2. Aile Özlemi

Zorunlu göç deneyiminden sonra eski hayatlarına yönelik hatıraları hakkında konuşan katılımcılar geride kalan ailelerine karşı özlem duyduklarını ifade etmişlerdir.

Kamil, göç etme kararını ailesiyle paylaştığında yaşadığı deneyimi şu sözlerle ifade etmiştir:

Aileme ilk söylediğimde çok üzüldüler. Gelmemizi istemediler. Yalvardı annem gitme ben sensiz torunlarımı yapamam diye. Dinlemedim o an çok zordu benim için. Onları orada bırakmak zordu. Pişmanlık duydum orada kaldıkları için çoğu zaman çok ağladım. Ama onlar yaşlı dayanamazlar yolculuğa gelmek de istemediler zaten. Ama ben mecburdum çocuklarım için kendim için mecburdum. Orada bir hayatım kalmamıştı artık.

Asiye ise ailesine duyduğu özlemi şu sözlerle ifade etmiştir:

En zor kısmı ise Irak'taki ailemden uzakta olmak. Onları çok çok özliyorum annem babam kardeşlerim orada kaldı. Eşim buraya gelmemizin daha iyi olacağını söyledi. Haklıydı ama bilmiyorum. Onları bir daha ne zaman göreceğimi bilmiyorum en çok buna üzüliyorum. Orada kalıp beraber mi yaşasaydık daha iyi olurdu bilmiyorum.

Kamil ve Asiye benzer deneyimlerden geçerek ailelerini geride bırakmalarının pişmanlıklarını yaşadıklarını aktarmışlardır.

Fatma, geride kalan kardeşlerine yönelik özlemiyle birlikte ülkesinden gelen haberlerin etkisi altında yaşadığı deneyimleri paylaşmıştır. "Çok özliyorum kardeşlerimi. Orada kaldılar. Ama biliyorum durum iyi değil gitmek için. Mesela birkaç gün önce haber aldık sokağımızda doktor öldürdüler sen zenginsin bize para ver vermeyince öldürüyorlar. Böyle bir yere nasıl döneyim?" Farzad ise görüşme süresince geçmiş yaşamına yönelik ifadelerini hem gülerek hem de hüzünlenerek aktarmıştır. Örneğin Farzad "İran'da kalan ailenle nasıl görüşüyorsun?" sorusuna şu şekilde yanıt vermiştir:

Ooo şimdi ağlamaya başlayacağım (gülüyor). Annem babam orada ama yapacak bir şey yok. Gidemiyorum çünkü. Hani aileme üzüliyorum. Orada uzaktalar çok özliyorum. Onların özlemi beni üzüyor. Arada haberleşiyoruz tabi ama yetmiyor. Bir şey gelse başlarına gidememek üzüyor.

Bu bağlamda aile özlemi alt teması zorunlu göçün şartlı mültecilerin geçmişlerine ve eski hatıralarına dair özlemlerini aktarmaktadır. Katılımcılar görüşmelerde sık sık hem kendi refahları hem de ailelerine ve evlerine yönelik duydukları özlemin altını çizmişlerdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu çalışma, zorunlu göç deneyimi yaşamış Afgan ve Iraklı şartlı mültecilerin duygularını ve deneyimlerini yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile ele almıştır. Bulgular bölümünde, katılımcıların zorunlu göç deneyimi derinlemesine yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerle, bütünsel olarak bireysel bakış açılarıyla aktarılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular gösteriyor ki zorunlu göç deneyimi yaşamış şartlı mültecilerin zorunlu göç deneyimi sırasında bir dizi duygu yaşamaktadır.

- **Göç Öncesi Deneyimler**

Katılımcıların göç deneyimi öncesi hayatlarına odaklanan ilk temanın alt temaları; “güvensizlik”, “gündelik korku” ve “tehdit edilme”dir. Katılımcılar, kendi ülkelerinde karşılaştıkları güvensiz hayatı, korku ve tehditleri aktarmış, gündelik hayatlarına hâkim olan güven eksikliği, şiddet, yozlaşma ve mezhep çatışmalarını vurgulamışlardır. Bu tema ve alt temada hâkim olan duygu menşe ülkeye karşı olan “güvensizliktir”.

"Güvensizlik" teması, katılımcıların hayatlarını etkileyen çok sayıda etmeni ortaya çıkarmaktadır. Bunlar arasında sistematik şiddet, yolsuzluğun yaygınlığı, toplumsal istikrarsızlık ve süregelen mezhep çatışmaları yer almaktadır. Bu unsurlar toplu biçimde yaygın bir güvensizlik duygusunu beslemektedir ve bu anlamda da katılımcılar yakın ve uzun vadeli gelecekleri hakkında her gün korku duyduklarını ifade etmektedir.

“Gündelik korku” alt temasında katılımcılar, gündelik hayatlarının her anında hissedilen ve her yerde mevcut olan bir korku duygusundan bahsetmişlerdir. Katılımcılar kendilerini sürekli her an bir şey olacağı korkusuyla tetikte buluyor ve her an hayatlarını ya da çevresini tehdit eden bir olayın meydana gelebileceği korkusuyla yaşıyorlardı. Günlük yaşamda düzen ve kontrol hissi sağlayan öngörülebilirlik ve

rutinin kaybolması, sürekli var olan korkunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Barbalet (1998:152) korkunun sosyal yaşamda sıklıkla korku kaynağından kaçılamayan bireysel refah tehdidi olarak değil, sosyal refahı tehdit eden ve sosyal bağlamlarda ortaya çıkan bir duygu olduğunu belirtmiştir. Irak ve Afganistan’da yaşanan korkunun her güne yayılması da yaşadıkları yerin sosyal bağlamlarında ortaya çıkmaktadır. Riaño-Alcalá’nın (2008) Kolombiya’da zorla yerinden edilen göçmenler üzerinde yaptığı çalışmada, Kolombiya’da korkunun gündelik hayatı kontrol etmede önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Benzer olarak Afganistan ve Irak’ta da korku katılımcıları kontrol etmek için sosyal bağlamda ortaya çıkan bir duygudur. Schmitz ve Eckert (2022) korkunun asimetrik olarak ele alındığı ve bu sebeple potansiyel işlevlerinin ihmal edildiğini vurgulamışlardır. Bu temada çıkan gündelik korku alt teması hem tehlikeli hem de yapıcı bir boyuttur. Sosyolojik perspektiften bakıldığında korkunun tehlikeli yönünde katılımcılar ölüm korkusu, sosyal bozulma ve devletin manipülasyon aracı olarak yaşamışlardır. Göçmenler aynı zamanda gündelik korkuları yönetmek için başa çıkma mekanizmaları kullanmaları gerekmektedir. Ancak, toplumsal “duygu kuralları”(Hochschild 1979) bunu zorlaştırabilir. Katılımcılar gündelik hayatının her noktasına sirayet eden korkuya karşı sıradan rutinlerine devam etmişlerdir. Bir zaman sonra bu korkuları normal karşılamak zorunda kalmışlardır çünkü korkuya karşı “güçsüz” ya da “isyankar” bir tepki verilirse ülkelerindeki baskıya ve korkuya yenik düşebilmektedirler. Öyle ki katılımcılar ülkelerindeki deneyim ve duygularından bahsederken görüşmelerin yapıldığı zaman da bile daha kontrollü bir anlatım sergilemektedirler Hochschild’in “yüzeysel rol yapma” ve “derin rol yapma” kavramları burada önem kazanmaktadır. Göçmenler, makul bir dış görüşün (yüzeysel rol yapma) sergilerken içsel olarak korkuları bulunmaktadır. Ancak bu derin rol yapma sayesinde katılımcılar yaşadıkları korku ile mevcut istikrarsızlıklar, güvensizlik ve tehditler neticesinde göç kararını vermeye, göç için kaynak toplamaya ve göçe hazırlıklı olmaya yol açmıştır. Bu korku durumu hane halkı içerisinde duygusal bir destek sağlamış ve göç kararını etkilemiştir.

"Tehdit edilme" alt temasında katılımcılar güvensiz ortamın ve her gün yaşanan korkunun somut etkileriyle karşılaşmıştır. Bu noktada katılımcılar kişisel olarak veya yakınları ile tehdit edildiklerini belirtmişler ya da Iraklı katılımcı

Mustafa'nın *"kafanıza bomba atarken Irak'ta tehdide gerek yoktur"* ifadesinde görüldüğü gibi kendilerini her anlarında bir yaşam tehdidin içinde hissetmişlerdir.

Bu alt temalara nüfuz eden kapsayıcı duygu, "güven eksikliği", katılımcıların yaşadıkları ülkeyle ilgili hayal kırıklıklarını da yansıtmaktadır. Luhmann'ın (2017) da belirttiği gibi, güvenin sarsılması "felç edici korkuya ve kaosa" yol açmaktadır. Ülkelerinde hükümete ve devlet yetkililerine karşı olan güven eksikliği ile birlikte katılımcıların güvensizlik duygusu, karşı karşıya oldukları tehdit algısından ve her gün bu tehditlere yönelik yaşadıkları korkular bakımından hem etkilenmiş hem de etkilemişlerdir. Sosyal yaşamın huzuru için güven duygusu yegâne kaynaklardandır. Afgan ve Iraklı katılımcılar, menşe ülkelerinde yaşadıkları hayatlarında bilinmezlik içinde yaşamışlardır. Sonuç olarak ortaya çıkan tema ve alt temalar, yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgiler ve deneyimlerinin aktarımı doğrultusunda, katılımcılar yaygın bir güven eksikliği ve korkunun etkisi altında olduklarını vurgulamaktadır. Bu deneyimler, göç kararı almalarına neden olan etmenlerin anlaşılmasını sağlamakta olup, aynı zamanda da yolculuk ve göç edilen ülkedeki deneyimlerini ele alan temalar için bağlam oluşturmaktadır.

- **Göçe Karar Vermek ve Yolculuk Deneyimi**

Zorunlu göç deneyiminde göç kararı öncesi yaşanan deneyim ve bu deneyime yönelik duygular göç kararını etkilemiştir. Duyguların koşullar tarafından kısıktıldığını söyleyen Barbalet, duyguların eyleme geçmenin koşulu olduğunu ifade eder (Barbalet 1998). Koşullar duyguları, duygular da koşulları etkilemektedir. Bu çalışmada yolculuk deneyimi üst temasında incelenen üç alt tema bulunmaktadır: bunlar "daha iyi bir yaşam umudu", "korku ve belirsizlik" ile "güven ve dayanışma"dır.

İkinci temanın ilk alt teması olan "daha iyi bir yaşam umudu" katılımcıların ülkelerini geride bırakıp hem kendileri hem de aileleri için daha iyi bir yaşam arayışına girme motivasyonlarını yansıtmaktadır. Yapılan görüşmelerle birlikte katılımcılar güvenlik, huzurlu bir ortam ve çocuklarının geleceğinin daha iyi olması için gerekli fırsatlara duydukları özlemi ifade etmişlerdir. Güvensizliğin, korkunun her güne yayılması ve tehdit edilmeleri nedeniyle Afganistan ve Irak'tan gelen katılımcılar bu

olumsuz koşulları geride bırakma arzusunu aktarmışlardır. Denzin'in (1984, 1985) "anlatı" kavramı katılımcıların deneyim ve duygularıyla ilintili olduğu görünmektedir. Katılımcıların duydukları ve gördükleri başarılı göç deneyimleri olumsuz duygularını olumluya dönüştürerek deneyimlerini şekillendirmiştir. Umut duygusu eylemliliğin ve dayanıklılığın önemli bir bileşenidir. Bu temanın ortaya çıkmasındaki etken katılımcıların göç kararında olan dayanıklılık ve kararlılığın tekrarlanmasıdır. Katılımcılar yaşadıkları ülkede korku ve güvensizlik dolu bir ortamda başka bir hayatın alternatiflerini düşünmüşlerdir. Bu bağlamda zorunlu göçün giderek arttığı bir dünyada göç edememe hali olan hareketsizliği de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Carling'in (2002) istemsiz hareketsizlik olarak kavramsallaştırdığı bu hareketsizlik göç etmek isteyip edemeyen bireyleri tanımlamaktadır. Çalışmaya katılım gösteren Afgan ve Iraklı şartlı mülteciler koşullara boyun eğmemiş ve hayatları için alternatiflere yönelmiştir. Göç etmenin daha mutlu bir gelecek için umut vaat ettiğine inanarak yolculuğa çıkma kararı almışlardır. Herz (2022) sığınmacıların umutlarına yönelik yaptığı çalışmada umudun karmaşıklığından bahsetmiş umudun statükoyu korumak için kullanılabileceğini ifade etmiştir. Buna karşın Herz umudun, umutsuzluk, korku ve acı gibi duygularla birleştiğinde sosyal değişim için güç olabileceğini savunmuştur. Bu çalışmaya konu olan katılımcılar da göç kararı verirken korku, belirsizlik ve acı gibi duyguları yaşamışlardır. Buna karşın daha iyi bir yaşam umudu ile bu olumsuz duygular birleşmiş ve katılımcılar "zorlu" olarak nitelendirdiği yolculuğa çıkmışlardır. Şartlara karşı dayanıklılık ile direnci arttırdığı ve katılımcıları somut hedeflere yönelttiği için umut bu tema bağlamında olumlu bir duygu olarak kabul edilmiştir.

Yolculuk deneyiminde ikinci alt tema olan "korku ve belirsizlik" yasal yollarla gelen iki katılımcı dışında tüm katılımcıların deneyiminde yaşanmıştır. Yasadışı yollarla sınırları geçen katılımcılar göç yolculuğunu korku ve belirsizliklerle dolu olarak tanımlamıştır. Katılımcıların duygularını en yoğun hissettiği göç deneyimi süresince hatıralarında en çok kalan sürecin yolculuk olduğu görülmüştür. Umut ile başlayan yolculuk, sınırın diğer tarafında kendilerinin neyin beklediğinin bilinmezliği ile yerini korkuya bırakmıştır. Bu bağlamda katılımcıların deneyimlerinde korku çok yönlüdür; yolculuk sırasında yakalanma korkusu, Iraklı katılımcıların geçiş yollarına yapılan bombalamalardan dolayı ölüm korkusu ya da diğer hem Afgan hem de Iraklı

katılımcıların belirttiği üzere uzun süre sınırda yaşamının getirdiği belirsizliğin yarattığı korku, sınırdan alınmama ve sınır dışı edilme korkusuna kadar uzanan geniş bir kapsamı içermektedir. Katılımcıların çoğunluğu Türkiye’yi diğer tercihler arasında en iyi tercih olarak görmesine rağmen sınırın ötesinde kendilerini nelerin beklediğini bilmeleri için geleceğe dair belirsizlik duygusu yaşamışlardır.

Yolculuk deneyimi temasının üçüncü alt teması ise yolculuk sırasında yaşanan güven ve dayanışmadır. İlk olarak, katılımcılar ve kaçakçılar arasında yaşanan deneyimin altını çizmek önemlidir. Kaçakçılar göçmenler için hem bir fırsat hem de bir risktir. Dunning ve Fetchenhauer’ın (2010) güven kararlarının her zaman araçsal olmadığını, bireylerin karşısındaki kişinin güvenlerine karşılık vermeyeceğini tahmin etseler dahi genellikle yabancılara güvendiklerini ifade etmişlerdir. Buna karşın Barbalet (2009) güvenin ve rasyonelliğin birbiriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların anlatılarında kaçakçılara güvenme deneyimi Dunning ve Fetchenhauer’ın ve Barbalet’in düşünceleri ile örtüşmektedir. Seher’in kaçakçılarla olan maddi kaynak ve güven ilişkisi Barbalet’in güven ve rasyonelite ilişkisine uymaktadır, ancak kaçakçılara karşı olan güvensizliğin korku ve belirsizlik temasında aktarılan Mehmet ve Farzad’ın katılımcı deneyimleri ise güven duygusunun kararlara her zaman araçsal olarak yaklaşmadığının göstergesidir.

- Türkiye’de Yaşam

“Göç yolculuğu doğrusal olmayan bir süreçtir” (Schapendonk, Bolay, ve Dahinden 2021). Göçte var olan duygular ve deneyimler de doğrusal bir çizgide ilerlememektedir. Göçün her aşamasında birden fazla duygu yaşanabilir, iyi bir yaşam umuduyla gidilen ülkede beklentiler karşılanmayabilir ya da zorunlu olarak gidilen ülkede bireyler kendilerine daha iyi bir yaşam kurabilmektedir. Üçüncü tema olan “Türkiye’de yaşam” içeriğinde tıpkı göç öncesi deneyim gibi karmaşık duyguları ve deneyimleri barındırmaktadır. Katılımcılar Türkiye’ye ilk gelişlerinde rahatlama ve korku gibi birbirine zıt duygular yaşamışlardır. Korku ve belirsizliklerle dolu olan yolculuktan sonra Türkiye’ye gelmek ve tehditten uzaklaşmak katılımcıları rahatlatmıştır, fakat gündelik hayat deneyimlerine başlayınca rahatlama ve belirsizlik birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Türkiye’ye geline ilk süreçte korkunun yaşanması yolculuğun ardından gelen belirsizliğin bir devamı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak, bu süreçte de yeniden Türkiye’de gündelik yaşam deneyimlerine başladıklarında korku yerini umut ve rahatlamaya bırakmıştır. Katılımcıların deneyimleri ile birlikte göç süresince hissettikleri duygular karmaşık bir biçimde varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Katılımcıların deneyimlerinden çıkan bir diğer duygu ise minnettarlıktır. Seher, Mustafa ve Fatma’nın alıntılarında görüldüğü üzere komşularının, çocukları için çabalayan öğretmenlerin ve iş arkadaşlarının yardımları karşısında katılımcılar minnettarlık duymaktadır. Dunning ve Fetchenhauer göre (2010) bireyler ait olduğu sosyal ortamda diğer kişilerden güven duygusunu alabilirse minnettarlık duygusu ortaya çıkar. Katılımcılar Türkiye’de hem devlet hem de arkadaşlarına güven duymaktadır ve bunun sonucunda minnettarlık oluşmaktadır. Katılımcıların deneyimlerinden çıkan bir diğer duygu ise dayanıklılık ve kararlılıktır. Çalışılan işlerin tehlikelerine rağmen katılımcılardan Murat, ailesine destek olmak için çalışmaya devam etmektedir. Sevim de yapılan görüşmelerde ailesini desteklemenin önemini belirtmiştir. Bu deneyimler, göçmenlerin engelleri aşma, kendileri ve sevdikleri için daha iyi bir hayat kurma konusundaki kararlılıklarını ve dayanıklılıklarını göstermektedir. Peisker ve Tilbury’nin (2003) çalışmalarında belirttiği üzere mültecilere fırsatlar verilmesi dahilinde sosyal yaşama aktif bir katılım sergilemektedirler. Bu temada çalışan katılımcılar çalışmayanlara göre daha umutlu ve olumlu duygular hissetmektedir. Türkiye’de “yeni bir hayata adapte olma” ve “mücadele etme” alt temasında deneyimlenen duygular arasında korku, rahatlama, minnettarlık ve dayanıklılık yer almaktadır. Bu bahsedilen duygular, katılımcıların yeni bir hayat inşa etmede yaşadıkları deneyimlerin çok yönlü ve döngüsel süreçlerini aktarmışlardır.

Katılımcılar Türkiye’ye dair olan hayatlarına başladıklarında hem olumlu duygular yaşadıklarını belirtmişlerdir hem de dayanıklılık için bir iş bulmanın önemi ortaya koymuşlardır. Emine’nin eşinin iş bulduğundaki mutluluğu, Murat’ın zor koşullarda yaşamasına rağmen işine duyduğu güven, Sevim’in yeni bir dilde işini sürdürürken karşılaştığı problemlerin iş arkadaşlarının destekleri sayesinde çözümlenmeye başlaması, Farzad ve Süleyman’ın evini geçindirirken duyduğu mutluluk ve Süleyman’ın şefine duyduğu güven gibi örneklerle birlikte katılımcılar

açısından iş bulmanın ekonomik yönünün yanı sıra yeni hayatlarına daha bağlı ve daha adapte bir biçimde devam etmelerini sağladığı tespit edilmiştir.

“Türkiye’de yaşam” temasının diğer alt teması olan “uluslararası koruma altında olmak” temasında katılımcılar statüleri nedeniyle daha olumsuz duyguların varlığını deneyimlemişlerdir. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgulara katılımcılar deneyimlerini anlatırken; üzüntü, hayal kırıklığı, korku ve hüsrân gibi bir dizi duyguyu ifade etmişlerdir. Türkiye’nin uluslararası koruma statüsündeki coğrafi kısıtlama nedeniyle Avrupa dışından gelen sığınmacılar (Suriyeliler hariç) “şartlı mülteci” statüsü almaktadırlar. “Uluslararası Koruma Altında Olmak” alt temasında katılımcılar yaşadıkları üzüntü ve hayal kırıklığı deneyimlerinden bahsetmişlerdir. Katılımcılar yasal olarak çalışma imkanlarının olmaması ve istedikleri meslekleri gerçekleştirememeleri sebebiyle deneyimlerinde üzüntü ve hayal kırıklığı duyguları hakimdir. Örneğin, Mehmet doktor olarak çalışma özlemini dile getirmiştir ve mesleğinin sürekli olarak gelişme içinde olan bir meslek olduğunu belirtirken kendini mesleki donanımından geride kalmış olarak görmektedir. Bu durumun kendisi için bir kayıp olduğunun altını çizmiştir. Ülkelerinde öğretmenlik yapan Murat, Kamil ve Bilal de Mehmet ile aynı duyguları paylaşmaktadır. Yasal olarak çalışmıyor olmalarından kaynaklı olarak katılımcılar hayal kırıklığı ve üzüntü duygusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Uluslararası Koruma Altında Olmak” alt temasının altında olan “belirsizlik” alt teması ise katılımcılarda daha yoğun duygular oluşturmuştur. Zorunlu göç deneyimi süresince katılımcıların belirsizliklerle dolu hayatları Türkiye’de bulundukları yasal statü nedeniyle halen devam etmektedir. Katılımcıların geleceklerine ve ülkelerine geri gönderilme ihtimaline karşı yaşadıkları korku, belirsizlik alt temasında oldukça oldukça belirgindir. Görüşmelerin tekrar dinlenmesi, deşifre edilmesi ve okunması adımıyla katılımcıların uluslararası koruma altında olma deneyimleri aktarılırken bedenlen, ses tonlarında, jest ve mimiklerinde yaşadıkları yoğun kaygı ve korku kendini göstermiştir. Duraksamalar ve uzun düşünceler geri gönderilmenin korkusunu anlatırken deneyimlerinin yoğunluğunu aktarmaktadır. Süleyman’ın Türkiye’de vatandaşlık alma arzusu görüşme süresince ve kodlama esnasında analiz yapılırken öne çıkan bir tema olmuştur. Süleyman’ın şartlı mülteci

statüsünün reddi nedeniyle sınır dışı edilme ihtimali onu korkutmaktadır. Yasal statülerine ilişkin belirsizlik ve ülkelerine geri gönderilme olasılığını deneyimleyen katılımcılar arasında endişe ve korku duyguları hâkim olmuştur. Daha iyi bir yaşam umudu ile çıktıkları yolda geldikleri ülkede yasal zorluklarla karşılaşmaları katılımcılarda hüsrana neden olmuştur. Katılımcılar arasında istikrarlı bir hayatı olan kişilerde Türkiye’ye olan aidiyet duygusu daha fazla görülmüştür. Ancak, belirsizliğin olduğu katılımcılarda ait hissetme duygusu daha az hissedilmektedir. Örneğin Muhammet, şartlı mülteci kimliğinin iptali ve çocuğunun okuluna yönelik belirsizlikler nedeniyle başka ülkeye taşınmak için girişimlerde bulunmaktadır.

Katılımcıların deneyimlerinin aktarıldığı bir diğer alt tema Türkiye ile menşe ülkelerinin kıyaslandığı “geçmiş hayatla kıyaslama”dır. Bu alt tema iki ülke arasında, Afganistan ve Irak’tan Türkiye’ye, göç eden bireylerin duygu ve deneyimlerine dair bilgiler sunmaktadır. Genel olarak bireyler bu temada rahatlama, mutluluk, üzüntü, belirsizlik ve kendi ülkelerinden kopmuş olma hissi gibi birçok farklı duyguyu ifade etmektedir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen ortak duygulardan biri rahatlama değildir. Kendi ülkelerine kıyasla can güvenliklerinin olduğunu, Türkiye’de korku ve tehditlerin olmadığını vurgulamışlardır. Bu rahatlama duygusu tehlikeli ve istikrarsız koşul ve şartlardan ayrılmanın bir sonucudur.

Mutluluk, geçmişle kıyaslanma alt temasında ortaya çıkan başka bir duygudur. Bilal, Türkiye’de yasa dışı olsa da öğretmenlik yapmanın kendisini çok mutlu hissettirdiğini ve kendini işe yaramış olarak gördüğünü ifade etmiştir. Benzer şekilde Ferhat da Türkiye’de mutlu olduğunu ve kız çocuklarının okuyup iyi yerlere gelmesinden mutlu olduğunu belirtmiştir.

Rahatlama ve mutluluk gibi olumlu duyguların yanı sıra, önceki yaşamlarına dair hüznün ve özlem duygusu ortaya çıkmaktadır. Mesleğe duyulan özlem, sıfırdan yeni bir hayata başlamanın zorlukları ve alışkın oldukları hayatın geride kalması katılımcıların deneyiminde hüznün ve özlem duygusu olarak yorumlanmıştır. Diğer temalarda da sıklıkla görülen belirsizlik iki ülkeyi kıyaslarken de ortaya çıkmaktadır. Yasal statülerinin dezavantajını yineleyen katılımcılar Türkiye’de istikrarlı bir yaşam

kurmanın zorluğunun belirsizliği ve hayal kırıklığı ile yaşamaktadır. Özet olarak bu temada katılımcılar Türkiye’de yeni bir hayat, güvenlik ve fırsatlar bulurken, aynı zamanda yeni bir hayata uyum sağlamada zorluk ve güçlüklerle de karşılaşmaktadırlar.

Nostalji temasının alt teması olan geçmişe öfke de görüşülen katılımcılar tarafından deneyimlenen baskın duygu öfkedir. Bilal, Mustafa, Muhammet ve Hatice kendi ülkeleri olan Afganistan ve Irak’a karşı derin bir öfke duymaktadırlar. Ülkelerini yaşanmaz hale getiren ve kendilerine acı ve ıstırap çektirenlere karşı duydukları öfke ve kin duygusu baskındır. Katılımcıların öfkesi ülkelerini yaşanmaz bir yer haline getirenlere yöneliktir. Geçmiş yaşamlarından ve fırsatlarından mahrum bırakıldıklarını düşünüyor ve sorumlu olarak kendi ülkelerinde olan yetkilileri ve diğer ülkeleri görmektedirler. Mustafa Irak’ı Türkmenler için yaşanması zor bir yer haline getirenlere karşı öfkesini dışa vurmuştur. Türkmenlerin insan yerine konulmadığını ve Irak’ta varlıklarının olmadığı düşünmektedir. Muhammet’in öfkesi, kendisinin ve ailesinin Irak hükümetinden ve diğer ülkelere gelmeyen yardım ve destek eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Yıllardır Irak’ın yaşadığı olumsuz hayat koşullarına rağmen herhangi bir telafi etme girişimi ya da yardım sağlanmadığını ifade etmiştir. Bu destek eksikliği Muhammet’i geçmişe dair öfke duygusunu tetiklemiştir ve artık destek ya da yardımın bir şeyi değiştirmeyeceğini Irak’ta yaşayan insanları geri getirmeyeceğini bu nedenle artık Irak’ta yaşanan durumun umurunda olmadığını belirtmiştir. Ferhat ise Afganistan’a karşı öfke ve yaşadığı anılardan kaynaklanan acı hissini ifade etmiştir. Afganistan’ı özlemiyor ve özellikle kızlarının orada yaşadığı zor ve tehlikeli koşulları nedeniyle geri dönme arzusu duymamaktadır. Hatice’nin duyguları da benzer biçimde öfke ve acı ile karakterize edilmiştir. Afganistan’da yaşamayı çok zor buluyor ve orayı hatırlamak istemiyor. Eşinin geri gönderme merkezinde olmasından dolayı korktuğunu dile getirmiş ve geri dönmeleri halinde eşinin can güvenliği konusunda endişelerini aktarmıştır. Sonuç olarak bu nostalji alt temasında bulunan geçmişe öfke alt teması öfke, hayal kırıklığı, acı ve korku üzerinedir. Görüşülen katılımcılar kendi ülkelerinde yaşanan durumlardan sorumlu olanlara karşı öfke duygusunu yoğun bir biçimde aktarmışlardır.

Kayıp ve hüznün alt temasında, katılımcıların kayıp ve hüznün duygularının yanı sıra statü ve aile özlemine odaklanmaktadır. Bu duygular, katılımcılar tarafından geçmiş yaşamlarına ve mevcut durumlarına ilişkin hatıraları yoluyla yansıtılmıştır. Emine, evine ve ailesine duyduğu üzüntü ve özlemi dile getirirken, şiddet ve korkudan kaçtığı için şanslı olduğunu ifade etmiştir. Kamil ve Mustafa da üzüntülerini ve özlemlerini ifade ederek doğdukları yere dair duygusal bağlılıklarını vurgulamaktadır. Mustafa, kayıp ve nostalji temasında geçmişe dair hem öfke hem de hüznün yaşamaktadır. Afganistan'dan göç eden Mehmet, göçle birlikte yaşadığı kayıplara eski mesleği olan doktorluğa duyduğu özleme odaklanmıştır. Afganistan'da olan ekonomik yeterliliğini, ailesini, arkadaşlarını ve iş arkadaşlarını çok özlediğini ayrı kalmaktan dolayı kendini kötü hissettiğini aktarmıştır. Bu alt tema ile ilişkili olarak statü özlemi ve aile özlemi ortaya çıkmıştır. Katılımcılar göç etmeden önce kendi ülkelerinde sahip oldukları statü ve maddi refaha duydukları özlemi yinelemiştir. Ülkelerinde gördükleri zenginlik ve saygınlığa karşı özlem, ekonomik olarak istikrarlıya duyulan özlem bu statü özlemi temasıyla ilişkilendirilmiştir. Katılımcılardan Sevim, Kamil, Muhammet ve Mehmet yardım isterken utandıklarından bahsederek ekonomik durumlarının değişiminin önemini vurgulamaktadırlar. Kayıp ve hüznün alt temasında aile özlemi ise bütün katılımcılarda bulunmaktadır. Geride kalan ailelerine duydukları özlem yoğun olarak hissedilmektedir. Geride kalan ailelerinin ne zaman görebileceklerinin belirsizliği ile geçmişe duyulan özlem derinleşmiştir. Bu özlemi tetikleyen bir diğer durum ise hareket kısıtlılıklarıdır. Fatma ve Farzad ailelerine duyduğu özlemi aktarırken ülkelerine geri dönemeyecek olma ihtimallerinin olmamasının zorluğunu paylaşmaktadırlar. . Nostalji duygusunun olumlu ve olumsuz özellikleri (Jacobsen 2020) bu temada görülmektedir. Geçmişe dair daha sorgulamacı ve öfke odaklı bakan katılımcılar gündelik hayatlarına, şimdiye ve geleceğe odaklanmaktadırlar. Bu da Jacobsen'in (2020) ifade ettiği gibi uyumu ve sürekliliği işaret etmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular zorunlu göç deneyimi yaşayan bireylerin göç öncesi hayatlarında yer alan istikrarsızlık, güvensizlik ve korku durumlarının sonucunda tamamen istek dışı ya da rasyonel kararlar almadan yola çıkmadığını bu korku deneyimlerinin Schmitz ve Eckert'in (2022) kavramsallaştırdığı işlevsel korku ve David Turton'in mültecileri "amaçlı aktörler" olarak ele aldığı kavramlarla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte, toplum tarafından yeterli fırsatlar

sağlanırsa, mültecileri sürekli olarak mağdur olarak gösteren ötekileştirici anlatıların yeniden inşasını başlatmak mümkün hale gelir. Bu süreç, bireylerin arzularını, beklentilerini ve duygularını kabul etmeyi ve doğrulamayı, böylece deneyimlerine bir insani anlayış katmayı ve seslerini yükseltmeyi gerektirir.

SONUÇ

Bu araştırmanın odak noktası, Türkiye'de uydu kentte (Zonguldak) ikamet eden Afganistanlı ve Iraklı zorunlu göçmenlerin yaşadığı duyguların patolojik olmayan bir bakış açısıyla incelenmesidir. Bu çalışma, genellikle muğlak olan "zorunlu göç" kavramına açıklık getirmeye çalışarak ve mültecilerin duygusal durumlarıyla ilgili aktif rollerini ve eylemliliklerini incelemeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda travmatik deneyimleri göz ardı etmemekle birlikte, duygu sosyolojisi yaklaşımının önemi de vurgulanmaktadır. Bu çalışma kapsamında, zorunlu göç yaşamış bireylerin duygu ve deneyimleri yorumlayıcı fenomenoloji yaklaşımı ile incelenmiştir. Çalışma ile birlikte, mültecilerin duygularını travmatik ve olağandışı perspektifiyle inceleyen çalışmalara eleştirel bir biçimde bakılarak, uluslararası koruma altında olan göçmenlerin duyguları duygu sosyolojisi perspektifinden analiz edilmiştir. Türkiye'de uluslararası koruma altında olan Afgan ve Iraklı şartlı göçmenlere yönelik ve mültecilerin duygu ve deneyimlerine ilişkin patolojik olmayan perspektiften bakan ampirik çalışmaların görece az olması nedeniyle bu çalışmanın ele aldığı alana girilmiştir.

Bu çalışma, Marlowe'un (2018) olağandışı deneyimlerin yanına gündeliğin sıradanlığı ile mültecilerin incelenmesi önerisine katılmış olup çalışmadan elde edilen veriler, mültecilerin yaşadıkları duygusal deneyimlerin dinamik doğasını gösterecek şekilde göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası aşamalara ayrılmıştır. Bu çalışma, Afganistan ve Irak'tan zorunlu göç deneyimi yaşamış ve şu anda Türkiye'de ikamet eden uluslararası koruma altındaki şartlı mültecilerin deneyimlerini ve duygularını anlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmaya yön veren temel araştırma sorusu zorunlu göç deneyimi yaşamış uluslararası koruma altındaki şartlı mültecilerin, göç deneyimi sırasında duygularını nasıl anlamlandırdığıdır.

Çalışmada ele alınan diğer alt sorular ise zorunlu göç öncesi deneyimlerin ve duyguların neler olduğu, göç yolculuğu sırasında ortaya çıkan deneyimlerin ve duyguların neler olduğu ve son olarak da, göç sonrasında Türkiye'deki uydu kentte yaşadıkları deneyimlerin ve duyguların neler olduğudur. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar, zorunlu göçmenlerin duygularını göç öncesi deneyimleri, yolculuğun yarattığı duygular ve göç sonrası Türkiye'nin uydu kentlerindeki yaşamlarında

yaptıkları düzenlemelerden oluşan karmaşık bir etkileşim yoluyla anlamlandırdıklarını göstermektedir.

Zorunlu göç öncesinde, bu bireylerin deneyimlediği duygular büyük ölçüde kendi ülkelerindeki sosyopolitik koşullardan etkilenmiş, korku, endişe ve genel bir belirsizlik hissiyle sonuçlanmıştır. Göç yolculuğu sırasında, zorlu ve çoğu zaman yaşamı tehdit eden koşullarla karşılaştıkça duygular çaresizlik, umut ve azmi kapsayacak şekilde gelişmiştir.

Türkiye'deki uydu kentlere yerleştikten sonra da şartlı mültecilerin duygu durumları değişmeye devam etmiştir. Geçmiş deneyimleri ile şimdiki durumlarını ve gelecek beklentilerini uzlaştırmaya başladıkça, deneyimleri ve duyguları rahatlama ve umuttan hayal kırıklığı ve melankoliye kadar değişmiştir. Bu bulgular, zorunlu göçmenlerin yaşadığı duyguların dinamik ve bağlama bağlı doğasının altını çizmekte ve bu duyguların değerlendirilmesinde patolojik olmayan bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Genel olarak bu bulgular, araştırmanın birincil amacı olan zorunlu göçmenlerin duygularının patolojik olmayan bir bakış açısıyla incelenmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Duygular statik bir deneyim değildir, sürekli yinelenen dinamik bir olgudur. Şartlı mülteciler siyasi istikrarsızlıklar, korku dolu günlerden başka bir yaşam umuduyla çıktıkları yolda güven ve korku yaşamışlardır. Hedef ülkeye varıldığında rahatlama ile gündelik hayat şartlarına döndüğünde mücadele ve korku yeniden kendini göstermiştir.

Bu araştırmanın temel katkısı, bu mültecilerin zorunlu göçün farklı aşamalarında yaşadıkları duygusal deneyimleri nasıl yorumladıklarının incelikli bir şekilde anlaşılabilmesi yönündedir. Bulgular, duyguların dinamik doğasını vurgulamakta, kendi ülkelerinde yaşadıkları korku ve istikrarsızlık gibi duyguların, daha iyi bir yaşam umuduyla yumuşatılarak göç sürecinde de devam ettiğinin altını çizmektedir. Genellikle aileleriyle işbirliği içinde alınan bu kararlar, öncelikle güvenlik ve daha iyi bir yaşam güvencesi arayışıyla motive edilmiştir.

Bu çalışma, zorunlu göçmenlerin yaşadığı duyguların patolojik olmayan bir biçimde yorumlanmasına odaklanarak mevcut araştırmalardaki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemiştir. Mevcut araştırmaların çoğu bu deneyimleri patolojikleştirme eğilimindedir ve mültecilerin duygularını yönetme ve anlamlandırma konusundaki eylemliliklerini gölgede bırakmaktadır. Bu çalışma, bu baskın görüşe meydan okumakta ve zorunlu göçte duyguların karmaşıklığını ve dinamizmini kabul eden farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Araştırmanın sonucunda mevcut politika ve araştırmalara yönelik uygulamalar açısından bu çalışmanın bulguları, zorunlu göçmenleri desteklemeyi amaçlayan politika ve müdahalelere dair bilgi sağlayabilir. Zorunlu göçmenlerin duygularının yalnızca patolojik olmadığının aktarımı ve incelenmesi, uygulayıcıların göç öncesinden göç sonrasına kadar göçün tüm aşamalarında mültecilerin deneyimlerini ve duygularını dikkate alan daha bütüncül destek hizmetleri geliştirmelerine yardımcı olabilir. Duygular, karmaşık bir hiyerarşi ve dinamizme sahiptir. Bu nedenle zorunlu göç deneyiminde farklı duygusal deneyimlerin yaşanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu araştırma, Türkiye'de uydu kentte yaşayan Afganistanlı ve Iraklı zorunlu göçmenlerin deneyimleri ve duyguları hakkında bilgi ve patolojik olmayan bir bakış açısı sunarken, bu bilgilerin yanında sınırlamaların ve potansiyel eksikliklerin kabul edilmesi de önemlidir. Bu çalışmadaki başlıca kısıtlamalardan biri dildir. Araştırmacının bulunduğu konum göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların ana dillerine hakim olunmaması, ve bunun da sonucu olarak duygusal deneyimlerdeki nüansların çeviride kaybolması durumuna yol açmış olabilmektedir. Bu sınırlama çevirmenlerin yardımları ile azaltılmaya çalışılmıştır; ancak yine de katılımcıların anlatılarının zenginliğini tam olarak yakalamada potansiyel bir engel teşkil etmiştir.

Çalışmanın Türkiye'deki uydu kentte (Zonguldak) yaşayan Afgan ve Iraklı göçmenlere odaklanması da bulguların genellenebilirliğini sınırlayabilmektedir. Bu odaklanma, grupların özel deneyimlerinin ve duygularının derinlemesine anlaşılmasına olanak tanırken, Türkiye'deki diğer uydu kentte yaşayan göçmenleri ya da uluslararası koruma talebinde bulunmamış düzensiz göçmenlerin deneyimlerini temsil etmeyebilir. Deneyimlerin ve duygusal etmenler, kültürel geçmiş ve yerel

bağlam da dâhil olmak üzere çeşitli unsurlarda etkilenebileceği zorunlu göç çalışmalarında ve bu çalışmalara dahil olan katılımcıların deneyimiyle şekillenebileceği unutulmamalıdır.

Bu çalışmada uluslararası koruma talebinde bulunmuş Afgan ve Iraklı katılımcıların duygularını ve deneyimlerine odaklanılmıştır. Araştırmanın birincil amacı iki farklı grubun karşılaştırması değildir; ortak deneyimlere ve duygu temalarına odaklanmaktır. Her iki grupta da uluslararası koruma başvurusu olumsuz sonuçlanmış ya da şartlı mülteci kimliğine sahip kişiler bulunmaktadır. Bulgular yorumlanırken bunlar göz önünde bulundurulmuş olup araştırmanın kapsamı ve amacı doğrultusunda doğrudan bir karşılaştırmaya odaklanılmamıştır.

Bu kısıtlamalara rağmen yapılan çalışmada patolojik olmayan bir bakış açısı kullanılarak zorunlu göçmenlerin duygularına yeni bir bakış açısı getirilmeye çalışılmış, zorunlu göç araştırmalarında önemli bir boşluğu doldurmak ve hem teoriye hem de uygulamaya bilgi sağlayabilecek bilgiler sunulmak hedeflenmiştir. Kabul edilen sınırlamalar, dilsel ve kültürel kapsamı genişletebilecek, karşılaştırmalı analizler içerebilecek veya bu önemli konuyu daha fazla araştırmak için farklı metodolojiler kullanabilecek çalışmalar da dahil olmak üzere gelecekteki araştırmalar için bir yol gösterici olmayı amaçlamaktadır.

İlk olarak, bu araştırma sırasında karşılaşılan dil engeli nedeniyle, gelecekte yapılacak çalışmalarda katılımcıların ana dillerine yetkin olan ve aynı zamanda diller arasındaki geçişliliklere hakim araştırmacıların katılımı bahsedilen sınırlılığın aşılması için etkili bir yol sağlayabilir. Bu sınırlılığın aşılması zorunlu göçmenlerin duygusal deneyimlerinin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilir ve aksi takdirde çeviride kaybolabilecek nüansları yakalayabilir.

İkinci olarak, bu çalışma kapsamı bakımından Türkiye'deki belirli uydu kentlerde yaşayan Afgan ve Iraklı göçmenlere odaklanmıştır. Gelecekteki araştırmalar, farklı coğrafi ve kültürel geçmişlerden gelen daha geniş bir zorunlu göçmen kitlesini dahil ederek bu kapsamı genişletebilir. Bu bakımından farklı ev sahibi ülkelerdeki zorunlu göçmenlerin deneyimlerini karşılaştırmak da değerli

olacaktır; bu da zorunlu göçün duygusal yönlerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir.

Ayrıca, farklı veya daha çeşitli metodolojik yaklaşımların kullanılması yapılacak çalışmalar bakımından daha fazla içgörü sağlayabilir. Örneğin, karma yöntem araştırması veya etnografik bir yaklaşım, duyguların daha geniş bir zaman aralığında daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak sağlayacaktır. Bu tür metodolojiler, zorunlu göçmenlerin yaşadıkları deneyimlere ilişkin zengin, bağlamsal içgörüler sağlayabilir.

Gelecekteki araştırmalar için bir başka olası yol da farklı göçmen gruplarının karşılaştırmalı bir analizinin yapılmasından kaynaklanabilir. Bu çalışmada farklı zorunlu göçmen gruplarının duygusal deneyimleri doğrudan karşılaştırılmamıştır; bu durum, zorunlu göçmenlerin benzersiz ve ortak duygusal deneyimlerini daha iyi anlamak için gelecekteki çalışmalarda araştırılabilecek bir husustur.

Son olarak, bu çalışma zorunlu göçmenlerin duygularına patolojik olmayan bir perspektiften bakarken, gelecekteki araştırmalar bu patolojik olmayan duygusal deneyimlerin ruh sağlığı ile kesiştiği noktaları keşfetmeyi düşünerek bu alanlar arasındaki boşluğu doldurmaya yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Abrutyn, Seth, ve Anna S. Mueller. 2014. "Reconsidering Durkheim's Assessment of Tarde: Formalizing a Tardian Theory of Imitation, Contagion, and Suicide Suggestion". *Sociological Forum* 29(3):698-719.

Adhikari, Prakash. 2012. "The Plight of the Forgotten Ones: Civil War and Forced Migration". *International Studies Quarterly* 56(3):590-606.

Ahmed, Sara. 2004. "Affective Economies". *Social Text* 22(2):117-39.

Alba, Richard, ve Victor Nee. 1997. "Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration". *The International Migration Review* 31(4):826-74. doi: 10.2307/2547416.

Albrecht, Yvonne. 2016. "Emotions in Motion. How feelings are considered in the scope of migration sociological studies". *Digithum* 25-33.

Alemi, Qais, Carl Stempel, Kelly Baek, Lisa Lares, Patricia Villa, Didem Danis, ve Susanne Montgomery. 2016. "Impact of Postmigration Living Difficulties on the Mental Health of Afghan Migrants Residing in Istanbul". *International Journal of Population Research* 2016:e7690697. doi: 10.1155/2016/7690697.

Alpak, Gokay, Ahmet Unal, Feridun Bulbul, Eser Sagaltici, Yasin Bez, Abdurrahman Altindag, Alican Dalkilic, ve Haluk A. Savas. 2015. "Post-Traumatic Stress Disorder among Syrian Refugees in Turkey: A Cross-Sectional Study". *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice* 19(1):45-50. doi: 10.3109/13651501.2014.961930.

Anthias, Floya. 2012. "Transnational Mobilities, Migration Research and Intersectionality: Towards a translocational frame". *Nordic Journal of Migration Research* 2(2):102. doi: 10.2478/v10202-011-0032-y.

Arar, Khalid, Deniz Örücü, ve Gülnur Ak Küçükçayır. 2019. "Culturally Relevant School Leadership for Syrian Refugee Students in Challenging Circumstances". *Educational Management Administration & Leadership* 47(6):960-79. doi: 10.1177/1741143218775430.

Asad, Talal. 2016. *Sekülerliğin Biçimleri Hıristiyanlık, İslamiyet ve Modernlik*. Metis Yayınları.

Ata, Fırat. 2018. “Yeni Medyada Yer Alan Göç Haberleri Üzerine Bir Analiz”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Ataç, İlker, Gerda Heck, Sabine Hess, Zeynep Kaşlı, Ratfisch Philipp, Cavidan Soykan, ve Bediz Yılmaz. 2017. “Contested B/Orders. Turkey’s Changing Migration Regime. An Introduction”. *movements. Journal for Critical Migration and Border Regime Studies* 3(2).

Averill, James R. 1985. “The Social Construction of Emotion: With Special Reference to Love”. Ss. 89-109 içinde *The Social Construction of the Person, Springer Series in Social Psychology*, editör K. J. Gergen ve K. E. Davis. New York, NY: Springer.

Bakewell, Oliver. 2014. “Relaunching migration systems”. *Migration Studies* 2(3):300-318. doi: 10.1093/migration/mnt023.

Bakewell, Oliver, Hein de Haas, ve Agnieszka Kubal. 2011. “Migration Systems, Pioneers and the Role of Agency”.

Barbalet, J. M. 1998. *Emotion, social theory, and social structure: A macrosociological approach*. New York, NY, US: Cambridge University Press.

Barbalet, J. M. 1999. “Boredom and Social Meaning”. *The British Journal of Sociology* 50(4):631-46. doi: 10.1111/j.1468-4446.1999.00631.x.

Barbalet, J. M. 2001. *Emotion, Social Theory, and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge, UNITED KINGDOM: Cambridge University Press.

Barbalet, Jack. 2009. “A Characterization of Trust, and Its Consequences”. *Theory and Society* 38(4):367-82.

Bartram, David, Marista V. Poros, ve Pierre Monforte. 2019. *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Hece Yayınları.

Bendelow, Gillian, ve Simon J. Williams, ed. 1998. *Emotions in social life: critical themes and contemporary issues*. London ; New York: Routledge.

Bericat, Eduardo. 2016. "The Sociology of Emotions: Four Decades of Progress". *Current Sociology* 64(3):491-513. doi: 10.1177/0011392115588355.

Bialczyk, Agata. 2008. *'Voluntary Repatriation' and the Case of Afghanistan: A Critical Examination*. 46. University of Oxford.

Bilgili, Gamze Ozcurumez. 2018. "Syrian 'guests' and the 'receiving' communities: Traumatization of being an outsider/insider". içinde *Forced Migration and Social Trauma*. Routledge.

Birekul, Mehmet. 2017. "Nostalji ve Hafıza: Geçmişin Hafıza Durakları: Suriyeli Sığınmacıların Göç Hikayeleri ve Hatıra Eşyaları". *Sosyoloji Divanı*.

Black, Richard. 2001. "Fifty Years of Refugee Studies: From Theory to Policy". *The International Migration Review* 35(1):57-78.

Boiger, Michael, Derya Güngör, Mayumi Karasawa, ve Batja Mesquita. 2014. "Defending Honour, Keeping Face: Interpersonal Affordances of Anger and Shame in Turkey and Japan". *Cognition and Emotion* 28(7):1255-69. doi: 10.1080/02699931.2014.881324.

Boiger, Michael, ve Batja Mesquita. 2012. "The Construction of Emotion in Interactions, Relationships, and Cultures". *Emotion Review* 4(3):221-29. doi: 10.1177/1754073912439765.

Bourdieu, Pierre. 2015. *Dünyanın Sefaleti*. Ankara. Ankara: Heretik Yayınları.

Boyd, Monica. 1989. "Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas". *The International Migration Review* 23(3):638-70. doi: 10.2307/2546433.

Burkitt, Ian. 1997. "Social Relationships and Emotions". *Sociology* 31(1):37-55.

Burkitt, Ian. 2002. "Complex Emotions: Relations, Feelings and Images in Emotional Experience". *The Sociological Review* 50(S2):151-67. doi: 10.1111/j.1467-954X.2002.tb03596.x.

Burkitt, Ian. 2021. "The Emotions in Cultural-Historical Activity Theory: Personality, Emotion and Motivation in Social Relations and Activity". *Integrative Psychological & Behavioral Science* 55(4):797-820. doi: 10.1007/s12124-021-09615-x.

Carling, JØrgen. 2002. "Migration in the Age of Involuntary Immobility: Theoretical Reflections and Cape Verdean Experiences". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 28(1):5-42. doi: 10.1080/13691830120103912.

Carling, JØrgen, ve Francis Collins. 2018. "Aspiration, Desire and Drivers of Migration". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44(6):909-26. doi: 10.1080/1369183X.2017.1384134.

Casas-Cortes, Maribel, Sebastian Cobarrubias, Nicholas De Genova, Glenda Garelli, Giorgio Grappi, Charles Heller, Sabine Hess, Bernd Kasperek, Sandro Mezzadra, Brett Neilson, Irene Peano, Lorenzo Pezzani, John Pickles, Federico Rahola, Lisa Riedner, Stephan Scheel, ve Martina Tazzioli. 2015. "New Keywords: Migration and Borders". *Cultural Studies* 29(1):55-87. doi: 10.1080/09502386.2014.891630.

Castles, Stephen. 2003. "Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation". *Sociology* 37(1):13-34. doi: 10.1177/0038038503037001384.

Castles, Stephen. 2010. "Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(10):1565-86. doi: 10.1080/1369183X.2010.489381.

Castles, Stephen. 2013. "The Forces Driving Global Migration". *Journal of Intercultural Studies* 34(2):122-40. doi: 10.1080/07256868.2013.781916.

Castles, Stephen, Mark J. Miller, B¼lent Uğur Bal, ve İbrahim Akbulut. 2008. *G¼çler çağı: Modern d¼nyada uluslararası g¼ç hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Cerulo, Massimo, ve Adrián Scribano. 2022. *The Emotions in the Classics of Sociology: A Study in Social Theory*. Abingdon New York (N.Y.): Routledge.

Clark, Candace. 1990. "Emotions and Micropolitics in Everyday Life: Some Patterns and Paradoxes of 'Place'".

Clark, Candace. 2004. "Emotional Gifts and 'You First' Micropolitics: Niceness in the Socioemotional Economy". Ss. 402-21 içinde *Feelings and Emotions*, editör A. S. R. Manstead, N. Frijda, ve A. Fischer. Cambridge University Press.

Collins, Randall. 1981. "On the Microfoundations of Macrosociology". *American Journal of Sociology* 86(5):984-1014.

COLLINS, RANDALL. 1993. "Emotional Energy as the Common Denominator of Rational Action". *Rationality and Society* 5(2):203-30. doi: 10.1177/1043463193005002005.

Collins, Randall. 2017. *Max Weber Bir Kılavuz*. Phoenix Yayınevi.

Crawley, Heaven, ve Dimitris Skleparis. 2018. "Refugees, migrants, neither, both: categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44(1):48-64. doi: 10.1080/1369183X.2017.1348224.

Czaika, Mathias, ve Krisztina Kis-Katos. 2009. "Civil Conflict and Displacement: Village-Level Determinants of Forced Migration in Aceh". *Journal of Peace Research* 46(3):399-418. doi: 10.1177/0022343309102659.

Çelik, Çetin, ve Ahmet İçduygu. 2019. "Schools and Refugee Children: The Case of Syrians in Turkey". *International Migration* 57(2):253-67. doi: 10.1111/imig.12488.

Çevik, Hacı, ve Sema Buz. 2022. "Sosyo-Kültürel Entegrasyon ve Aidiyet: Ankara'daki Suriyelilerin Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme". *Toplum ve Sosyal Hizmet* 33(2):509-36. doi: 10.33417/tsh.1051734.

Damasio, Antonio. 2005. *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. Reprint edition. London: Penguin Books.

Danış, Didem. 2006. "INTEGRATION IN LIMBO" *Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in Istanbul*. İstanbul: MiReKoc MIGRATION RESEARCH PROGRAM AT THE KOÇ UNIVERSITY.

Danış, Didem. 2010. "İstanbul'daki Iraklı göçmenlerin parçalı eklemleme sürecinde toplumsal ağlar". *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar* 191-224.

Darwin, Charles. 1872. *The Expression of the Emotions in Man and Animals*. New York: D. Appleton and Company.

Denzin, Norman K. 1984. "Toward a Phenomenology of Domestic, Family Violence". *American Journal of Sociology* 90(3):483-513. doi: 10.1086/228114.

Denzin, Norman K. 1985. "Emotion as Lived Experience*". *Symbolic Interaction* 8(2):223-40. doi: 10.1525/si.1985.8.2.223.

Denzin, Norman K., ve Yvonna S. Lincoln, ed. 2018. *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Fifth edition. Los Angeles London New Delhi Singapore Washington DC Melbourne: SAGE.

Derkuş, Anıl. 2018. "Toplumsal hareketleri duygu sosyolojisiyle yeniden düşünmek: temsil açmazında yas ve melankolinin siyasal imkanları". Thesis.

Doğanay, Ülkü, ve Hatice ÇOBAN Keneş. 2016. "Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler': Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası". *Mülkiye Dergisi* 40(1):143-84.

Dunning, David, ve Detlef Fetchenhauer. 2010. "Trust as an expressive rather than an instrumental act". *Advances in Group Processes* 27:97-127. doi: 10.1108/S0882-6145(2010)0000027007.

Durkheim, Emile. 2020. *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. editör M. M. Albayrak. Karbon Kitaplar.

Duvell, Franck. 2014. "International Relations and Migration Management: The Case of Turkey". *University of Oxford* 16(1):35-44.

Ekman, Paul. 1970. "Universal facial expressions of emotion". *California Mental Health Research Digest* 8(4):151-58.

Ekman, Paul. 2003. *Emotions revealed: recognizing faces and feelings to improve communication and emotional life*. 1st ed. New York: Times Books.

Elias, Norbert. 2000. *Uygarlaşma süreci 1, 1*,. Erscheinungsort nicht ermittelbar.

Elias, Norbert, ve Erol Özbek. 2004. *Uygarlaşma süreci 2, 2*,. İstanbul: İletişim.

Ellis, Darren, ve Ian Tucker. 2015. *Social Psychology of Emotion*. London.

EmekliEr, Nihal, ve Bilgehan EmekliEr. 2022. "Görselin Duygusal Gücü: Göçmen, Mülteci ve Sığınmacıların Küresel Görsel Politikadaki Temsili Üzerine". *MSGSÜ Sosyal Bilimler* 2(26):518-37. doi: 10.56074/msgsusbd.1175949.

Erdoğan, Murat. 2020. *Turkey: Syrian Barometer 2019*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/78901>.

Erol, Hande, ve Abuzar MOHAMMAD Ali. 2022. "REASONS FOR THE MIGRATION FROM AFGHANISTAN TO TURKEY: AEGEAN REGION EXAMPLE". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 13(1):27-38. doi: 10.18354/esam.1059242.

Faist, Thomas. 2000. *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford : Oxford ; New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.

Faist, Thomas. 2010. "Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalisation and Changing Institutions". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(10):1665-87. doi: 10.1080/1369183X.2010.489365.

Favell, Adrian. 2007. "Rebooting migration theory: Interdisciplinarity, globality and postdisciplinarity in migration studies." içinde *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, editör B. Caroline ve J. Hollifield. Routledge.

Fawcett, James T. 1989. "Networks, Linkages, and Migration Systems". *The International Migration Review* 23(3):671-80. doi: 10.2307/2546434.

Fiddian-Qasmiyeh, Elena, Gil Loescher, Katy Long, ve Nando Sigona, ed. 2014. *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. First Edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.

Frechette, Julie, Vasiliki Bitzas, Monique Aubry, Kelley Kilpatrick, ve Mélanie Lavoie-Tremblay. 2020. "Capturing Lived Experience: Methodological Considerations for Interpretive Phenomenological Inquiry". *International Journal of Qualitative Methods* 19:1609406920907254. doi: 10.1177/1609406920907254.

Fuhr, D. C., C. Acarturk, M. McGrath, Z. Ilkkursun, E. Sondorp, M. Sijbrandij, P. Ventevogel, P. Cuijpers, M. McKee, ve B. Roberts. 2019. "Treatment Gap and Mental Health Service Use among Syrian Refugees in Sultanbeyli, Istanbul: A Cross-Sectional Survey". *Epidemiology and Psychiatric Sciences* 29:e70. doi: 10.1017/S2045796019000660.

Gharmaz, Kathy, ve Melinda Milligan. 2006. "Grief". Ss. 516-43 içinde.

Ghorashi, Halleh. 2008. "Giving Silence a Chance: The Importance of Life Stories for Research on Refugees". *Journal of Refugee Studies* 21(1):117-32. doi: 10.1093/jrs/fem033.

Gokalp Aras, N. Ela, Sertan Kabadayi, Emir Ozeren, ve Erhan Aydin. 2021. "Right to health and access to health-care services for refugees in Turkey". *Journal of Services Marketing* 35(7):962-76. doi: 10.1108/JSM-06-2020-0256.

Gordon, Milton M. 1964. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. Oxford University Press.

Gordon, Steven L. 1990. "The Sociology of Sentiments and Emotion". içinde *Social Psychology*. Routledge.

Gökalp Aras, N. Ela, ve Zeynep Şahin Mencütek. 2018. "Evaluation of Irregular Migration Governance in Turkey from a Foreign Policy Perspective". *New Perspectives on Turkey* 59:63-88. doi: 10.1017/npt.2018.25.

Guillemin, Marilys, ve Lynn Gillam. 2004. "Ethics, Reflexivity, and 'Ethically Important Moments' in Research". *Qualitative Inquiry* 10(2):261-80. doi: 10.1177/1077800403262360.

de Haas, Hein. 2021. "A theory of migration: the aspirations-capabilities framework". *Comparative Migration Studies* 9(1):8. doi: 10.1186/s40878-020-00210-4.

Hagen-Zanker, Jessica. 2008. "Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature".

Hamber, Brandon. 2009. *Transforming Societies after Political Violence: Truth, Reconciliation, and Mental Health*. New York: Springer.

Hamburger, Andreas, Camellia Hancheva, ve Saime Ozcurumez, ed. 2019. *Forced migration and social trauma: interdisciplinary perspectives from psychoanalysis, psychology, sociology and politics*. New York: Routledge.

Hammarberg, K., M. Kirkman, ve S. de Lacey. 2016. "Qualitative research methods: when to use them and how to judge them". *Human Reproduction* 31(3):498-501. doi: 10.1093/humrep/dev334.

Herz, Marcus, Philip Lalander, ve Torun Elsrud. 2022. "Governing through Hope: An Exploration of Hope and Social Change in an Asylum Context". *Emotions and Society* 4(2):222-37. doi: 10.1332/263169021X16528637795399.

Hochschild, Arlie. 1983. "Comment on Kemper's 'Social constructionist and positivist approaches to the sociology of emotions.'" *American Journal of Sociology* 89:432-34. doi: 10.1086/227874.

Hochschild, Arlie. 1990. "Ideology and emotion management: A perspective and path for future research". Ss. 117-42 içinde *Research agendas in the sociology of emotions, SUNY series in the sociology of emotions*. Albany, NY, US: State University of New York Press.

Hochschild, Arlie Russell. 1979. "Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure". *American Journal of Sociology* 85(3):551-75. doi: 10.1086/227049.

Hochschild, Arlie Russell. 2012. "The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling". içinde *The Managed Heart*. University of California Press.

İçduygu, Ahmet, ve Deniz S. Sert. 2019. "Introduction: Syrian Refugees – Facing Challenges, Making Choices". *International Migration* 57(2):121-25. doi: 10.1111/imig.12563.

İçduygu, Ahmet, ve Sibel Karadağ. 2018. "Afghan migration through Turkey to Europe: seeking refuge, forming diaspora, and becoming citizens". *Turkish Studies* 19(3):482-502. doi: 10.1080/14683849.2018.1454317.

Illouz, Eva, Daniel Gilon, ve Mattan Shachak. 2014. "Emotions and Cultural Theory". Ss. 221-44 içinde *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II, Handbooks of Sociology and Social Research*, editör J. E. Stets ve J. H. Turner. Dordrecht: Springer Netherlands.

Jacobsen, Michael Hviid. 2020. *Nostalgia Now: Cross-Disciplinary Perspectives on the Past in the Present*. Abingdon New York (NY): Routledge.

James, William. 1884. "What is an Emotion?" *Mind* 9(34):188-205.

Kasap, Fevzi, Ayhan Dolunay, ve Özcan İnci. 2019. "Yazılı Basında Mülteci Haberleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: The Guardian ve Hürriyet Örneği / A Comparative Study on Refugee News in Press: Example of The Guardian and Hürriyet". *Journal of History Culture and Art Research* 8(1):378-91. doi: 10.7596/taksad.v8i1.1741.

Kemper, Theodore D. 1978a. *A Social Interactional Theory of Emotions*. Wiley.

Kemper, Theodore D. 1978b. "Toward a Sociology of Emotions: Some Problems and Some Solutions". *The American Sociologist* 13(1):30-41.

Kemper, Theodore D. 1987. "How Many Emotions Are There? Wedding the Social and the Autonomic Components". *American Journal of Sociology* 93(2):263-89. doi: 10.1086/228745.

Kemper, Theodore D. 1990. "Social Relations and Emotions: A Structural Approach". editör T. D. Kemper.

Kirişçi, Kemal. 2003. *Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration*. Migration Policy Institute.

Kritz, Mary M., Charles B. Keely, ve Silvano M. Tomasi. 1981. *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*. Center for Migration Studies.

Kumpfmüller, Marcus. 2019. "Political traumatisation and trauma-discourse". içinde *Forced Migration and Social Trauma Interdisciplinary Perspectives from Psychoanalysis, Psychology, Sociology and Politics*, editör A. Hamburger. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Kymlicka, W. 2012. *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Lawler, Edward J., ve Shane R. Thye. 1999. "Bringing emotions into social exchange theory". *Annual Review of Sociology* 25(1):217-44. doi: 10.1146/annurev.soc.25.1.217.

Lenette, Caroline, Mark Brough, ve Leonie Cox. 2013. "Everyday Resilience: Narratives of Single Refugee Women with Children". *Qualitative Social Work* 12(5):637-53. doi: 10.1177/1473325012449684.

Luhmann, Niklas. 2017. *Trust and Power*. English edition. Malden, MA: Polity.

Lutz, Catherine A. 1988. *Unnatural emotions: Everyday sentiments on a Micronesian atoll & their challenge to Western theory*. Chicago, IL, US: University of Chicago Press.

Mabogunje, Akin L. 1970. "Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration". *Geographical Analysis* 2(1):1-18. doi: 10.1111/j.1538-4632.1970.tb00140.x.

Mackie, Diane M., Lisa A. Silver, ve Eliot R. Smith. 2004. "Intergroup Emotions: Emotion as an Intergroup Phenomenon". Ss. 227-45 içinde *The social life of emotions, Studies in emotion and social interaction*. New York, NY, US: Cambridge University Press.

Mahmud, Basem. 2021a. *Emotions and belonging in forced migration: Syrian refugees and asylum seekers*. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.

Mahmud, Basem. 2021b. "FORCED MIGRANT'S SENSE OF PLACE: THE CASE OF SYRIAN REFUGEE-WORKERS IN ISTANBUL, TURKEY". içinde *WORK AND MIGRATION: CASE STUDIES FROM AROUND THE WORLD*. Transnational Press London.

Malkki, Liisa H. 1995. "Refugees and Exile: From 'Refugee Studies' to the National Order of Things". *Annual Review of Anthropology* 24(1):495-523. doi: 10.1146/annurev.an.24.100195.002431.

Marlowe, Jay M. 2010. "Beyond the Discourse of Trauma: Shifting the Focus on Sudanese Refugees". *Journal of Refugee Studies* 23(2):183-98. doi: 10.1093/jrs/feq013.

Marlowe, Jay M. 2018. *Belonging and Transnational Refugee Settlement: Unsettling the Everyday and the Extraordinary*.

Massey, Douglas S. 2015. "A Missing Element in Migration Theories". *Migration letters : an international journal of migration studies* 12(3):279-99.

Mazlum, Özge, ve Nurcan Pınar Eke. 2023. “Duygular Sosyolojisi Bağlamında Kieslowski Sineması: Üç Renk Üçlemesi”. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi* 8(1):55-77. doi: 10.58648/inciss.1250088.

McGrath, Shane. 2005. “Compassionate Refugee Politics?” *M/C Journal* 8(6). doi: 10.5204/mcj.2440.

McKay, D. 2007. “‘Sending Dollars Shows Feeling’ - Emotions and Economies in Filipino Migration”. *Mobilities* 2(2):175-94. doi: 10.1080/17450100701381532.

Mead, G. H. 1934. *Mind, Self, and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. University of Chicago Press: Chicago.

Merriam, Sharan B. 2018. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Nguyen-Gillham, Viet, Rita Giacaman, Ghada Naser, ve Will Boyce. 2008. “Normalising the Abnormal: Palestinian Youth and the Contradictions of Resilience in Protracted Conflict”. *Health & Social Care in the Community* 16(3):291-98. doi: 10.1111/j.1365-2524.2008.00767.x.

Nussbaum, Martha. 2004. “Emotions as Judgments of Value and Importance”. Ss. 183-99 içinde *Thinking about feeling: Contemporary philosophers on emotions, Series in affective science*. New York, NY, US: Oxford University Press.

O'Reilly, Karen. 2023. “Migration theories: a critical overview”. içinde *Routledge handbook of immigration and refugee studies, Routledge international handbooks*, editör A. Triandafyllidou. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Över, Defne. 2022. “From Self-Censorship to Contention: Shame Triggered Participation in the 2013 Gezi Protests”. *Current Sociology* 70(3):358-80. doi: 10.1177/00113921211012743.

Pandır, Müzeyyen. 2019. “Stereotyping, Victimization and Depoliticization in The Representations of Syrian Refugees”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21(2):409-27. doi: 10.16953/deusosbil.450797.

- Parkinson, Brian, Agneta Fischer, ve A. S. R. Manstead. 2005. *Emotion in social relations: cultural, group, and interpersonal processes*. New York: Psychology Press.
- Paul, Regine. 2016. "Negotiating Varieties of Capitalism? Crisis and Change in Contemporary British and German Labour Migration Policies". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42(10):1631-50. doi: 10.1080/1369183X.2016.1162357.
- Peisker, Val Colic, ve Farida Tilbury. 2003. "'Active' and 'Passive' Resettlement: The Influence of Support Services and Refugees' Own Resources on Resettlement Style". *International Migration* 41(5):61-91. doi: 10.1111/j.0020-7985.2003.00261.x.
- Porobić, Selma. 2018. "How can refugees heal?: Reflections on healing practices across the refugee process – from displacement to integration, return and beyond". içinde *Forced Migration and Social Trauma*. Routledge.
- Portes, Alejandro. 2010. "Migration and Social Change: Some Conceptual Reflections". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(10):1537-63. doi: 10.1080/1369183X.2010.489370.
- Portes, Alejandro, ve Min Zhou. 1993. "The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 530:74-96.
- Pupavac, Vanessa. 2002. "Pathologizing Populations and Colonizing Minds: International Psychosocial Programs in Kosovo". *Alternatives: Global, Local, Political* 27(4):489-511. doi: 10.1177/030437540202700404.
- Ravenstein, E. G. 1885. "The Laws of Migration". *Journal of the Statistical Society of London* 48(2):167. doi: 10.2307/2979181.
- Riaño-Alcalá, P. 2008. "Journeys and Landscapes of Forced Migration: Memorializing Fear among Refugees and Internally Displaced Colombians". *Social Anthropology* 16(1):1-18. doi: 10.1111/j.1469-8676.2008.00036.x.

Richmond, Anthony H. 1988. "Sociological Theories of International Migration: The Case of Refugees". *Current Sociology* 36(2):7-25. doi: 10.1177/001139288036002004.

Riis, Ole, ve Linda Woodhead. 2010. "1 Emotion: A Relational View". S. 0 içinde *A Sociology of Religious Emotion*, editör O. Riis ve L. Woodhead. Oxford University Press.

Ryan, L. 2008. "Navigating the Emotional Terrain of Families 'Here' and 'There': Women, Migration and the Management of Emotions". *Journal of Intercultural Studies* 29(3):299-313. doi: 10.1080/07256860802169238.

Schapendonk, Joris, Matthieu Bolay, ve Janine Dahinden. 2021. "The Conceptual Limits of the 'Migration Journey'. De-Exceptionalising Mobility in the Context of West African Trajectories". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 47(14):3243-59. doi: 10.1080/1369183X.2020.1804191.

Scheff, Thomas J. 2000. "Shame and the Social Bond: A Sociological Theory". *Sociological Theory* 18(1):84-99. doi: 10.1111/0735-2751.00089.

Scheff, Thomas J. 2006. *Goffman unbound! a new paradigm for social science*. Boulder, Colo: Paradigm Publishers.

Scheler, Max. 1973. *Formalism in ethics and non-formal ethics of values: a new attempt toward the foundation of an ethical personalism*. Evanston: Northwestern University Press.

Scherer, Klaus R. 2005. "What Are Emotions? And How Can They Be Measured?" *Social Science Information* 44(4):695-729. doi: 10.1177/0539018405058216.

Schiller, Nina Glick, Linda Basch, ve Cristina Blanc-Szanton. 1992. "Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration.: A New Analytic Framework". *Annals of the New York Academy of Sciences* 645(1 Towards a Tra):1-24. doi: 10.1111/j.1749-6632.1992.tb33484.x.

Schmitz, Andreas, ve Judith Eckert. 2022. "Towards a general sociology of fear: a programmatic answer to crucial deficits of the contemporary fear discourse". *Emotions and Society* 4(3):275-89. doi: 10.1332/263169021X16655616062213.

Schuster, Liza. 2022. "Unmixing Migrants and Refugees". Ss. 341-47 içinde *Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies*. London: Routledge.

Seçer, H. Şebnem. 2010. "Çalışma Yaşamında Duygular ve Duygusal Emek: Sosyoloji, Psikoloji ve Örgüt Teorisi Açısından Bir Değerlendirme". *Journal of Social Policy Conferences* (50):813-34.

Selvü, Hilal. 2017. "Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayat deneyimleri ve kentte var olma mücadeleleri: Gaziantep örneği". Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Sert, Deniz Ş., ve Didem Danış. 2021. "Framing Syrians in Turkey: State Control and No Crisis Discourse". *International Migration* 59(1):197-214. doi: 10.1111/imig.12753.

Shilling, Chris. 2002. "The Two Traditions in the Sociology of Emotions". *The Sociological Review* 50(S2):10-32. doi: 10.1111/j.1467-954X.2002.tb03589.x.

Shott, Susan. 1979. "Emotion and Social Life: A Symbolic Interactionist Analysis". *American Journal of Sociology* 84(6):1317-34. doi: 10.1086/226936.

Simmel, Georg. 2009. *Bireysellik ve kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.

Simmel, Georg. 2021. *Modern Kültürde Çatışma*. İletişim Yayınları.

Skrbiš, Zlatko. 2008. "Transnational Families: Theorising Migration, Emotions and Belonging". *Journal of Intercultural Studies* 29(3):231-46. doi: 10.1080/07256860802169188.

Smith, Jonathan A., Paul Flowers, ve Michael Larkin. 2022. *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. 2nd edition. London ; Thousand Oaks, California: SAGE.

Smith, Jonathan A., ve Mike Osborn. 2008. "Interpretative Phenomenological Analysis". Ss. 229-54 içinde *Doing Social Psychology Research*, editör G. M. Breakwell. Oxford, UK: The British Psychological Society and Blackwell Publishing Ltd.

Sofos, Spyros A. 2021. "Space and the emotional topography of populism in Turkey: The case of Hagia Sophia" editör R. Meissner. *Cogent Social Sciences* 7(1):1982495. doi: 10.1080/23311886.2021.1982495.

Solomon, Robert C. 2007. *True to our feelings: what our emotions are really telling us*. Pbk. ed. Oxford: Oxford University Press.

Stark, Oded, ve David E. Bloom. 1985. "The New Economics of Labor Migration". *The American Economic Review* 75(2):173-78.

Stets, Jan E., ve Jonathan H. Turner, ed. 2005. "Conceptualizing Emotions Sociologically". Ss. 1-25 içinde *The Sociology of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stets, Jan E., ve Jonathan H. Turner. 2014. "Introduction". Ss. 1-7 içinde *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II, Handbooks of Sociology and Social Research*, editör J. E. Stets ve J. H. Turner. Dordrecht: Springer Netherlands.

Tarde, Gabriel de. 2013. *Monadoloji ve Sosyoloji*. Minör Yayınları.

Taylor, J. E. 1999. "The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process". *International Migration (Geneva, Switzerland)* 37(1):63-88. doi: 10.1111/1468-2435.00066.

Thamm, Robert A. 2006. "The Classification of Emotions". Ss. 11-37 içinde *Handbook of the Sociology of Emotions, Handbooks of Sociology and Social Research*, editör J. E. Stets ve J. H. Turner. Boston, MA: Springer US.

Thoits, Peggy A. 1985. "Self-Labeling Processes in Mental Illness: The Role of Emotional Deviance". *American Journal of Sociology* 91(2):221-49.

Thoits, Peggy A. 1989. "The sociology of emotions". *Annual Review of Sociology* 15:317-42. doi: 10.1146/annurev.so.15.080189.001533.

Turton, David. 2003. *Conceptualising Forced Migration*. Refugee Studies Centre.

Urry, John. 2012. *Mobilities*. Reprint. Cambridge: Polity Press.

Üçer, Merve Betül. 2016. "Sınıflar ve Duyguları: Tabakalaşma Çalışmalarında Duygulara Yer Açmak". *İstanbul University Journal of Sociology* 36(1):227-47.

Van Hear, Nicholas. 2012. "Forcing the Issue: Migration Crises and the Uneasy Dialogue between Refugee Research and Policy". *Journal of Refugee Studies* 25(1):2-24. doi: 10.1093/jrs/fer052.

Vertovec, Steven. 2007. "Super-Diversity and Its Implications". *Ethnic and Racial Studies* 30(6):1024-54. doi: 10.1080/01419870701599465.

Wallerstein, Immanuel. 2011. *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. 1. bs. University of California Press.

Weber, Max. 1949. *Max Weber on the Methodology of the Social Sciences*. Free Press.

Wise, Amanda, ve Selvaraj Velayutham. 2017. "Transnational Affect and Emotion in Migration Research". *International Journal of Sociology* 47(2):116-30. doi: 10.1080/00207659.2017.1300468.

Yitmen, Şenay, ve Maykel Verkuyten. 2018. "Positive and negative behavioural intentions towards refugees in Turkey: The roles of national identification, threat, and humanitarian concern". *Journal of Community & Applied Social Psychology* 28(4):230-43. doi: 10.1002/casp.2354.

Zetter, Roger. 2007. "More Labels, Fewer Refugees: Remaking the Refugee Label in an Era of Globalization". *Journal of Refugee Studies* 20(2):172-92. doi: 10.1093/jrs/fem011.